

YMISKAR FORTREYTIR

EIN LÝSINGAVVANTANDI
JAVNSTØÐUNI Í FØROYUM

Innihaldsyvirlit

FORMÆLI	4	ARBEIÐSMARKNAÐURIN	65
INNGANGUR	5	Kynsbýttur arbeiðsmarknaður	67
Háttalag	7	Fíggarligar avleiðingar	69
Í SØGULIGUM SAMANHANGI	8	FAMILJUVIÐURSKIFTI	71
Føroyar í dag	10	Barnsurðarfarloyvi – skálkur og hetja	73
FÓLKASAMANSETING Í FØROYUM	14	Børn eru ikki ókeypiss	77
Kvinnuundirskotið	17	Býti av barnsurðinum	79
Heilsa	21	ÚTBÚGVING	83
Trygd og brotsverk	23	Sosialt treytað	87
LEIÐSLA OG FÓLKARÆÐI	25	KYNSBÝTIÐ SÆST AFTUR Í	
Løgtingið	27	OGNARVIÐURSKIFTUM OG	
Landsstýri	29	FRÍTÍÐARVIRKSEMI	89
Fólkatingið	33	Fiskurin	91
Kommunuval	35	Uppisjóvarflotin	93
Samanumtøka	39	Lendið	95
KOMMUNUVAL 2020	41	Ítróttarfeløg	97
Suðuroy	43	Mentanarvirðislønir	101
Sandoy	45	ÁTAKSØKI	105
Sunda kommuna	47	1 Lata lóggávuna ganga á odda	107
Streymoy	49	2 Javnt býtt barnsurðarfarloyvi	108
Eysturoy	51	3 Fjølbroyttur arbeiðsmarknaður	109
Vágoy	53	4 Javnstøða á uppstillingarlistum	110
Norðoyggjar	55	5 Útbúgving eftir førleikum heldur enn kyni	111
ALMENNAR NEVNDIR OG RÁÐ	57	KELDULISTI	112
Hví eru menn leiðarar?	61		
Í Norðurlondum	63		

Formæli

Í hesi kanningini hyggja vit at heims máli nummar fimm hjá ST, sum snýr seg um javnstøðu millum kynini.

Tá ið øll menniskju ikki hava somu fortreytir í lívinum, hevur tað ikki bert ringar avleiðingar fyri einstaklingar men fyri alt samfelagið. Og tá summi uppliva, at teirra kyn er ein forðing fyri, at tey kunna nýta síni evni til fulnar, gongur tað bæði út yvir tey og samfelagið.

Samfeløg, sum bjóða sínum borgarum javnsettar umstøður gjøgnum lívið, hava ofta lítið av fátækra-dømi, minni harðskap, nógv færri kynsgrundað harðskapsmál, betri skúlaskipanir, umframt eina innovat-iva arbeiðsfjöld, sum kemur bæði samfelagnum og borgaranum til góðar.

Tað eru nógvar góðar grundir til, at vit skulu royna at skapa eitt samfelag, har øll verða eggjað til at nýta síni evni til fulnar. Tað snýr seg sjálvandi fyri og fremst um lóggávu og smidligar skipanir á ymiskum økjum. Men tað snýr seg eisini um mentan og hugburð.

Í hesi kanningini hyggja vit at javnstøðuni millum kyn í Føroyum. Vit meta um støðuna sæð úr einum altjóða sjónarhorni, vísa á viðurskifti, sum kundi verið betur, og skjóta upp hvørji átøk kundu verið gjørd fyri at bøta um støðuna.

Tað eru starvsfólkini á skrivstovuni hjá Javnaðarflokkinum á Fólkatangi, sum hava staðið fyri hesi lýsingini av javnstøðuviðurskiftunum í Føroyum.

Javnaðarflokkurin hevur javnstøðu sum eitt aðalmál, men henda greiningin er ikki viðgjørd av floksleiðsluni, og tað eru tey tilmæli, sum standa aftast, heldur ikki.

Hetta er sostatt ikki almenni politikkur Javnaðarflokksins, men skal síggjast sum eitt íkast til tað týðning-armikla kjakið um javnstøði í Føroyum.

Sjúrdur Skaale,
Fólkatingslimur

Inngangur

Heimsmálini

Føroyar hava bundið seg til tey 17 burðardyggju ST heimsmálini, harav mál nummar fimm er javnstøða millum kynini.

Í hesi kanningini hava starvsfólkini hjá Javnaðarflokkinum á fólkatingi hugt nærri at arbeiðsviðurskiftum, valdsbýti, familjuviðurskiftum og ognarviðurskiftum í føroyska samfelagnum, til tess at kanna, um kynini hava somu fortreytir og møguleikar.

Kanningin kemur til ta niðurstøðu, at inntøkumøguleikar og sannlíkindini fyri at koma í leiðslusessir ella valdsmiklar sessir hongur neyvt saman við, hvat kyn ein persónur er.

Somuleiðis verður hugt nærri at kanningum úr londum, sum vit vanliga samanbera Føroyar við, til tess at vita, hvørt kynsmunir eru í líknandi samfeløgum, og hvørji átøk ymsu londini hava sett í verk til tess at koma mununum til lívs.

Kanningin er býtt sundur í fleiri fokusøki, har vit leggja skiftandi viðurskifti undir sjóneykuna. At enda taka vit samanum og tekna eina heildarmynd av kynsmunum í føroyska samfelagnum, og vísa á møgulig átøk, sum kundu bøtt um støðuna.

Vit hava tikið útgangsstøði í heteroseksuellum kynsleiklutum, og tískil eru LGBT+ persónar ikki umboðaðir í kanningini. LGBT+ persónar eru verri vardir í føroysku lógini, tá ið tað kemur til arbeiðsmarknaðarmál og foreldraøki, og hava ikki somu rættindi ella somu atgongd til veitingar, sum heteroseksuellir persónar og pør hava í Føroyum. Ein nærri útgreining av teirra støðu í føroyska samfelagnum eigur at gerast.

Góðan lesihug!

Háttalag

Í kanningini hava vit brúkt ymisk háttaløg. Til tess at vita um tað yvirhøvur var tørvur á eini kanning, sum hugdi nærri at møguligum kynsmunum í Føroyum, vórðu óformligar kvalitativar samrøður gjørdar við avvarðandi landsstýrisfólk, teir viðkomandi stovnarar undir teimum, serkøn innan arbeiðsmarknaðarrættindi, politiskar skipanir og fólkæræði.

Samrøðurnar vístu, at føroyska samfelagið sá ymiskt út fyri borgararnar alt eftir hvat fyri kyn, teir vóru. Samrøðurnar beindu okkum eisini inn á hvørji øki kundu vera áhugaverd at granska nærri, og hvar møguligir skeivleikar kundu finnast. Somuleiðis fingur vit holla vegleiðing til, hvar vit kundu leita okkum nærri kunning.

Vit gjørdur síðani eitt drúgt, kvantitativt kanningararbeiði fyri at at útgreina privat fíggar- og lønarviðurskipti, hvussu kyn eru, og hava verið, umboðað í lögtinginum, landsstýrinum, kommununum, umframt hvussu kynini eru umboðað í almennum og privatum nevndum og í leiðslusessum yvirhøvur. Eisini hugdu vit nærri at almennum ognarviðurskiptum, útbúgvingarligum samansetingum og persóns- og familjuviðurskiptum.

Nógvir av hesum upplýsingunum eru ikki tøkir í sama mun sum teir eru í okkara grannalondum, tí tað krevst stór umsitingarlig orka at skráseta teir. Tó hava vit fingið stóra hjálp og vælvild frá teimum ymsu stovnunum og fyrirkunnum, sum vit hava vent okkum til. Tey hava útvegað okkum hagfrøðiligir upplýsingar, sum vit kundu seta í størri samanhag.

Hagfrøðin sigur sjáldan alla søguna, og tískil gjørdur vit eisini eina hugburðskanning at halda upp í móti tølunum, sum vit hava funnið fram. Vit nýttu Spyr.fo til endamálið, har 500 tilvildarlaga valdir føroyingar, ið javnt umboða fólkasamansetingina í samfelagnum eftir kyni, aldri og bústaði, svaraðu spurningum, sum nema við viðkomandi evni fyri kendar javnstøðutrupulleikar.

Íblásturin til spurningarnar kom frá kvalitativu undansamrøðunum í Føroyum, og øðrum fakligum tilfari um javnstøðu. Spurt varð um persónligar og politiskar hugsanir um afturvendandi javnstøðuspurningar.

Spurningarnir snúðu seg millum annað um hvørjar uppgávur svarpersónarnir átaka sær í heiminum, og hvørt svarpersónarnir halda politisk málsøki og vanlig yrki hóska til eitt kyn fram um eitt annað.

Vit hava eisini hugt at okkara egnu kanningarúrslitum í mun til altjóða og norðurlenskar kanningar, fyri at seta javnstøðutrupulleikarnar í eitt størri altjóða høpi. Serliga hava vit hugt at undanfarnum føroyskum kanningum um javnstøðuviðurskipti, OECD frágreiðingum, kanningarverkætlanum hjá Norðurlandaráðnum og viðkomandi kanningum úr vesturlondum. Á tann hátt hava vit fingið eitt sterkt hagfrøðiligt útgangsstøði fyri Føroyar, sum vit kunnu styðja við altjóða ástøðum og granskingarfrágreiðingum.

Í söguligum samanhangi

Norðurlond verða ofta tikin fram sum undangongulond í mun til javnstöðu og vælfæri, sum tryggjar borgarum sosialar tænastr og góðar liviumstøður. Fyri bert 100 árum síðani, var hetta tó ikki norðurlenski veruleikin. Tá vóru kvinnur sjáldan á arbeiðsmarknaðinum og høvdu avmarkað rættindi. Somuleiðis var barna-arbeiði vanligt. Ikki fyrr enn ídnaðarkollveltingin setti ferð á, og førði við sær eina arbeiðarastætt við vánaligum umstøðum og longum arbeiðsdögum, sprettu fakfeløg upp, sum kravdu betri sømdir fyri sínar limir. Tað fekk glið á lógarsmiðið, sum seinni tryggjaði arbeiðarunum betri umstøður. Samstundis komu fleiri kvinnurørslur, ið settu javnstöðu á dagskrá tvørtur um Norðurlond (Norðurlandaráðið, 2019). Í Føroyum varð Havnar Arbeiðskvinnufelag sett á stovn í 1936.

Kvinnur í Norðurlondum fingur valrætt í tíðarskeiðinum 1906-1919, og síðani komu broytingar í lóggávuni viðvíkjandi hjúnabandinum í 1920-unum, sum førdu við sær, at kvinnur ikki longur vóru undir tilsjón hjá sínum makum, og giftar kvinnur fingur rættin at eiga ognir (ibid.).

Í veruleikanum tók tað burtur seinastu mannligu fyrimumir í familjulóggávuni. Tó var tað framvegis vanligt, at kvinnur fóru av arbeiðsmarknaðinum, tá ið tær giftust – tá varð ofta ført fram, at tað var óneyð-

ugt fyri kvinnur at vera á arbeiðsmarknaðinum, serliga tí, at ein vandi var at kvinnur fóru at trýsta menn av arbeiðsmarknaðinum (ibid.).

Ikki fyrr enn í 1939 gjørdi Svøríki – sum tað fyrsta evropeiska landi – tað ólógligt at siga kvinnum úr starvi, bert tí tær vórðu trúlovaðar ella giftar. Ein stór forðing var tó skattalóggávan. Hjún fingur álagt felagsskatt, sum merkti, at skattatrystið á samlaðu inntøkurnar hjá hjúnunum gjørdist somikið stórt, at tað ikki gav fíggjarliga meining fyri báðar partar arbeiða. Kvinnur fóru tískil framhaldandi av arbeiðsmarknaðinum, tá ið tær giftust.

Í 1971 fóru Danmark og Svøríki undir at skatta stakar inntøkur, sum broytti hetta mynstrið, og gjørdi tað meira fíggjarliga attraktivt fyri giftar kvinnur at verða partur av arbeiðsmarknaðinum.

Í 1960-70unum var stórir tørvur á arbeiðsmegi í fleiri av norðurlensku londunum, sum førði við sær, at kvinnur vórðu eggjaðar at fara á arbeiðsmarknaðin, og við tí komu eisini fleiri loysnir til barnaansing. Danmark var undangonguland, og viðtók eina lóggávu innan barnaansing í 1964, Finnland, Ísland og Svøríki í 1973, meðan Noreg gjørdi eina líknandi lóg í 1975.

Barnaansingin var ætlað familjum, har bæði foreldrinu arbeiðdu fulla tíð. Barnaansingin skuldi fyrst og fremst vera bílig, fleksibul og geva børnum námsfrøðiligan styrk. Við hesum vaks almenni geirin eisini ógvusliga, og tað førði við sær fleiri nýggj stórv innan útbúgvingar-, umsorganar- og heilsuøkið. Stórv, sum í flestu førum fóru til kvinnur, ið bráðliga øktust í tali á arbeiðsmarknaðinum.

Síðani 1970ini hava Norðurlond stöðugt lagað fíggjarligu og sosialu karmarnar til soleiðis, at kyn og foreldraleiklutir verða minni avgerandi fyri starvsmøguleikarnar hjá einum persóni. Tað hevur millum annað ført við sær alment fíggjaðar dagstovnar og barnsburðarfarloyvi, sum í dag merkir, at flestu norðurlensku børnini verða koyrd á stovn, umframt, at Norðurlond hava hægstu luttøkuna av báðum kynum á arbeiðsmarknaðinum.

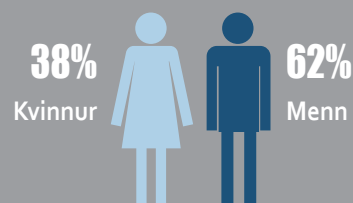
Føroyar í dag

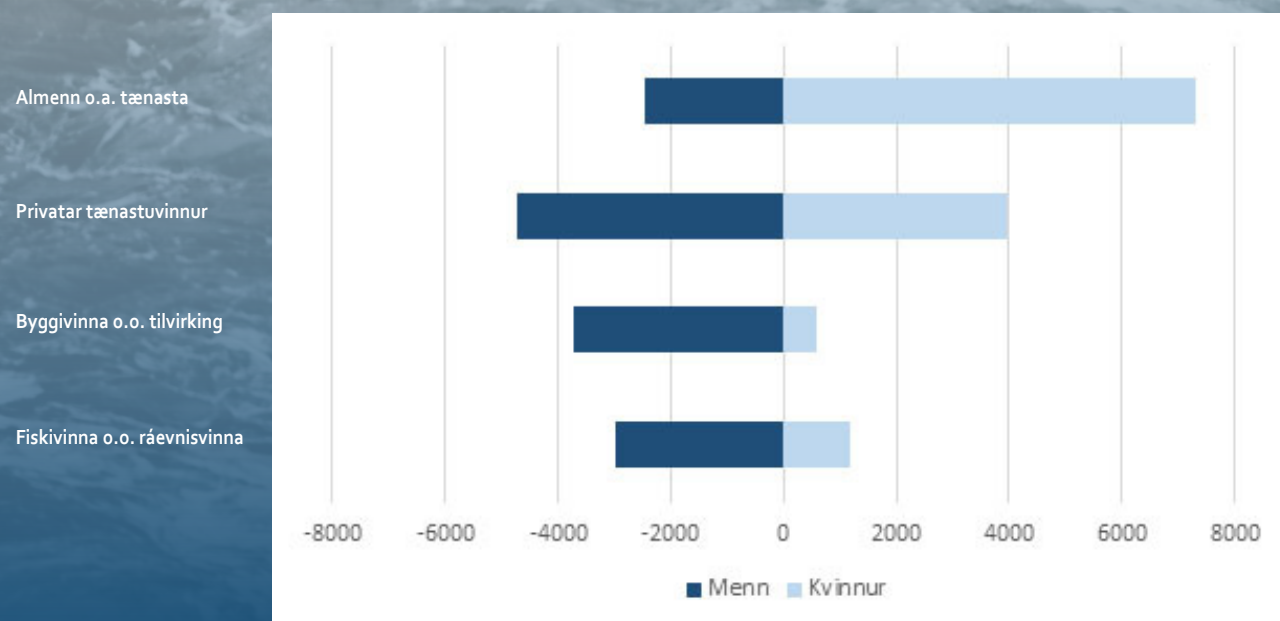
Í STARVI

SAMLAD

KYN BÝTT Á VINNUGREINAR

Kelda: Hagstovan, 2019

Uttan mun til kyn, eru arbeiðsførir føroyingar ógvuliga virknir á arbeiðsmarknaðinum. 86,7 prosent av monnunum eru í starvi, meðan 83,9 prosent av kvinnunum eru knýttar at arbeiðsmarknaðinum – sum merkir at í Føroyum hava kvinnurnar eina av hægstu arbeiðsluttøkunum yvirhøvdur.

Kvinnur arbeiða tó í størri mun niðursetta tíð enn menn. Av 12.296 arbeiðskvinnunum, eru tað 5.290 kvinnur, sum arbeiða fleiri enn 35 tímar um vikuna, meðan hinar 7.006 kvinnurnar arbeiða parttíð (Hagstovan, 2013). Altso eru tað 57 prosent av kvinnunum, sum arbeiða færri enn 35 tímar um vikuna. Hjá monnum sær beint øvut út. Av 15.109 monnum eru bert 2.795, sum arbeiða færri enn 35 tímar um vikuna, meðan 12.314 arbeiða fleiri enn 35 tímar. Altso er tað ein fimtapartur, sum arbeiðir færri enn 35 tímar um vikuna.

Stóri kynsmunurin á arbeiðstímunum kann hanga saman við kynsleiklutunum, sum føroyingar søguliga hava áttikið sær, orsakað av at vera ein fiskivinnutjóð (Hayfield, 2016 og 2020). At í størstan mun menn arbeiða til havs, og fara eftir einari knappari rávøru, sum altíð flytur seg, hevur søguliga merkt, at teir skulu hava móguleika vera burturi frá húsum og familju í drúgva tíð. Tað áleggur makanum við hús at røkja húsliga arbeiðið og tey umsorganarligu viðurskiftini við børnunum, meðan hin makin er burturstaddur. Hesir leiklutirnir síggjast eisini aftur í føroysku barsilslóggávu.

Undir lógtingsorðaskiftum viðvíkjandi barsilslóggávu ni málber meirilutin av lógtingslimunum seg framvegis sum um flestu føroysku menninir eru í óútroknligum og óskipaðum størvum. Í veruleikanum hevur føroyska samfelagið tó fingið ein meira fjølbroyttan og skipaðan arbeiðsmarknað, soleiðis, at flestu føroyingar ikki longur hava arbeiði, sum krevur, at teir eru burturstaddir í tíð og ótíð. Sjálvt arbeiðsfólk í frálanda- og fiskivinnuni hava í nógvum førum eitt neyvt ásett tíðarskeið fyri, nær tey eru burturstødd og heima. Kortini hava lógtingslimirnir verið sannførdir um, at menn ikki frammanundan kunnu vita nær og hvussu leingi teir vera burturstaddir, og tískil eigur barnsburðarfarloyvi ikki at verða oyramerkt páp-

unum. Tað hevði tikið dagar frá mammuni, umframt at sett mannin í eina ómøgiliga støðu í sambandi við hansara starv.

Barsilsskipanin verður altso umrødd sum ein tæna, ið kvinnur lættari kunnu taka av enn menn. Hetta avdúkar eina hugsan um, at kvinnan er tað primera umsorganarforeldrið (Hayfield, 2020). Hetta rópast 'gender essentialism' – ein kynsgrundað áskoðan, sum metir, at kynið er fullkomiliga avgerandi fyri, hvussu vit uppliva heimin og hvørjar eginleikar vit hava í heiminum – t.d. at kvinnur og menn eru grundleggjandi øðrvísi (Ibid.). Tá ið hetta er galdandi áskoðanin hjá lógtingsmeirilutanum, verður tað eisini galdandi lógarteksturin: menn kunnu ikki seta størvini hjá sær til viks fyri børnini, meðan kvinnur saktans kunnu seta størvini hjá sær til viks og taka sær av børnunum. Tað merkir víðari, at kvinnur skulu taka barsilin og arbeiða parttíðar størv, meðan maðurin skal arbeiða fulla tíð og tjena pengarnar.

At kvinnurnar hava størri fráveru frá og færri tímar á arbeiðsmarknaðinum, førir við sær, at kvinnurnar hava meira avmarkaðar móguleikar fyri hægri inntøku og størvum gjøgnum lívið, sum somuleiðis minkar um penjónsuppsparingina og líkindini fyri fastogn. Í roynd og veru er avleiðingin tann, at føroyskar kvinnur gerast meira bundnar at sínum makum.

KVINNULIG FRAMBROT:

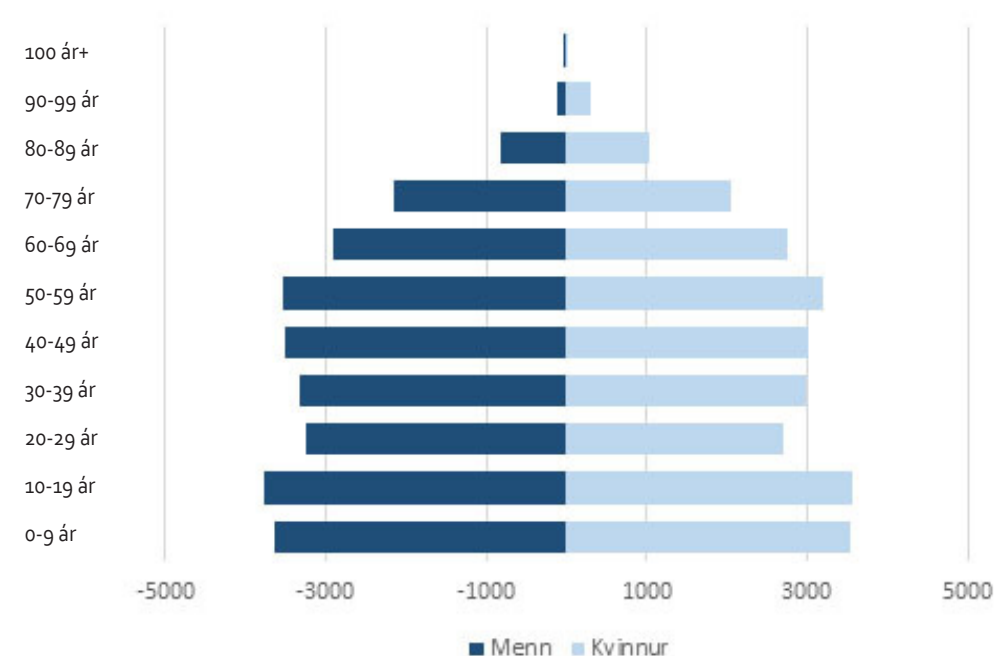
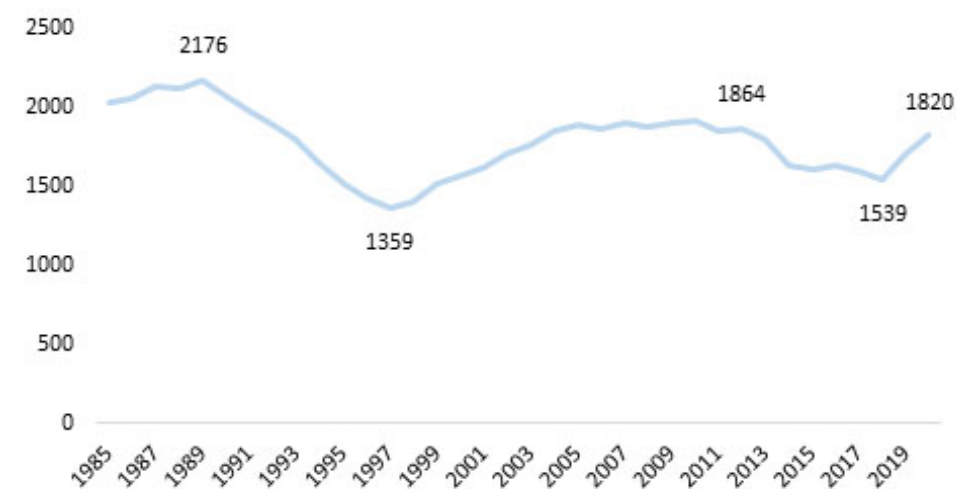
- 1845 Fyrsta roynd at avtaka bróðurlut, sum var dupult so stórir sum systurlutur
- 1857 Dreingir og gentur arva líka nógv eftir lógini
- 1897 Elinborg Jacobsen er fyrsta føroyska kvinna at taka studentsprógv
- 1902 Stakar kvinnur fáa valrætt til kommunurnar
- 1903 Kvinnur fáa valrætt til kirkju- og meinigheitsráð
- 1907 Fólkaatkvøða um rúsdrekka: Kvinnur atkvøða fyrri fyrstu ferð á almennari atkvøðugreiðslu.
- 1908 Kvinnur atkvøðu fyrri fyrstu ferð á kommunuvali.
- 1915 Kvinnur fáa valrætt til Fólkatíngið vegna grundlógarbroyting.
- 1916 Kvinnur og ognarleys fáa valrætt til Løgtingið
- 1918 Jóhanna Mortensen verður vald í Froðbiar sóknarstýrið.
- 1928 Hansina Hansen stillar – sum fyrsta kvinnan – upp til lögtingsval.
- 1932 Franciscanarasysturarnar byrja barnagarð í Havn
- 1942 Kathrine Sofie Anthoniussen verður vald í Fuglafjarðar kommunustýrið
- 1964 Malla Samuelsen er fyrsta kvinna á Løgtingi. Hon tekur sæti sum varðafólk.
- 1977 Arbeiðarafeløgini verða samd um at stigvíst hækka lønina hjá kvinnum, so hon kemur á hædd við ta hjá monnum.
- 1977 Elsa Funding verður fyrsti kvinnuligi prestur í Føroyum.
- 1978 Jona Henriksen og Karin Kjølbro verða fyrstu kvinnurnar, sum eru valdar beinleiðis á Løgting.
- 1979 Løgtingslóg um javnstøðunevnd verður samtykt.
- 1981 Kynini fáa nú líka løn fyrri líka arbeiði í Føroyum.
- 1985 Jóngerð Purkhús verður fyrsta kvinna í landsstýrinum.
- 1987 ST-sáttmálin um avtøku av mismuni vegna kyn samtyktur á Løgtingi.
- 1989 Maria Hansen og Hervør Guttesen verða fyrstu kvinnuligu borgarstjórnarnir.
- 1993 Marita Petersen verður fyrsta lögkvinna í Føroyum.
- 1994 Løgtingið samtykkir javnstøðulóg.
- 2001 Lisbeth L. Petersen verður fyrsta føroyska kvinna, vald beinleiðis á Fólkatíng.
- 2001 Lóg um barslsskipan sett í gildi.
- 2015 Fyrstu ferð, at javnstøða er millum landsstýrisfólk.

Fólkasamanseting í Føroyum

JAVNSTØÐUSPURNINGARNIR
HANGA ÓLOYSILIGA SAMAN VIÐ
HVUSSU FÓLKASAMANSETINGIN
SÆR ÚT Í SAMFELAGNUM. Á
KOMANDI SÍÐUNUM HYGGA
VIT TÍSKIL NÆRRI AT FØROYSKU
FÓLKASAMANSETINGINI.

KVINNUUNDIRSKOTIÐ

Kelda: Hagstovan

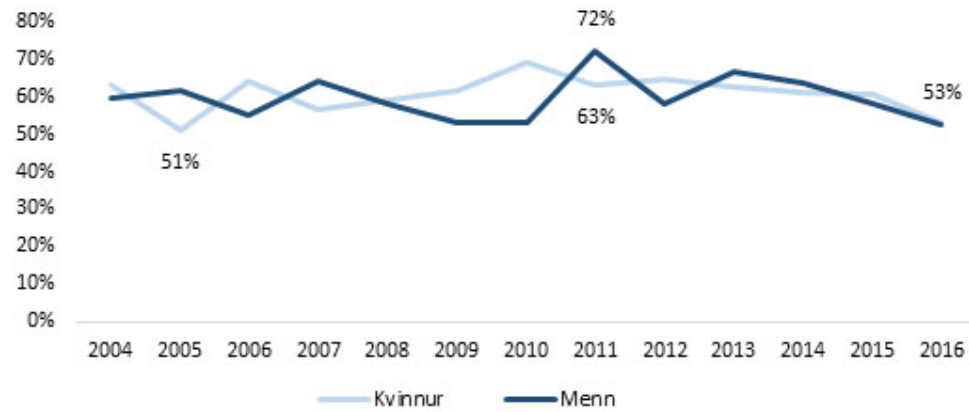
Eitt vælkent vandamál í Føroyum, er kvinnuundirskotið, sum skeiklar kynsumboðanina í samfelagnum. Tá ið færri kvinnur eru í samfelagnum yvirhøvur, eru somuleiðis færri kvinnur at stilla upp í politikki, færri kvinnur at velja politikarar á løgting, fólkating ella í býráðið og færri kvinnur hjá arbeiðsgevarum at seta í störv.

Omanfyri síggja vit, at Føroyar hava havt eitt kvinnuundirskot seinastu 35 árin, sum hevur sveiggjað millum 2.100 og 1.300 færri kvinnur enn menn. Munurin millum menn og kvinnur hevur verið minkandi síðani 2009, men er farin at vaxa aftur seinastu tvey árin.

Hyggja vit at aldurssamansetingini í Føroyum, eru eins nógvur kvinnur og menn inntil tey verða um 20 ár. Tað er serliga í aldersbólkinum 20-30 ár, at gjógvin millum kvinnur og menn er sjónlig. Munurin minkar ikki aftur fyrr enn í aldersbólkinum fyri tey 50-59 ára gomlu, og eru kynini aftur meira ella minni javnt umboðað í føroyska samfelagnum í 60unum.

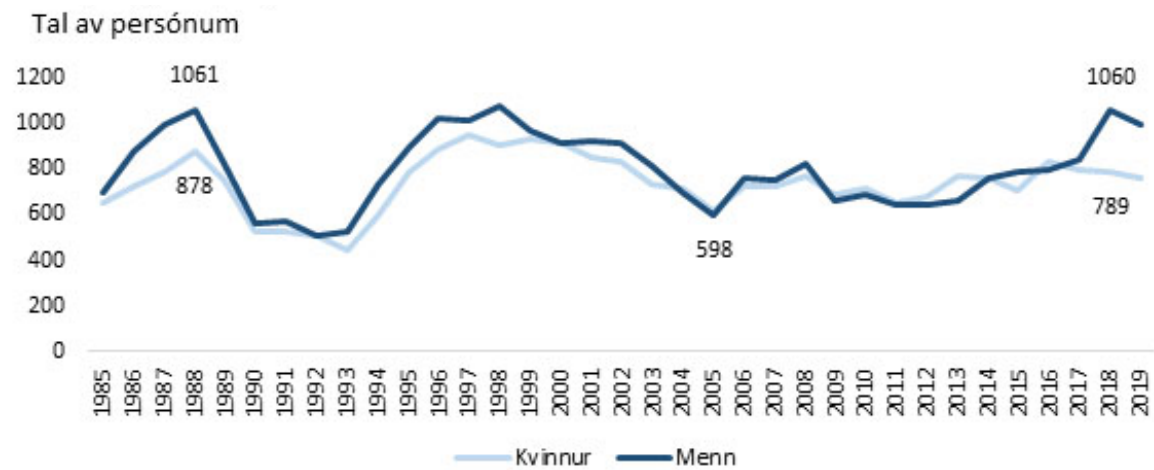
Ein av frágreiðingunum uppá skeiklaðu aldurssamansetingini, kann hugsast at vera, at kvinnur í størri mun nema sær útbúgving uttanlands enn menn gera, og móguliga koma kvinnurnar ikki eins tíðliga aftur til Føroyar sum menn – um tær yvirhøvur koma aftur.

ÚTISETAR, IÐ HAVA LOKIÐ ÚTBÚGVIÐ, SUM VÓRU HEIMAFTURKOMNIR Í SEPT. 2018

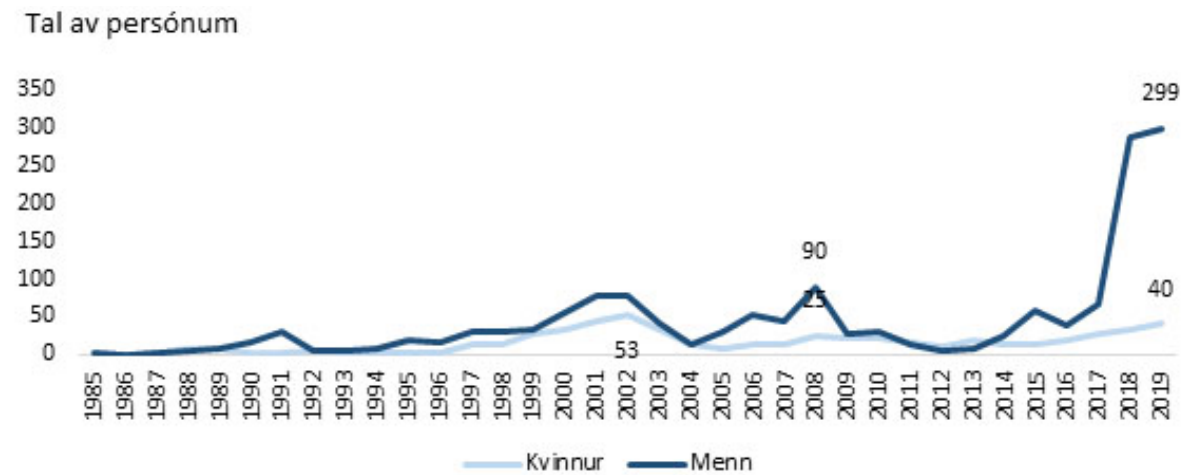
Kelda: STUDNI

TILFLYTING TIL FØROYA

Kelda: Hagstovan

TILFLYTING ÚR EYSTUREVROPA

Kelda: Hagstovan

STUDNI hevur gjørt eitt yvirlit yvir, hvussu nógv ár ganga millum, at føroysk lesandi verða liðug at lesa, og síðani flyta aftur til Føroyar. Í yvirlitinum vinstrumegin síggja vit einstøku árinu fyri nær fólk vóru liðug at lesa, og hvussu stórir partur av kvinnunum og monnum úr júst tí árganginum vóru flutt til Føroyar í 2018. Til dømis síggja vit, at 63 prosent av kvinnunum og 60 prosent av monnunum, sum vórðu liðug at lesa í 2004, vóru heimafturkomin í 2018.

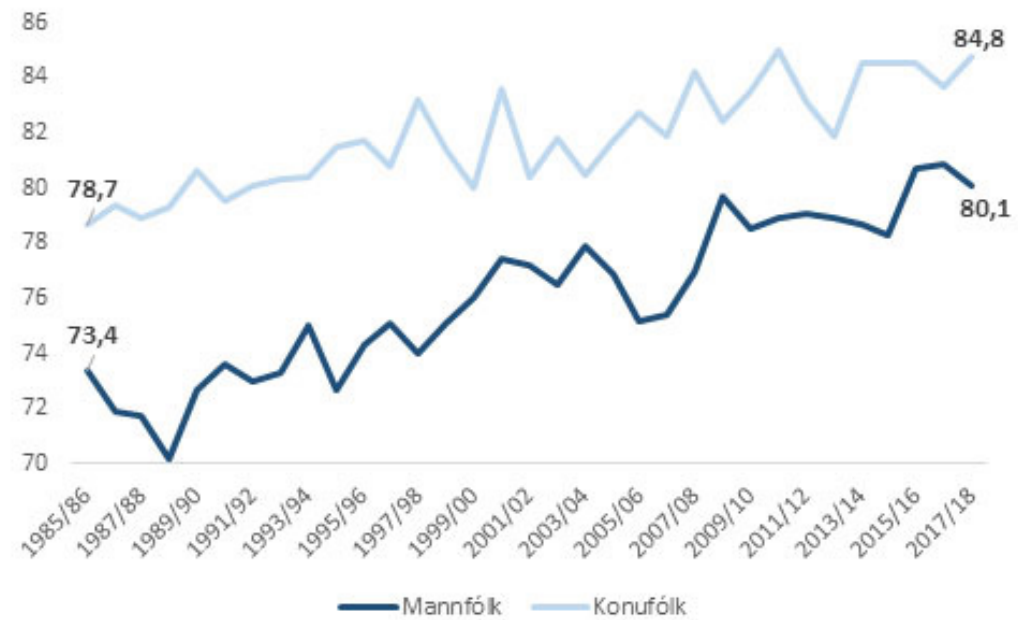
Síðani 2004-2016, hava árgangirnir sveiggjað millum 177 og 419 útisetar, ið hava lokið eina útbúgving. Tað er eisini greitt, at tess longri tíð er fráliðin síðani lokið prógv – tess fleiri frá tí árganginum eru heimafturkomin. Til dømis vóru 69 prosent av kvinnunum frá 2010 komnar aftur til Føroyar í 2018, meðan einans 53 prosent av kvinnunum, ið vóru lidnar at lesa í 2016, vóru fluttar til Føroyar í 2018. Hyggja vit at hvussu nógv av eru flutt heimaftur eftir lokna útbúgving fyri sama tíðarskeið, svarar tað til áleið 60 prosent, sum vóru komin heimaftur í 2018.

Niðanfyrir yvirlitið fyri lesandi útisetar, síggja vit yvirskipaða tilflytingarmynstrið til Føroya. Her er rímliga javnt millum talið av monnum og kvinnum sum flyta til Føroyar, men eins og vit sóu við vaksandi kvinnuundirskortinum, flyta lutfalsliga fleiri menn enn kvinnur til Føroya – serliga síðani 2017.

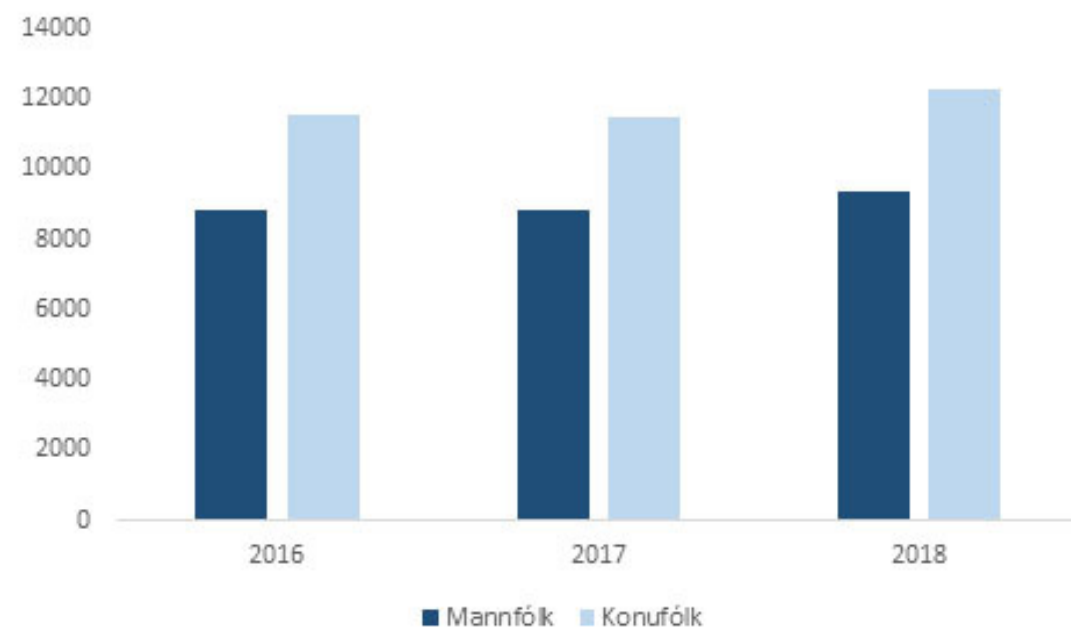
Í niðastu talvuni síggja vit, at vaksandi kvinnuundirskotið partvíst kann hanga saman við, at serliga nógvir menn eru fluttir til Føroya úr eysturvepiskum londum – fleiri sannlíkt í arbeiðsrindum. Við tí í huga, er munurin millum talið av fastbúgvandi monnum og kvinnum neyvan eins skjótt vaksandi, sum hagtølini annars benda á.

Heilsa

ROKNAÐ LÍVSÆVI SKIFT Á ALDUR OG KYN (1985-2018)

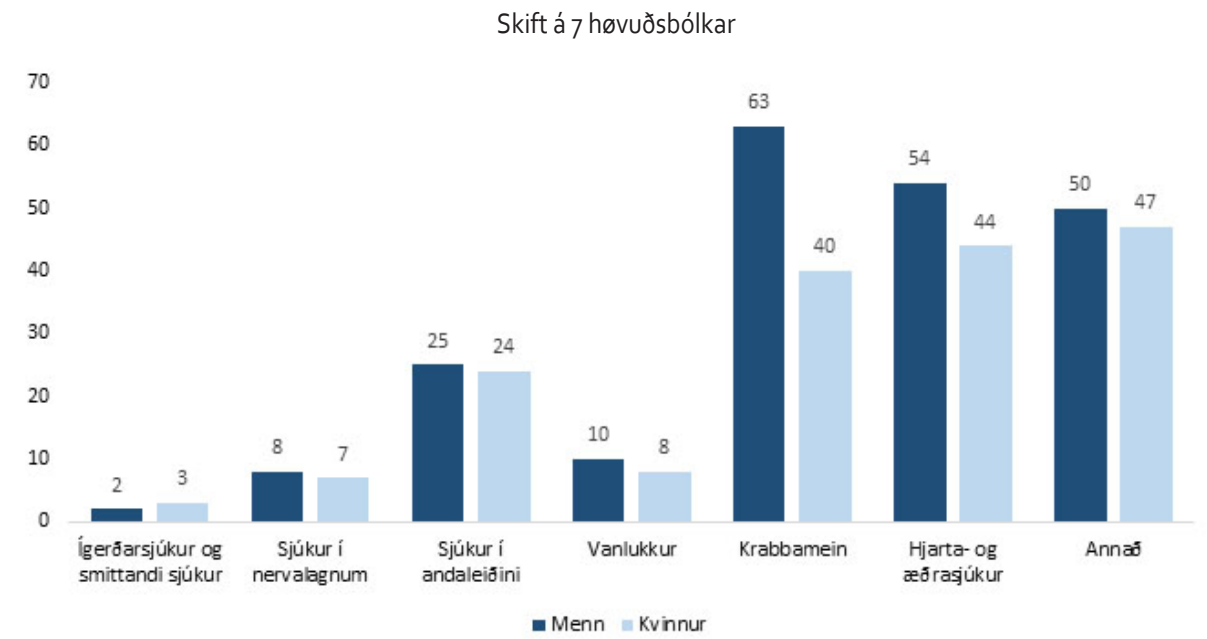

VIÐTALUR HJÁ KOMMUNULÆKNUM HJÁ 51-60 ÁRA GOMLUM SKIFT Á KYN (2016-2018)

Kelda: Hagstovan

DEYÐSORSØKIR HJÁ MONNUM OG KVINNUM Í 2018

Hyggja vit at lívaldrinum í Føroyum, er greitt, at kvinnur liva longri enn menn. Júst hví tað man vera, er ógreitt, men tað kann hanga saman fleiri faktorum. Arbeiði hjá monnum kann vera meira líkamliga slítandi enn hjá kvinnum. Alkoholmisnýtslan er helst væl størri hjá monnum. Og menn roykja helst meir. Somuleiðis vísa altjóða kanningar ein greiðan samhang millum longri útbúgving og longri lív (Danmarks Statistik, 2013), og í Føroyum eru kvinnur yvirumboðaðar í hagtølunum fyri hægri lesnað (STUDNI, 2017).

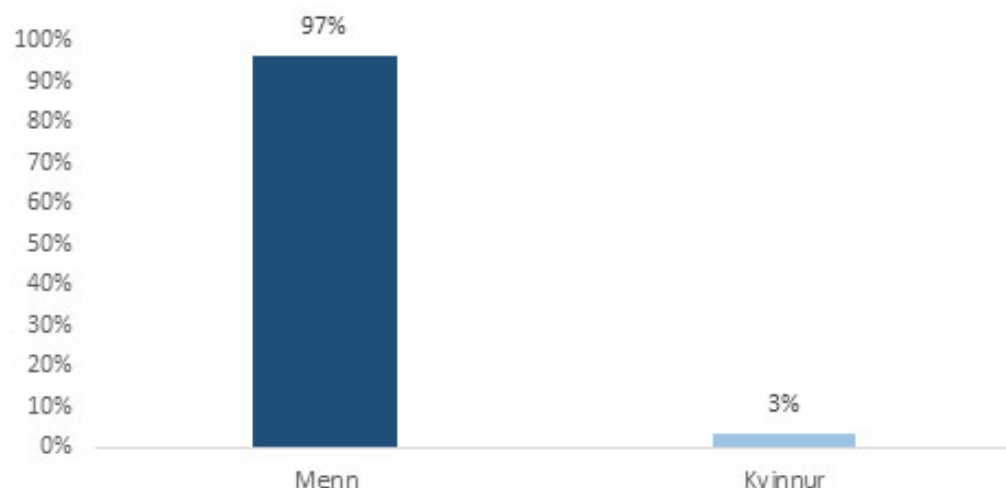
Vinstrumegin síggja vit lívsævina hjá monnum og kvinnum, sum vísir, at kvinnur í miða liva næstan fimm ár longri enn menn. Harafturat síggja vit om-anfyri, at menn í størri mun doyggja av sjúkum enn kvinnur, somuleiðis sum, at teir ikki vitja læknan eins ofta og kvinnur.

Við tølunum fáa vit eina ábending um, at av tí, at kynini hvør sær fara ymsar útbúgvingar- og starvsleiðir, kann tað fáa avleiðingar fyri hvussu tey liva síni lív, sum enntá kann avmarka hvussu leingi tey liva.

Trygd og brotsverk

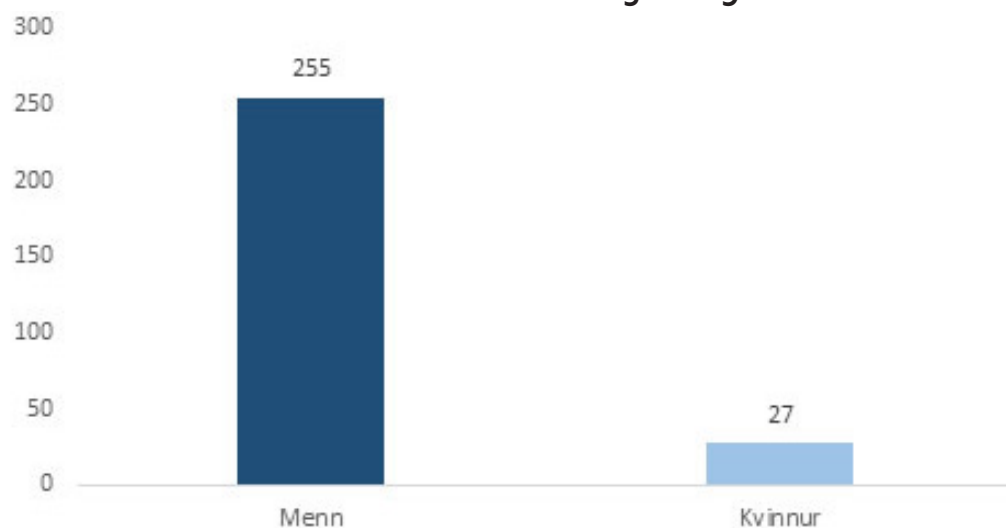
ÁKÆRD FYRI NEYÐTØKU 2015 - 2019

JAVNSTØÐA MINKAR UM HARÐSKAP

Altjóða kanningar benda á, at ókt javnstøða minkar ógouliga nógv um kynsgrundaðan harðskap, og harðskap í parløgum (WHO, 2009)

HARÐSKAPSMÁL 2005 - 2019

Keldur: Ársfrágreiðing: Færøerne Sags- og arbejdsstatistik

Hyggja vit í føroysku hagtølini fyri brotsverk og neyðtøku, eru menn yvirumboðaðir. Vera øll harðskapsmál lögð saman, har ákæra er reist í árunum 2015-2019, standa menninir fyri 225 og kvinnurnar fyri 27 harðskapsmálum. Tað vil siga, at menn fremja 90 prosent av øllum harðskapsmálunum og kvinnurnar 10 prosent.

Í tíðarskeiðnum 2015-2019 vóru 39 fráboðanir um samlegu, har órættaði persónurin var hjálparleysur ella beinleiðis neyðtikin. Ikki allar hesar fráboðanir enda við ákæru, og orsaka av, at viðurskiftini í Føroyum eru so smá og tøluni lág, kunnu bert tøl fáast til vega har ákæra var reist. Í hesum færinum hava menn verið ákærdir í 97 prosentum av brotsverkunum og kvinnurnar í 3 prosentum.

VEIKT HAGSTALSGRUNÐARLAG Í FØROYUM

Sambært heildarætlanini "Harðskapur í parlagi og nærsambondum" er tað alt, ið bendir á, at harðskapur er eins vanligur í Føroyum sum í londunum rundanum okkum.

Tað er avmarkað av føroyskum hagtølum um harðskap, og tí samanbera vit við grannalond, tá vit kunnu staðfesta, at Føroyar ikki eru nakað eindømi í hesum sambandi.

Sambært danska Statens Institut for Folkesundhed, verður mettt, at av teimum, ið eru fyri harðskapi við hús, er ein triðingur menn og tveir triðingar kvinnur. Talan er um bæði sálarligan og likamligan harðskap.

Í Føroyum hava vit Kvinnuhúsið, ið hevur móttøku og veitir hjálp til kvinnur, ið hava verið fyri harðskapi. Kvinnuhúsið færir gjøgnumförd hagtløki fyri teirra virksemi. Frá teimum hagtløgunum síggja vit, at gott 12 kvinnur um árið gista á Kvinnuhúsinum og umleið 400 áheitanir innanfyri kjarnuvirksemið koma inn um árið.

ERTØRVUR Á KREPPUMIÐSTØÐ FYRI MENN?

Er samsvar millum harðskap í Føroyum og í Danmark, kunnu tað verða 6 menn í miðal, ið hava tørv á at gista á eini kreppumiðstöð, og 200 áheitanir um harðskap móti monnum við hús um árið.

Viðmerkjast skal tó, at onnur viðurskifti eisini eru viðkomandi innan harðskap, eitt nú rúsmisnýtsla og sálarligar avbjóðingar. Tað kann vera, at munur er millum harðskap móti monnum og móti kvinnum, men vit kunnu ganga út frá, at føroyskir menn eisini eru fyri harðskapi við hús.

Kortini kunnu vit staðfesta, at ov lítið av vitan finst um hesi viðurskifti í Føroyum, og serliga harðskapur móti monnum við hús er ein "grásona", tí eingi hagtløki finnast.

Leiðsla og fólkaræði

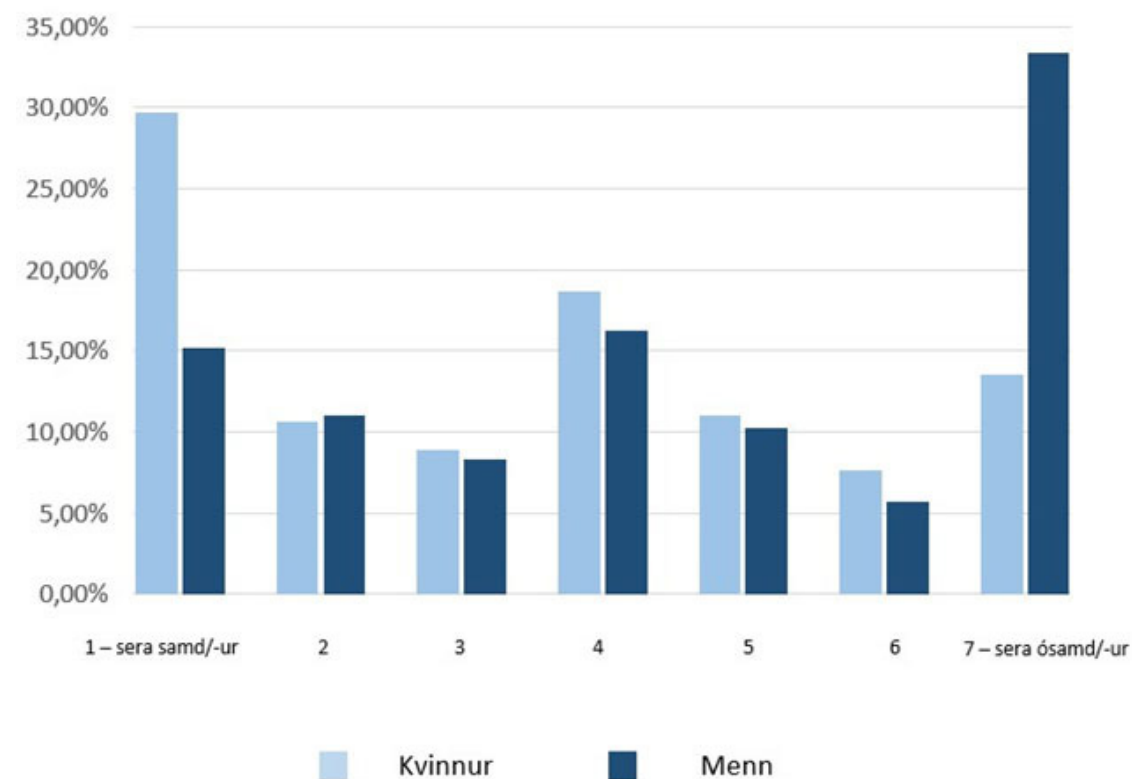
Í hvønn mun ert tú samd/-ur í útsøgnini:

“Føroyskir flokkar eiga at hava javna kynsumboðan á sínum uppstillingarlistum til løgtingsval”

Í hesum partinum, hyggja vit nærri at kynsumboðanini í teimum størvum og sessum, har avgerðir av týðningi fyri føroyska búskapin og lógarverkið verða tiknar. Í kanningini hava vit hugt nærri at lutfallinum millum kynini á uppstillingarlistunum til løgtingsval, fólkatingsval og kommunuval; hvør verður valdur, umframt hvussu landsstýris- og býráðssessir síðani verða býttir.

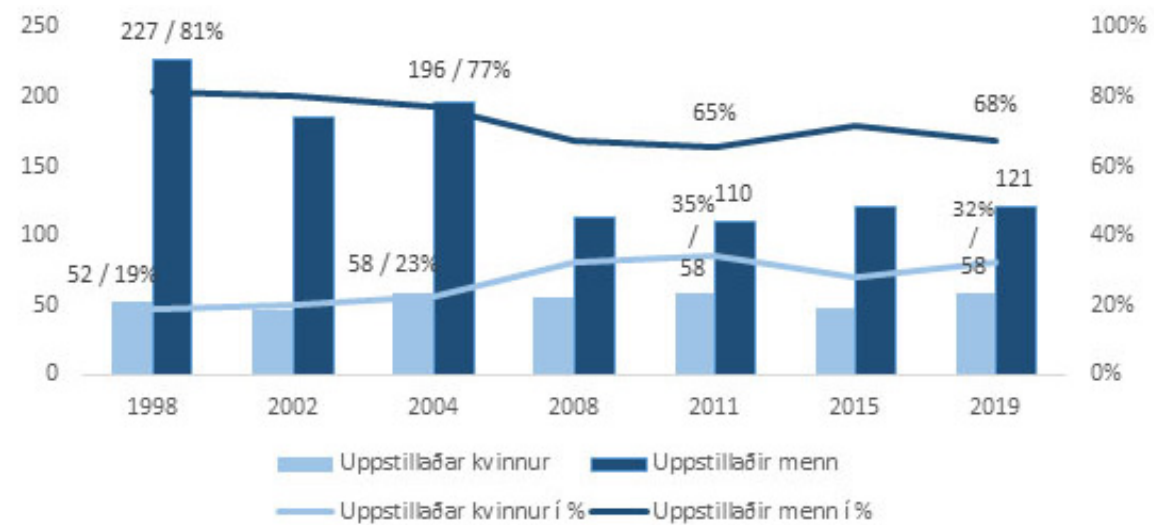
Tølini vísa greitt, at fleiri mannlig enn kvinnulig valevni eru á uppstillingarlistunum til øll fólkaræðisligu valini í Føroyum, og eru menn somuleiðis betri umboðaðir í løgtinginum, býráðnum og á fólkatingsvali. Ein greiður samanhengur vísir seg eisini at vera millum lutfallið av hvussu nógv eru uppstillað av hvørjum kyni, og hvør verður valdur. Tá ið fleiri kvinnur komu á uppstillingarlistarnar – serliga eftir, at Føroyar vórðu eitt valdømi í 2007 – vaks kvinnuliga umboðanin eisini á Løgtingi.

Kortini siga svarpersónarnir í kanningini seg ikki vera fyri at tryggja javna kynsumboðan á politisku uppstillingarlistunum – tó at tað serliga eru menn, ið seta seg ímóti tí, meðan næstan helvtin av kvinnunum ynskja javnstøðu á uppstillingarlistunum.

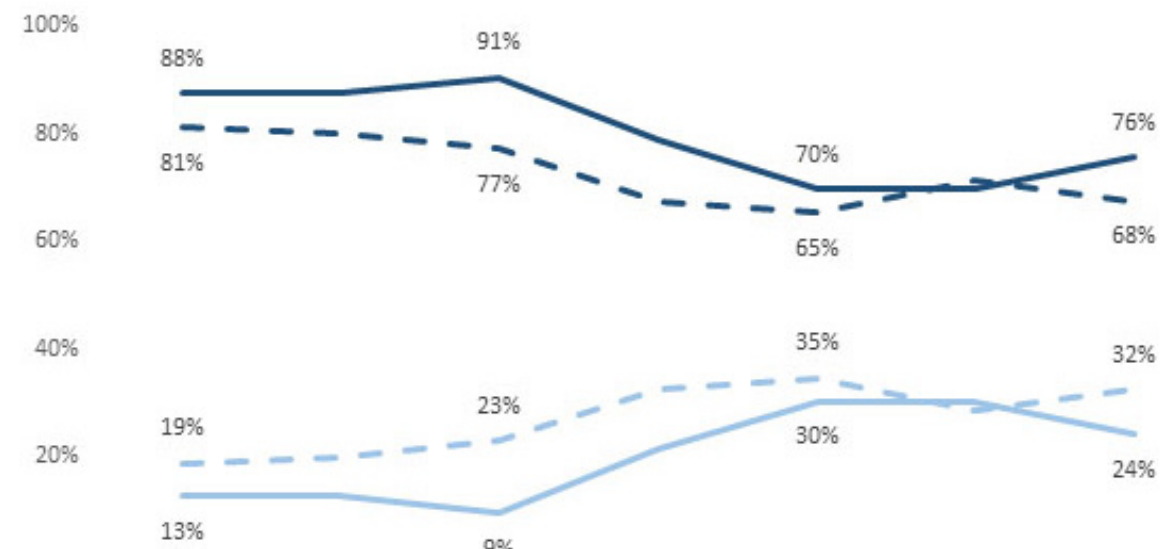
Løgtingið

UPPSTILLINGARLISTAR TIL LØGTINGSVAL 1998 - 2019

Kelda: Kringvarpið

LUTFALL Í MILLUM UPPSTILLAÐ OG VALD

Kelda: Kringvarpið

Vinstrumegin síggja vit, at tað í nógv størstan mun vórðu menn, sum stillaðu upp til løgtingsvalini 1998-2004, tá ið áleið 80 % av valevnunum vóru menn. Fyrsta løgtingsvalið eftir, at Føroyar vórðu skipaðar sum eitt valdømi, í 2008, vórðu 33 prosent av valevnunum kvinnur og 67 prosent vóru menn, og hevur lutfallið ligið harum síðani.

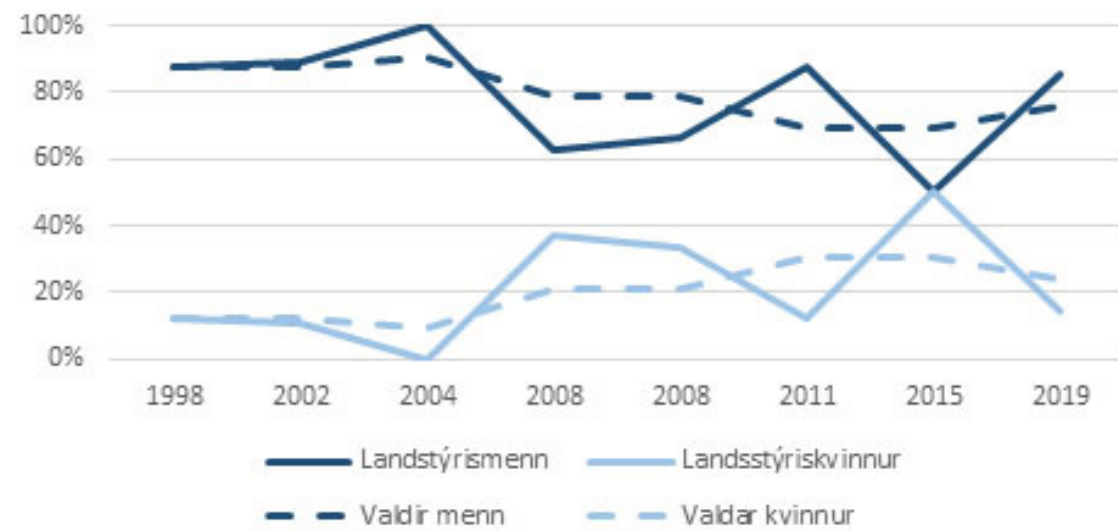
At kynini verða javnari umboðað á uppstillingarlistunum, hevur eisini ført við sær eina javnari umboðan á løgtingi, sum vit síggja á myndini vinstrumegin. Harafturat síggja vit eina greiða korrelatióin millum tal av uppstillaðum kvinnum og hvussu nógvur kvinnur síðani verða valdar. Príkkutu linjurnar og tjúcku linjurnar fylgja hvørjum øðrum, sum merkir, at ein greiður samanhangur er millum hvussu nógv eru uppstillað av hvørjum kyni, og hvussu nógv teirra fáa ein tingsess.

Príkkalinjan fyri kvinnurnar liggur omanfyri tjúcku linjuna, meðan tað hjá monnum er øvut. Tað merkir, at lutfalsliga færri menn nýtast at stilla upp fyri at fáa tryggjað monnum eina umboðan á løgtingi, meðan tað er neyðugt hjá kvinnum at vera fleiri í tali.

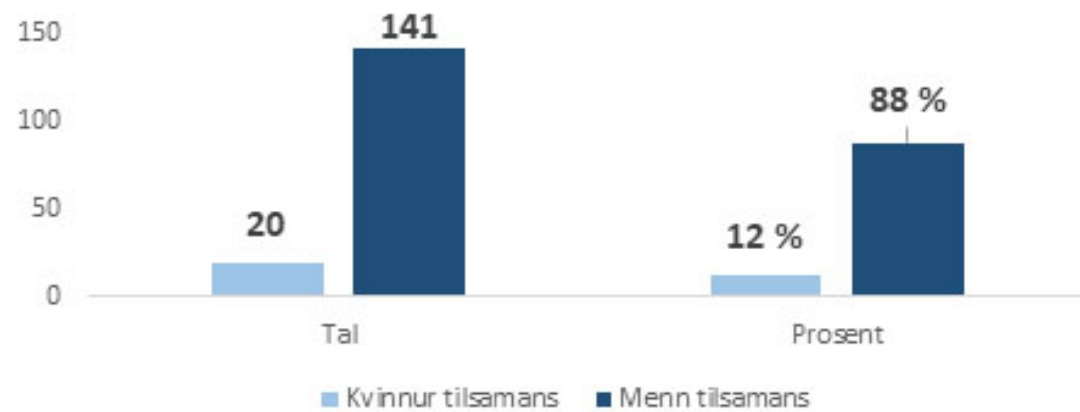
Landsstýri

LØGTINGSLIMIR OG LANDSSTÝRISFÓLK SKIFT Á KYN (1998-2019)

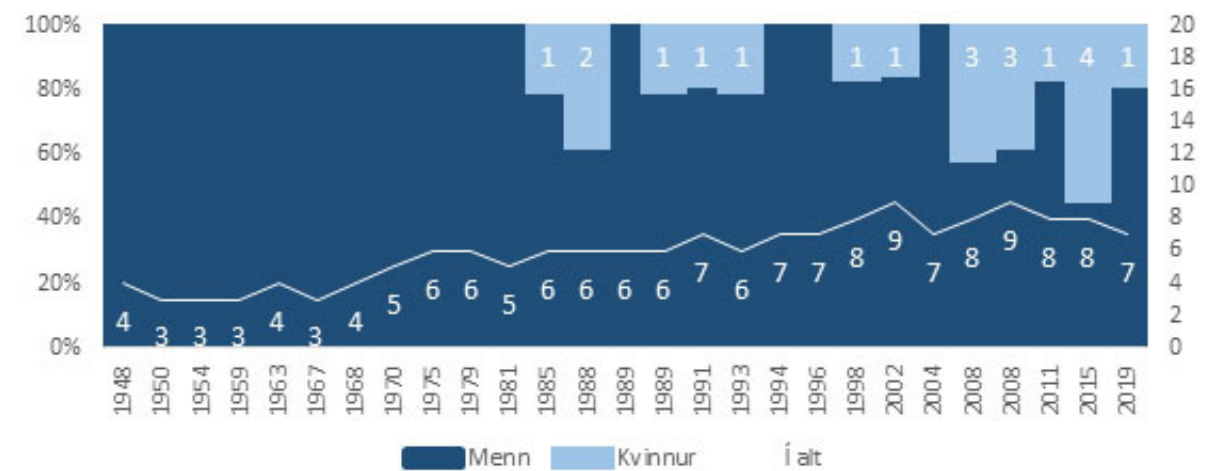
Kelda: Løgmannskrivstovan.

KYNSUMBOÐANIN Í LANDSSTÝRINUM 1948-2019

Kelda: Løgmannskrivstovan.

KYNSBÝTIÐ OG SAMLAÐA TAL AV LANDSSTÝRISSESSUM (1948-2019)

Høgri ásin vísir samlaða talið av landsstýrissessum og hartil hoyrandi hvíta linjan vísir, hvussu gongdin hevur verið fyrri tal av hesum. Vinstri ásin vísir prosentvísa kynsbýtið á landsstýrissessum. Tølini í ljósabláu stribunum er talið av landsstýriskvinnum. T.d. í 1985 vóru 6 sessir, harav var 1 kvinna, ið svarar til 17%.

Kelda: Løgmannskrivstovan.

Søguliga hava ógvuliga fáar kvinnur verið landsstýrisfólk í Føroyum. Síðani 1948 hava vit havt 161 landsstýrissessir, og harav hava kvinnur bert sitið í 20. Fyrstu ferð Føroyar fingur eina landsstýriskvinnu var í 1985, tá ið Jóngerð Purkhús vardi figgjar-, búskapar-, og umhvørvismál.

Hyggja vit nærri at lutfallinum í mun til hvussu nógv verða vald á løgting, og síðani fáa ein landsstýrissess, síggja vit vinstrumegin, at í 1998 og 2002 var nærum púra javnt ímillum hvussu nógvur kvinnur vórðu

valdar, og hvussu býtið var av landsstýrissessum. Her skal tó havast í huga, at kynsumboðanin kortini er misjovn. Við teimum skiftandi samgongusamsetingunum, sum hava verið síðani, hevur kynsumboðanin eisini verið skiftandi.

Yvirlitið vísir greitt, at tað bert einaferð hevur verið jøvn kynsumboðan í Føroya landsstýri síðani heima-stýrslógina í 1948. Í landsstýrinum 2015-19 sótu eins nógvur kvinnur og menn.

LANDSTÝRISKVINNUR OG TILHOYRANDI MÁLSØKI

2019	Almannamál	1996	
2015	Figgjarmál Heilsumál Almannamál Mentamál	1994	
2011	Almannamál	1993	Løgmaður, Uttanríkis og Løgmál
2008	Mentamál Innlendismál Almannamál	1991	Mentamál-, Skúla- og Løgmál
2008	Løgmál Mentamál Vinnumál	1989	Búskaparmál-, Samferðslu- og Norðurlandamál
2004		1988	Figgjar-, Búskapar- og Umhvørvismál Almannamál- og Kommunumál
2002	Mentamál	1985	Figgjar-, Búskapar- og Umhvørvismál
1998	Almanna og Heilsumál		

Kelda: Løgmannskrivstovan.

Tá ið kvinnur hava sitið í landsstýrinum, hava tær aloftast sitið við almanna og heilsumálum. Bert eina ferð hava Føroyar havt ein kvinnuligan løgmann, og ongantíð hevur ein kvinna sitið í fiskimálaráðnum.

Yvirlitini niðanfyrri og vinstrumegin endurspeгла fær-oyska arbeiðsmarknaðin (sí s. 12), har størsti parturin av arbeiðsfjøldini innan almanna- og heilsumál eru

kvinnur, meðan størsti parturin av arbeiðarunum í fiskivinnuni eru mannfólk.

Tá ið svarpersónarnir í okkara kanning skuldu meta um hvørjar landsstýrissessir fólk egnaðu seg best til, var munur á hvussu kynini svараðu, umframt at tey hildu ymisk kyn hóska seg best til ávísar landsstýrissessir.

Semja var millum bæði kynini um, at menn vóru best egnaðir sum fiskimálaráðharrar.

TOPP 3 LANDSSTÝRISSESSIR:

1. Fiskivinnumál
2. Løgmann
3. Samferðslumál

KVINNUR META MENN VERA BEST EGNADAR INNAN:

1. Fiskivinnumál
2. Samferðslumál
3. Vinnumál

MENN META MENN VERA BEST EGNADIR INNAN:

1. Fiskivinnumál
2. Løgmann
3. Fíggjarmál

Kelda: Spyr.fo kanning 2020.

TOPP 3 LANDSSTÝRISSESSIR:

1. Heilsumál
2. Skúlamál
3. Almannahmál

KVINNUR META KVINNUR VERA BEST EGNAÐAR INNAN:

1. Heilsumál
2. Fíggjarmál
3. Almannahmál

MENN META KVINNUR VERA BEST EGNADAR INNAN:

1. Almannahmál
2. Heilsumál
3. Skúlamál

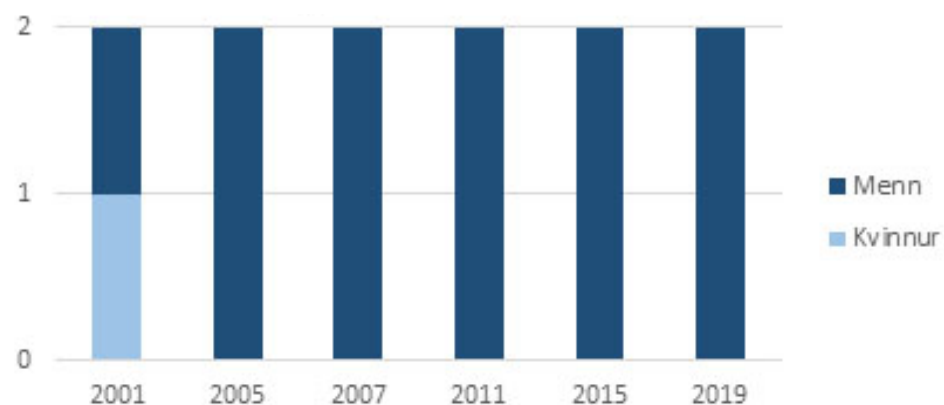
Kelda: Spyr.fo kanning 2020.

Sum áður nevt er fiskivinnan frammanundan ógvuliga mansdominerað, umframt, at tað einans eru menn, sum higartil hava sitið við fiskivinnumálum. Tað er ikki óhugsandi, at hava fólk ongantíð upplivað eina landsstýriskvinnu við fiskivinnumálum, er tað trupult at ímynda sær eina í framtíðini. Somuleiðis er einfaldari at ímynda sær at ávís kyn hóska best til

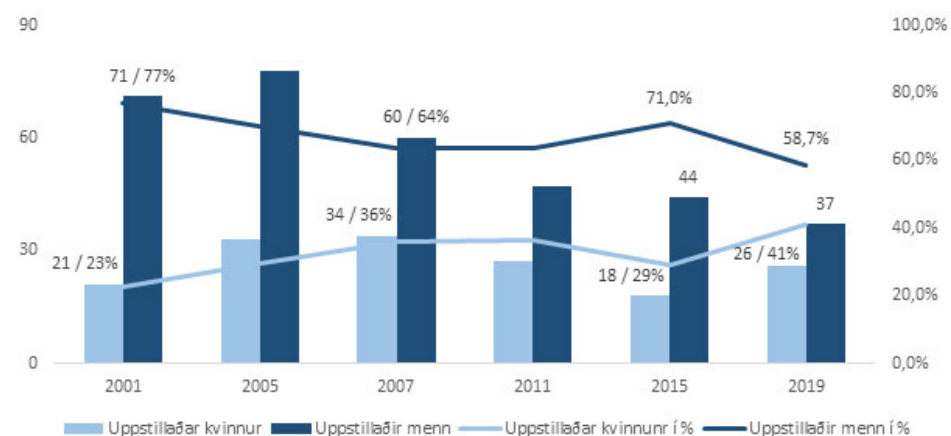
ávísar landsstýrissessir, júst tí at antin ein maður ella kvinna oftast hava sitið í einum landsstýrissessi. Vandin er, at sessirnir ikki flyta ímillum kynini – at menn meira sjálðsamt hava t.d. almannahmál um hendi, og kvinnur meira sjálðsamt verða landsstýrisfólk við fiskivinnumálum.

Fólkatingið

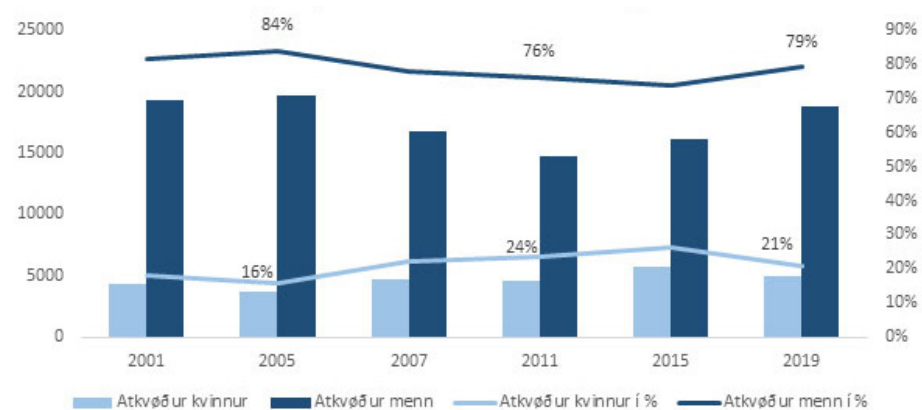
VALD Á FÓLKATING

KYNSBÝTIÐ Á UPPSTILLAUM TIL FÓLKATINGSVAL

KYNSBÝTIÐ Á ATKVØÐUM TIL FÓLKATINGSVAL

Kelda: Kringvarpið

Bert einaferð er ein kvinna fyrstvald á fólkating. Tað var Lisbeth L. Petersen úr Sambandsflokkinum, sum røkti fólkatingssessin frá 2001 til 2005. Áðrenn 2001 hevði eingin kvinna umboðað Føroyar á Fólkatingi, og hóast onkrar kvinnur hava havt styttri setur á Fólkatingi síðani sum varafólk, er tað ikki komið fyri aftur, at ein kvinna varð fyrstvald ella varð vald yvirhøvur.

Fólkatingsvalið er tó øðrvísi enn løgtingsvalið, tí einans tvey umboð verða vald, sum oftast koma úr tveimum ymiskum flokkum. Vit síggja vanliga eina lægri valluttøku, umframt, at atkvøðurnar fella nóg øðrvísi á fólkatingsvalinum afturímóti løgtingsvalinum. Smærru flokkarnir fáa lutfalsliga færri atkvøður, meðan teir størri fáa lutfalsliga fleiri atkvøður enn vanligt, umframt at atkvøður oftani verða minni spjaddar á ymsu vølvni, men heldur miðsavna seg um einstøk vølvni, sum antin eru floksleiðararnir ella eitt beinleiðis 'oddavølvni'. Á tann hátt er fólkatingsvalið meira ein kapping millum fyra teir størstu flokkarnar, og síðani millum oddavølvni, ið fáa flestu atkvøðurnar.

Av fyra stóru flokkunum, kunnu vit staðfesta, at bara tvær kvinnur hava verið beinleiðis oddavølvni á fólkatingsvalunum, sum hava verið síðani 2001-2019. Lisbeth L. Petersen fyrri Sambandsflokkin í 2001, og Annika Olsen fyrri Fólkaflokkin í 2011 og 2015. Sama tíðarskeið, eru tað einans menn, ið hava verið floksleiðarar, sum helst greiðir væl frá, hví kvinnur fáa so lítlán lut í samlaða atkvøðutalinum.

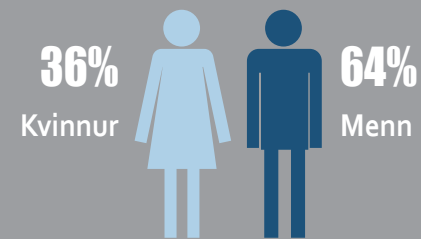
Høvdu flokkarnir havt kvinnulig oddavølvni, er ikki óhugsandi, at kynsbýtið hevði sæð øðrvísi út. Í stabbamyndunum vinstrumegin, er nevnliga greiður mundur á, tá ið kvinnurnar verða koyrdar fram sum oddavølvni í mun til, tá ið tær ikki eru.

Á valinum í 2019, til dømis, hevði eingin flokkur eitt kvinnuligt oddavølvni ella kvinnuligan floksleiðara, og kynsbýtið av atkvøðunum fall úr 26,3 prosentum niður í 20,9 prosent – hóast tað ongantíð áður hava verið so nógvar kvinnur uppstillaðar til fólkatingsval.

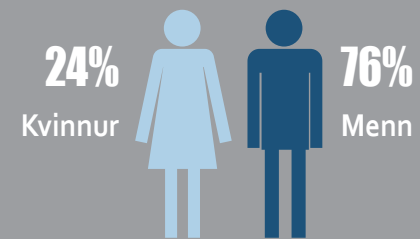
Ein javnari kynsumboðan á Fólkatingi er helst bara gjørlig, um flokkarnir gera veljarunum greitt, at teir hava eitt kvinnuligt oddavølvni.

Kommunuval

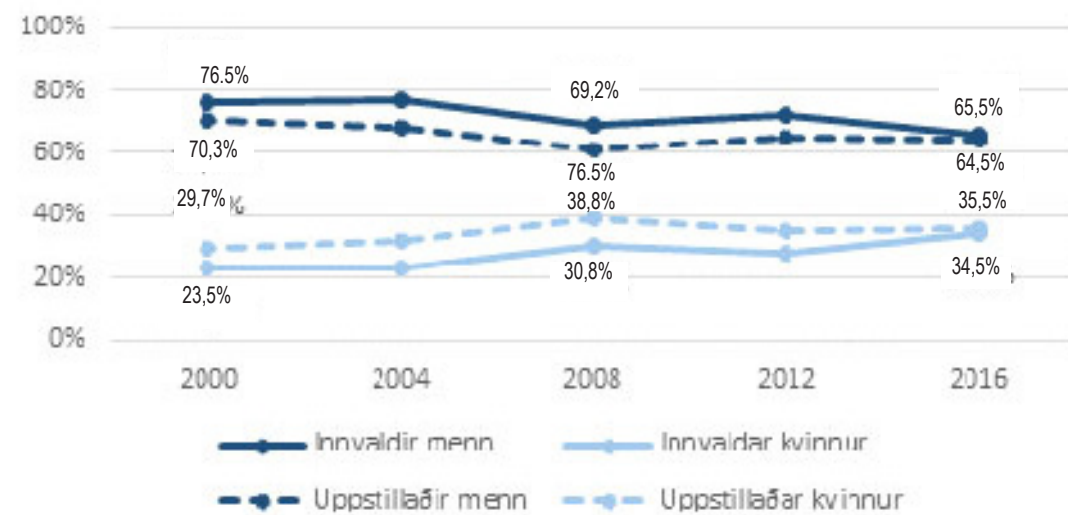
KOMMUNUALPOLITIKKARAR Í 2016

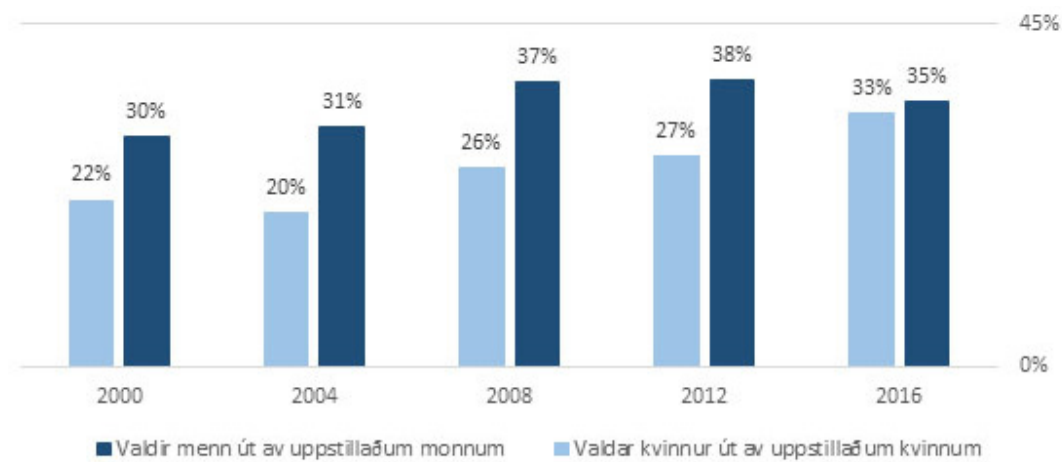
BORGARSTJÓRAR Í 2016

VALD INN Í KOMMUNURNAR Í MUN TIL UPPSTILLAÐ

VALD INN Í KOMMUNURNAR Í MUN TIL UPPSTILLAÐ BÝTT AT KYN

Kelda: Kringvarpið og Kommunufelagið

Í Føroyum eru 29 kommunur, og felags fyri kommunurnar er, at í sjálvum bý- og bygdaráðunum er størri javnstøða enn hvussu javnt kynini eru umboðað í ymsu borgarstjórasessunum. Í teimum 29 kommununum, eru nevniliga bert sjev kvinnuligir borgarstjórar. Hesar sita í ávikavist Tórshavnar-, Vága-, Sørvágs-, Kunoyar-, Hvannasunds-, Húsavíkar- og Fugloyar kommunu. Ongar av kommununum í Suðuroynni ella Eysturoynni hava kvinnur í borgarstjórasessunum.

Eins og vit sóu við lógtingsvalinum, er greiður samanhangur er ímillum, hvussu nógv eru uppstillað av hvørjum kyni á kommunuvalinum, og síðani hvussu nógv av hvørjum kyni verða vald inn.

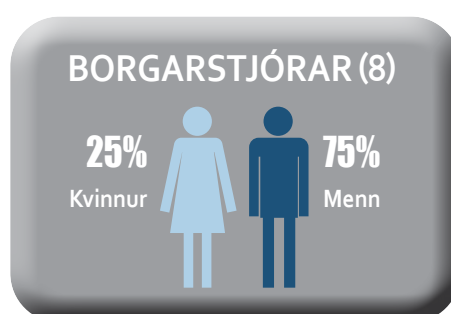
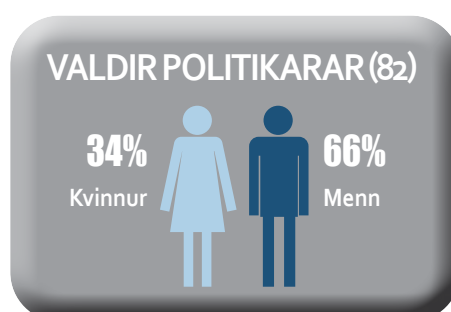
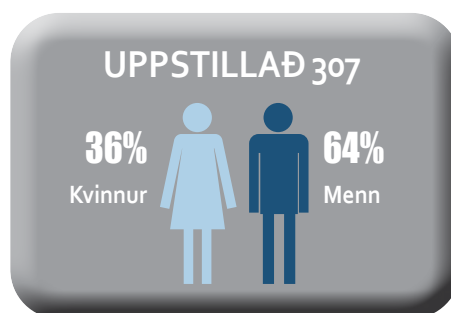
Vinstrumegin síggja vit greitt, at lutfallið millum hvussu nógv eru uppstillað, samsvarar við sannlíkindini fyri at vera vald. Somuleiðis visir prikkalinjan, at tað er meira sannlíkt hjá monnum enn kvinnum at verða vald inn.

Á valinum í 2000, vóru áleið tvey av hvørjum 10 kvinnuligum valemnum valdar inn í kommununa, meðan trýggir av hvørjum 10 mannligu valemnum fingi ein sess. Sama mynstrið hevur gjørt seg galdandi fyri valini síðani, men á undanfarna kommunuvali gjørdist stóðan nærum jøvn millum kynini.

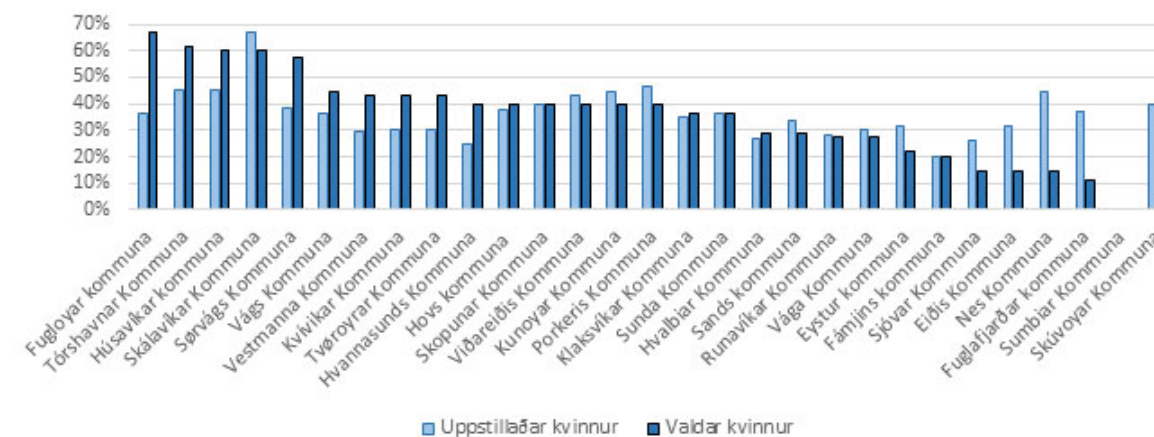
Orsøkirnar til hetta kunnu vera fleiri. Í hesum tíðarskeiðinum er nógv kunningararbeiði um javnstøðu gjørt, umframt at bæði nóggin av kommunum og sessum eru tódnað, og sostatt eru færri sessir at kappast um. Tað kann merkja, at tey uppstillaðu ikki eru komin á vallistarnar uttan veruliga at ætla sær at verða vald inn.

Átta tær størstu kommunurnar í 2016

LUTFALLI FYRI HVUSSU NÓGVAR KVINNUR VÓRU UPPSTILLAÐAR Í MUNTIL HVUSSU NÓGVAR VÓRÐU VALDAR Í 2016

Ovast vinstrumegin síggja vit lutfallið fyri kynsumboðanina í teimum átta stóru kommunum eftir valið í 2016, ið ikki brýtur frá kynsumboðanini annars. Til samans vóru 307 fólk uppstillað: 198 menn og 109 kvinnur, ið gevir eitt kynsbýtið ávikavist 64 prosent og 36 prosent.

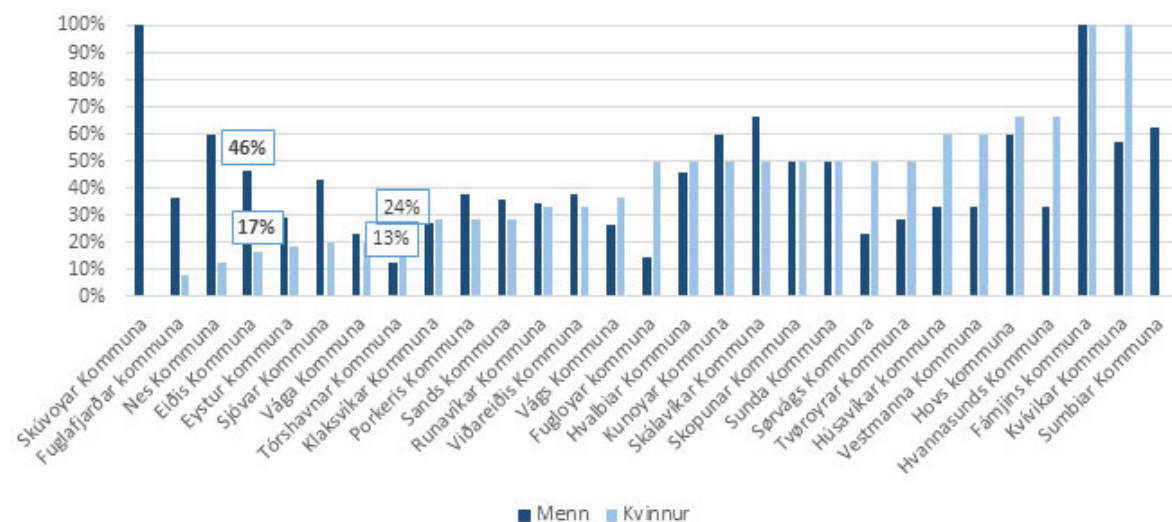
Átta kommunur høvdu omanfyri 1.500 íbúgvar í 2016. Tær vóru Eystur-, Fuglafjarðar-, Klaksvíkar-, Runavíkar-, Sunda-, Tórshavnar-, Tvøroyrar- og Vága kommuna. Ikki er vanligt at hava politiska uppstilling til kommunuval, men fyra kommunur hava tað kortini (Tórshavnar, Klaksvíkar, Eystur og Tvøroyrar kommuna). Hetta hevur tó onga ávirkan á javnstøðuna á uppstillingarlistunum, ella fyri hvør verður valdur. Tað er heldur ikki samanhangur ímillum, hvussu stór kommunan er og hvussu nógvir politiskir sessir eru í einstøku kommununum.

Sálda vit valevnini frá, sum fingi 10 ella færri atkvøður, eru 59 færri menn og einans átta færri kvinnur. At somikið nógvir menn fáa ógvuliga fáar atkvøður, meðan somikið fáar kvinnur fáa lítið av atkvøðum er rættiliga áhugavert. Tað kann stuðla undir páhaldinum, at menn ikki himprast við at bjóða seg fram sum valevni eftir umbøn, uttan kanska at ætla sær ein sess. Fyri kvinnurnar merkir tað hinvegin, at tær halda seg frá at seta seg á ein vallista, uttan so tær veruliga meta seg hava røttu evnini, ella ætla sær at leggja orku í valdystin (Kosiara-Pedersen 2017).

Vera kommunurnar í Eysturoynni tiknar fyri seg, hava hesar ta minst jøvnu kynsumboðanina í landinum. Eystur-, Fuglafjarðar- og Runavíkar kommunu høvdu í 102 valevni seinasta val, harav 69 menn og 33 kvinnur. Av teimum uppstillaðu monnunum komu 33 prosent inn, meðan einans 18 prosent av kvinnuligu valevnunum komu inn. Ringast sær út í Fuglafirði, har einans ein av teimum 13 uppstillaðu kvinnunum, vann ein sess, svarandi til átta prosent.

LUTFALL MILLUM ØLL UPPSTILLAÐ OG VALD, SKIFT Á KYN Í 2016

Samanumtøka

Søguliga hava kvinnur verið ógvuliga undirumboðaðar í landsstýrinum. Ikki fyrr enn 1985, gjørdist Jóngerð Purkhús fyrsta landsstýrskvinnan. Síðani tá hava fýra landsstýrið sitið heilt uttan kvinnur – seinast í 2004. Bert einaferð hava kynini verið javnt umboðað. Tað var tá ið fýra kvinnur og fýra menn sótu í landsstýrinum í 2015.

Løgtings- og kommunuvalini í Føroyum vísa, at greitt samsvar er millum hvussu nógv verða uppstillað av hvørjum kyni, og sannlíkindini fyri at verða vald. Afturvendandi er tó, at menn himprast ikki við at stilla upp, uttan at hava til endamáls at verða valdir, meðan kvinnur einans stilla upp, um tær leggja álvara í tað. Kortini vísa tøluni, at tað skal minni til hjá einum manni at verða valdur enn hjá kvinnum. Altso: kvinnur skulu vera fleiri í talið enn menn, fyri at tær kunnu vera valdar í sama mun sum menn.

Hóast samanhagur er millum hvussu nógv av hvørjum kyni eru uppstillað og hvussu nógv verða vald, eru føroyingar ikki samdir í, at vit skulu hava javnari umboðan á uppsstillingarlistunum. Serliga eru tað menn, ið seta seg ímóti, at hava javna kynsumboðan á uppsstillingarlistum, meðan helvtin av kvinnum ynskja javna kynsumboðan. Tað bendir á, at menn og kvinnur hava eina rættiliga ymiska fatan av teimum avbjóðingunum og forðingunum, sum eru við at stilla upp til val.

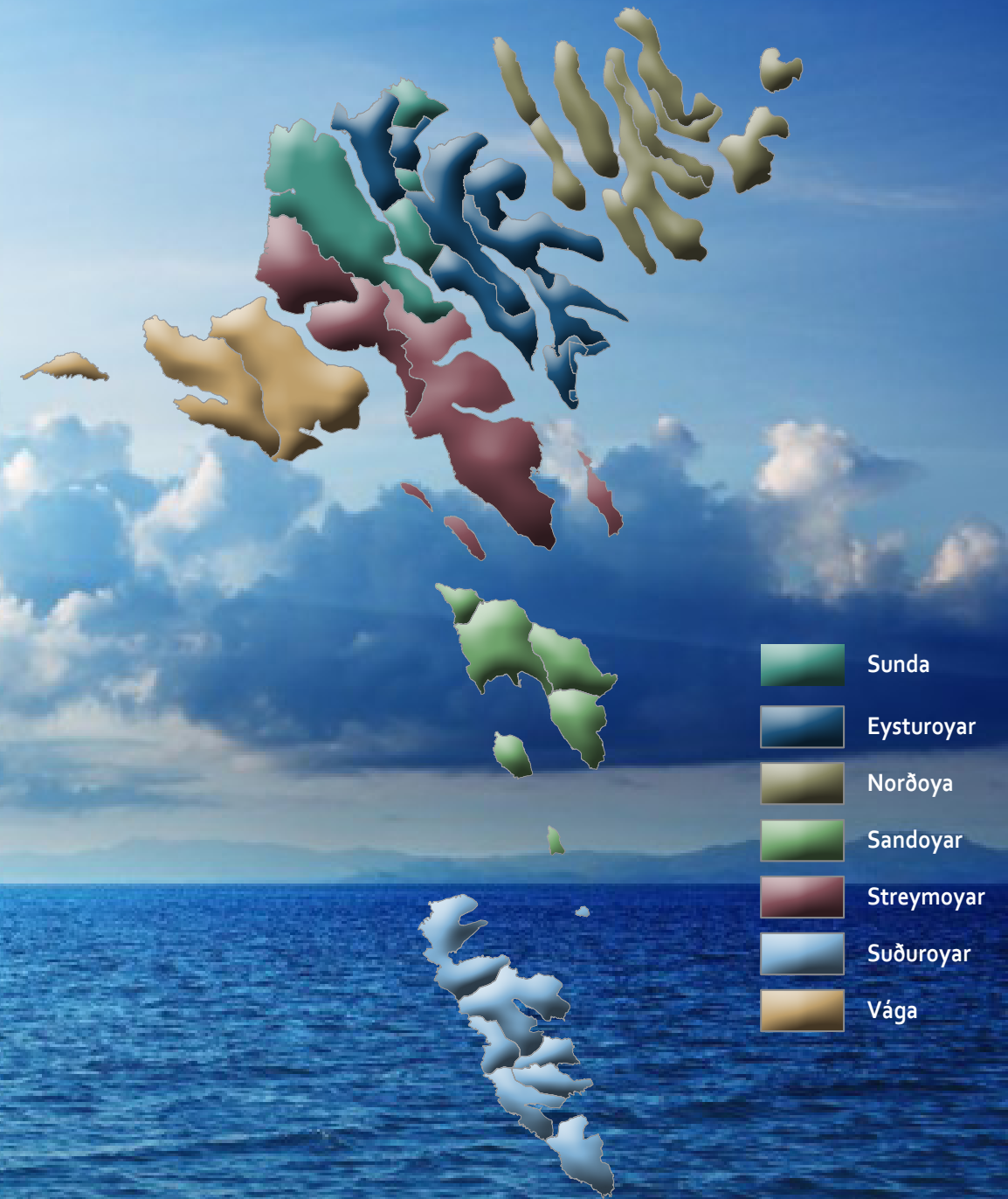
Tá ið tað kemur til týðningin av ymsu ábyrgdarøkjunum í landsstýrinum, og hvat kyn hóskar seg best

til ávísar sessir, eru føroyingar ymiskir á máli. Yvirskipað halda føroyingar, at eitt sterkt heilsuverk* er týðningarmesta øki í føroyskum politikki (*hetta kann tó hava verið ávirkað av alheimsfarsóttini, ið hevur herjað síðani februar), harnæst skynsamur fíggarpolitikkur og síðani sosialar tænastr. Menn raðfesta fíggarpolitikkinn ovast, meðan kvinnurnar raðfesta heilsuverkið fremst. Harafturat er fiskivinnan á triðja plássi hjá monnum, meðan hon ikki kemur inn á topp trý listan hjá kvinnum.

Merkisvert er, at meðan menn halda kvinnur vera best egnaðar sum landsstýrisfólk við antin almannamálum, heilsumálum ella skúlamálum, halda kvinnurnar, at kvinnur egna seg best sum landsstýrisfólk við heilsumálum, fíggarum ella almannamálum. Í mun til menn, eru bæði kynini samdum, at menn hóska seg best sum fiskimálaráðharrar. Síðani meta menn, at mannfólk eru best egnaðir sum lógmenn ella fíggaráráðharrar. Kvinnur halda, at menn egna seg næstbest sum vinnumálaráðharrar og síðani sum uttanríkisráðharrar.

Á fólkatingsvalinum vísir tað seg einans at vera floksleiðarar ella beinleiðis oddavalevni hjá fýra teimum størstu flokkunum, sum hava ein veruligan kjans at vinna fólkatingssessinar. Kvinnur hava ógvuliga sjáldan verið oddavalevni ella floksleiðarar uppundir val, og tað sæst aftur í hvussu sjáldan tær hava verið valdar á fólkating.

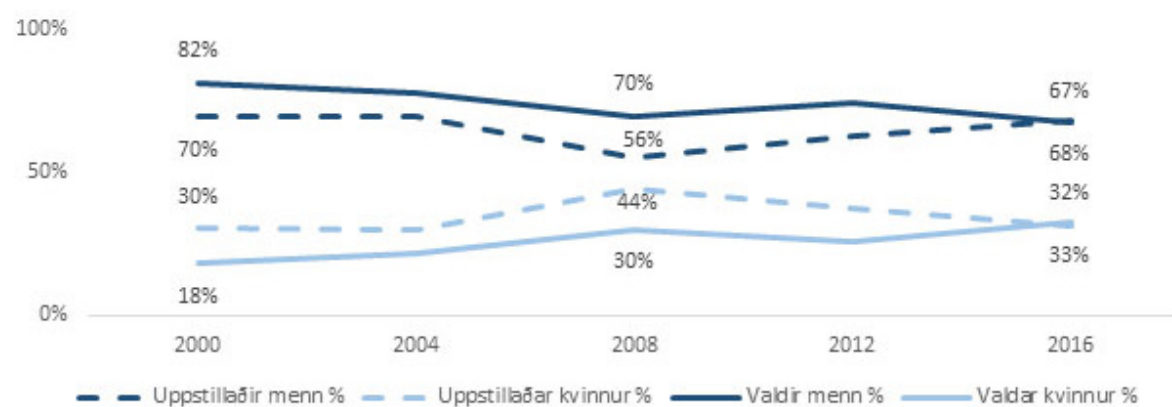
Kommunuval 2020

Nú kommunuval verður í ár, hava vit sett kynssamansetingarnar í ymsu færoysku kommununum undir lupp. Vit hava hugt at kommununum í mun til hvørja sýslu tær koma undir, ella eftir júst hvørjar bygdir/býir eru við á somu oyggj/oyggjum.

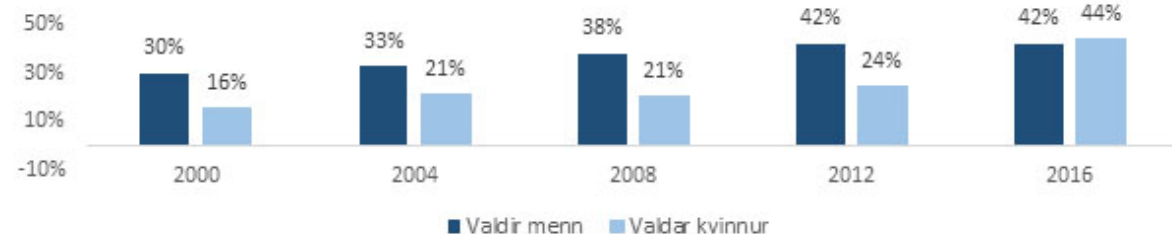
Suðuroy

KOMMUNUR: Fámjins, Hovs, Hvalbiar, Porkeris, Sumbiar, Tvøroyrar, Vágs

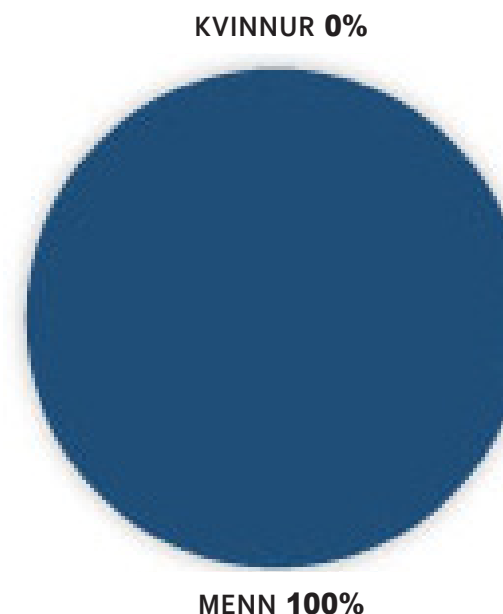
KYNSBÝTIÐ AV VALEVNUM OG VALDUM

Dømi: i 2016 stillaðu 32 kvinnur upp, harav 14 vórðu valdar inn altso 44% av teimum, ið stillaðu upp vórðu valdar inn.

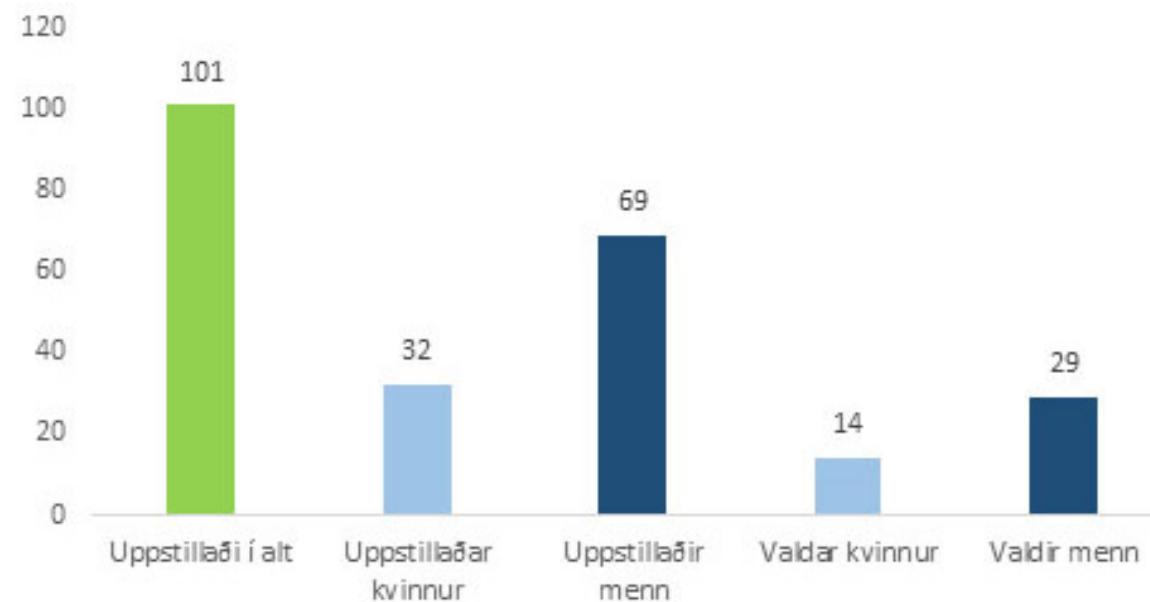

BORGARSTJÓRAR Í 2016

7 borgarstjórar, allir menn

UPPSTILLAÐ OG VALD I 2016

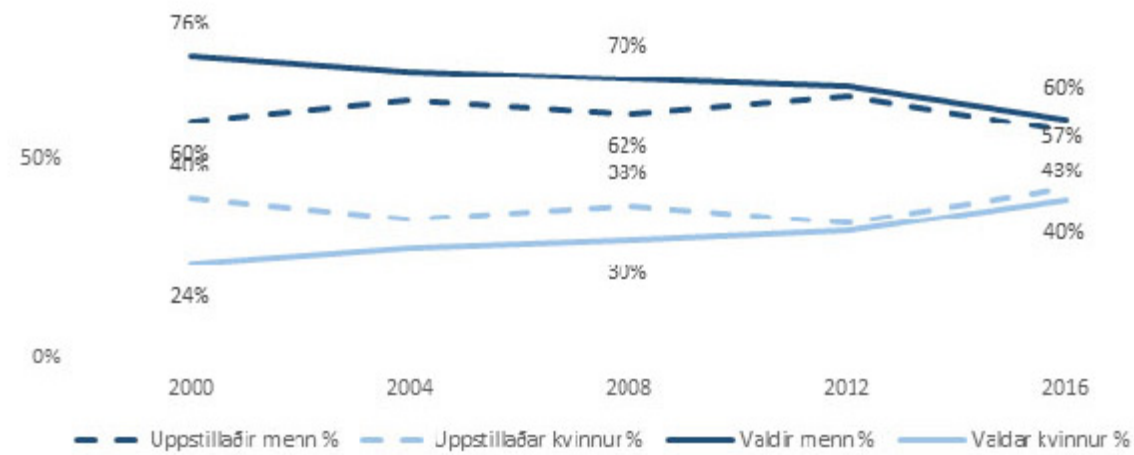
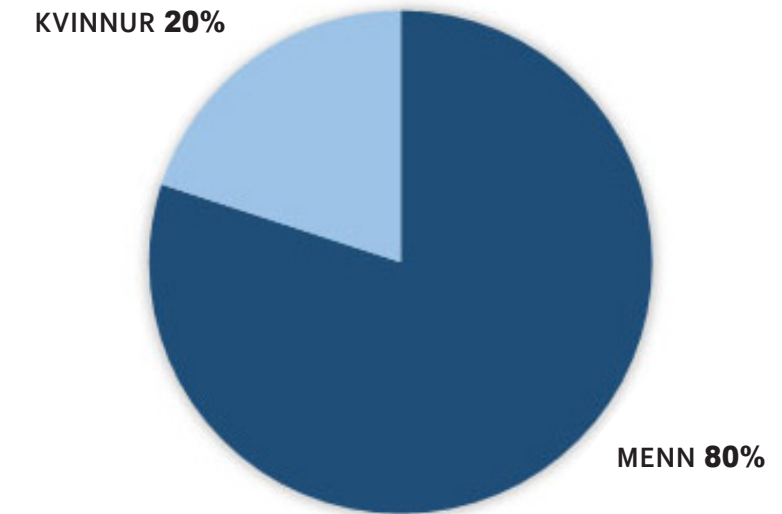

Sandoy

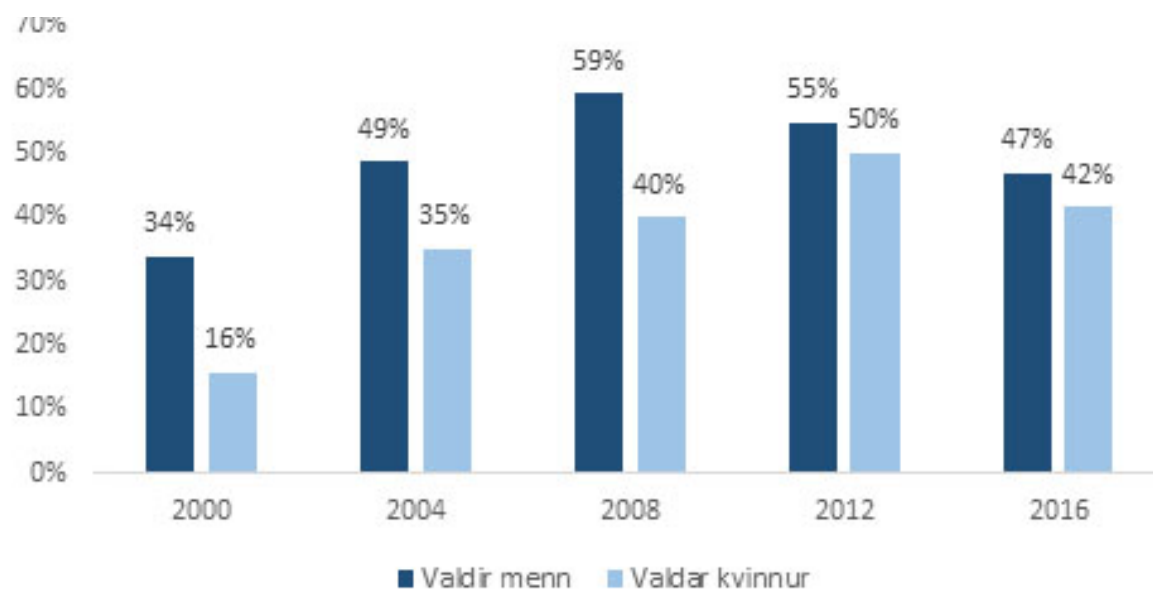
KOMMUNUR: Skúvoyar, Skálavíkar, Húsavíkar, Sands og Skopunar.

BORGARSTJÓRAR Í 2016

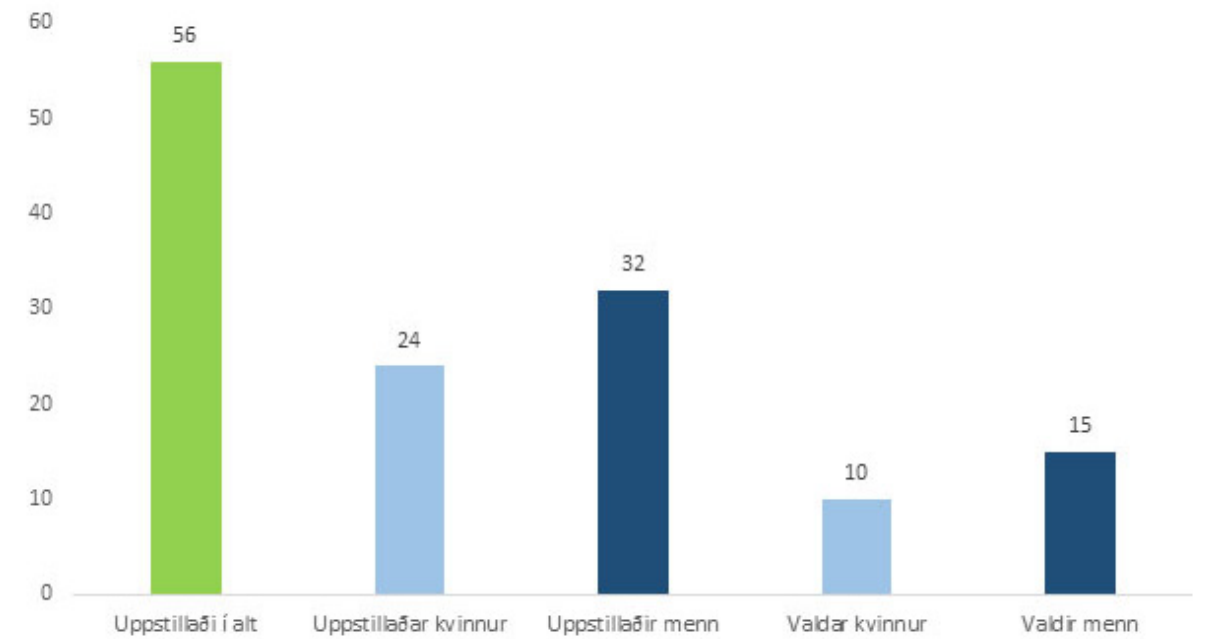
5 borgarstjórar, harav 1 kvinna

KYNSBÝTIÐ AV VALEVNUM OG VALDUM

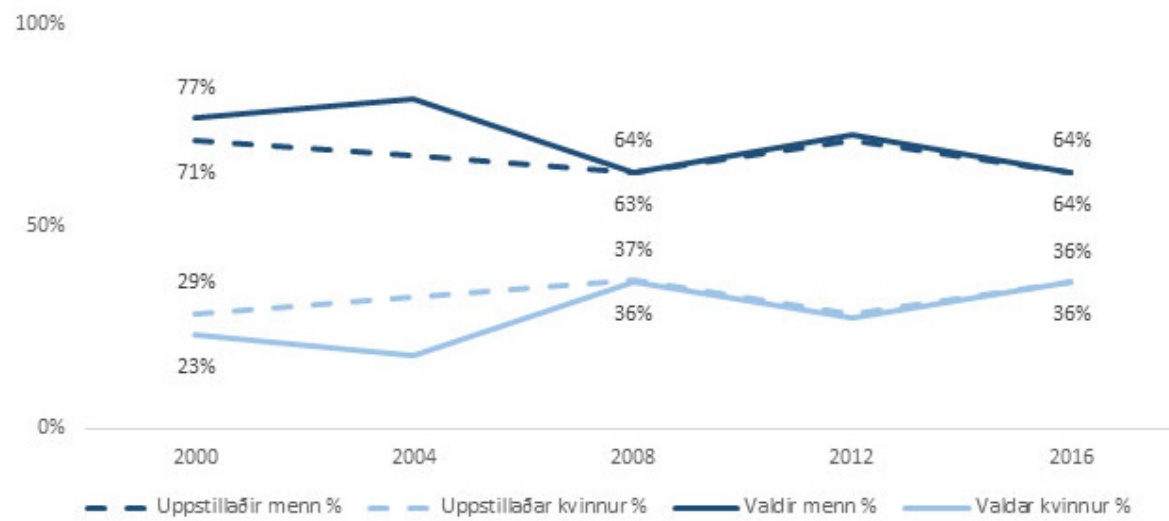

UPPSTILLAÐ OG VALD I 2016

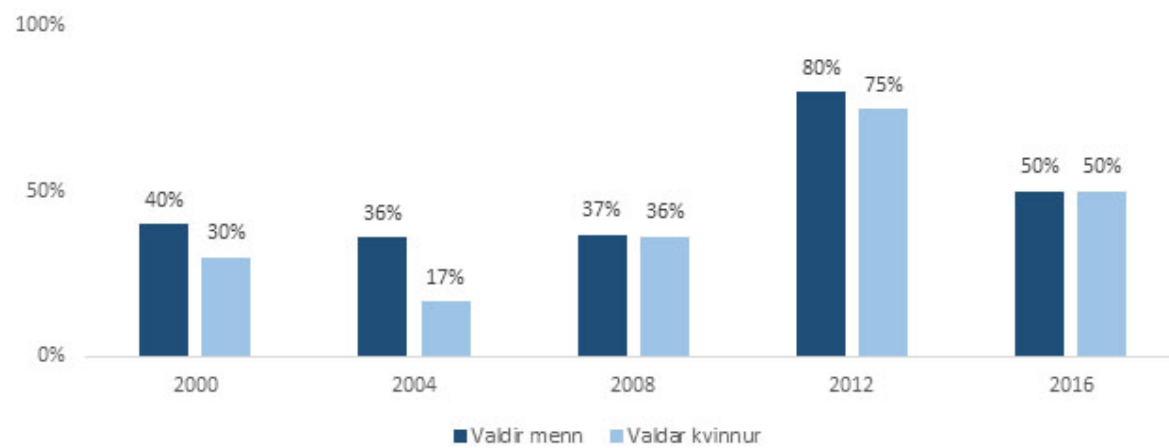

Sunda kommuna

KOMMUNUR: Gjáar-, Haldarsvíkar, Hósvíkar-, Hvalvíkar- og Saksunar kommuna vóru lagdar saman við Sunda kommunu í 2005.

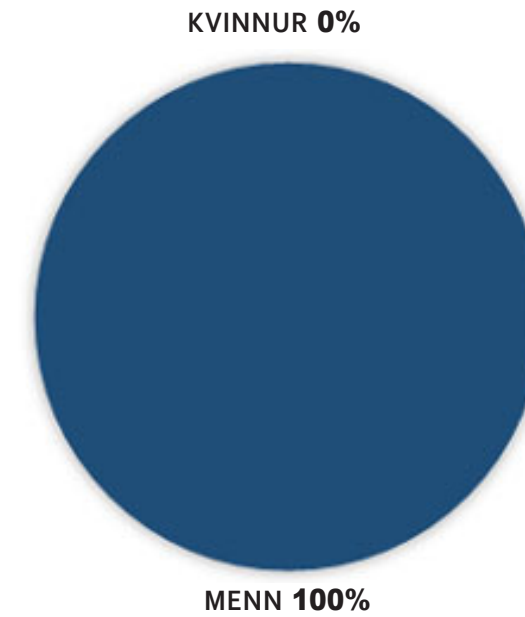

KYNSBÝTIÐ AV VALEVNUM OG VALDUM

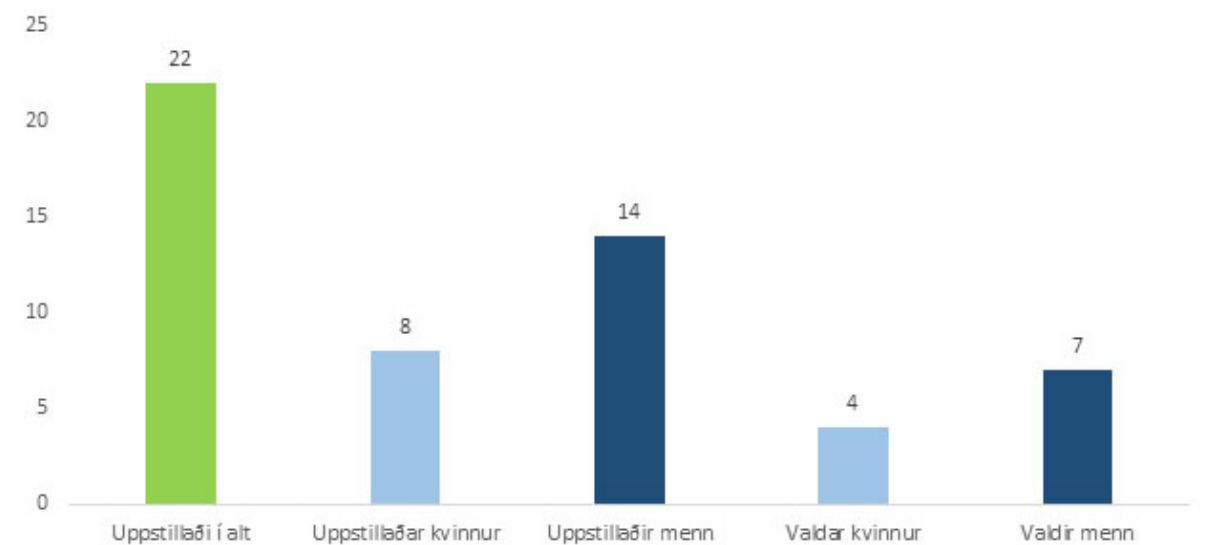

BORGARSTJÓRAR Í 2016

Einans ein borgarstjóri at vísa á í 2016, ið var ein maður

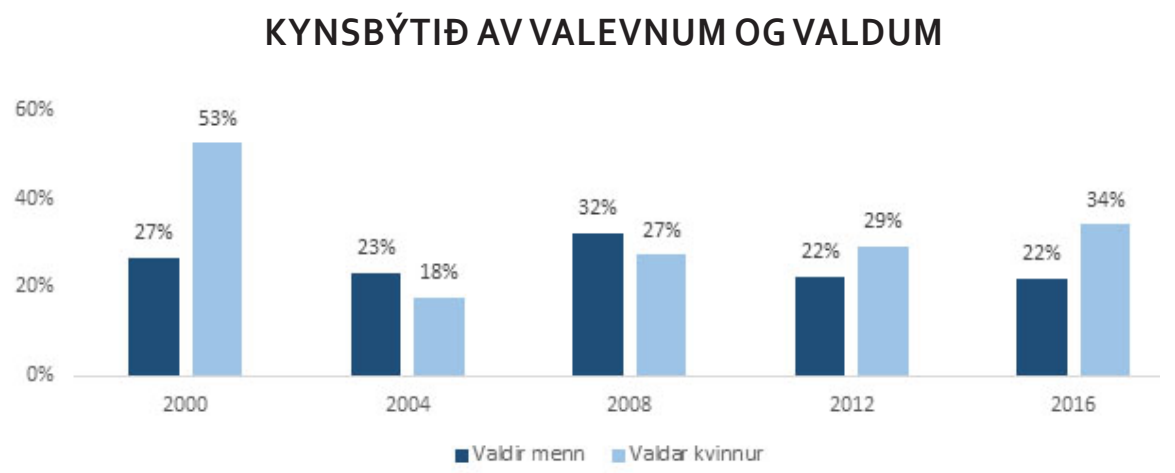
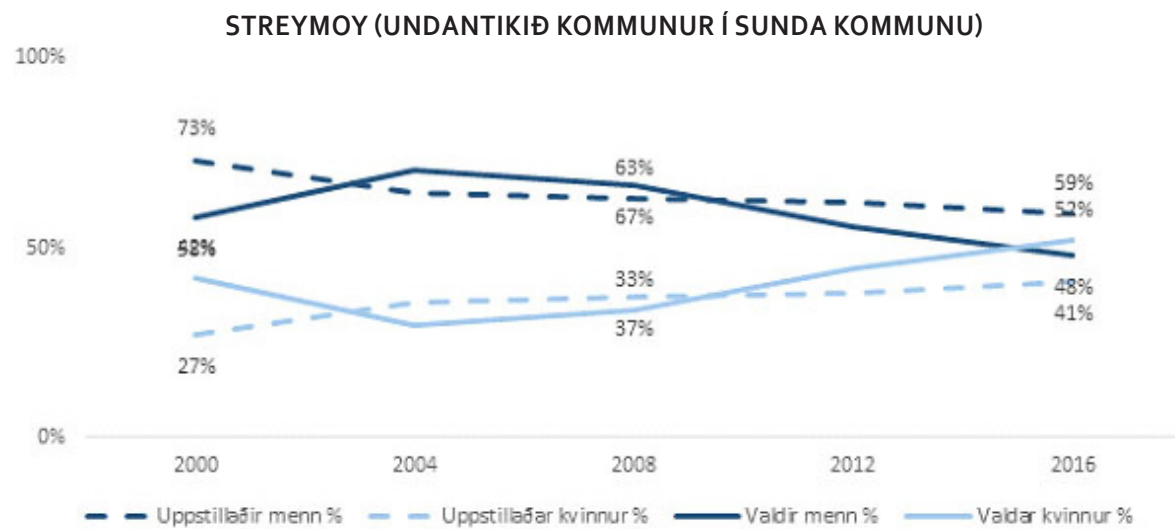

UPPSTILLAÐ OG VALD I 2016

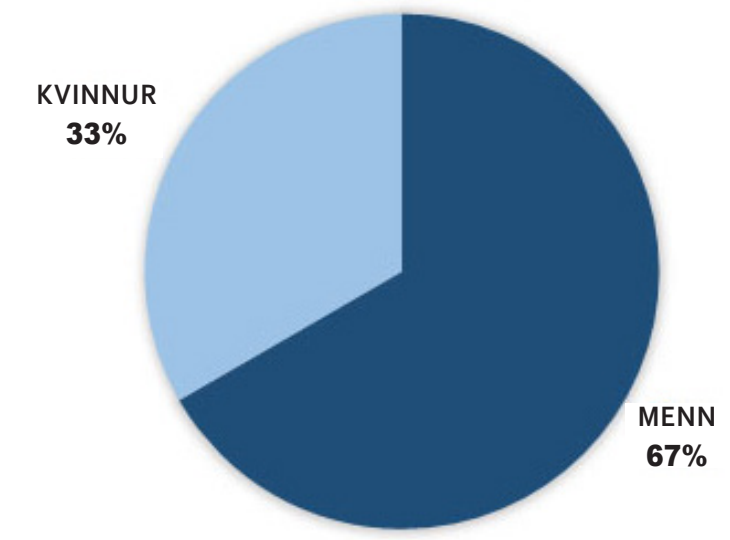
Streymoy

KOMMUNUR: Kvívíkar-, Tórshavnar- og Vestmanna kommuna, umframt Hestoyar-, Kirkjubøar- og Nólsoyar kommuna, sum lögdu saman við Tórshavnar kommunu í 2005. (Kommunarnar, sum í 2005 lögdu saman við Sunda kommunu, eru ikki tiknar við her).

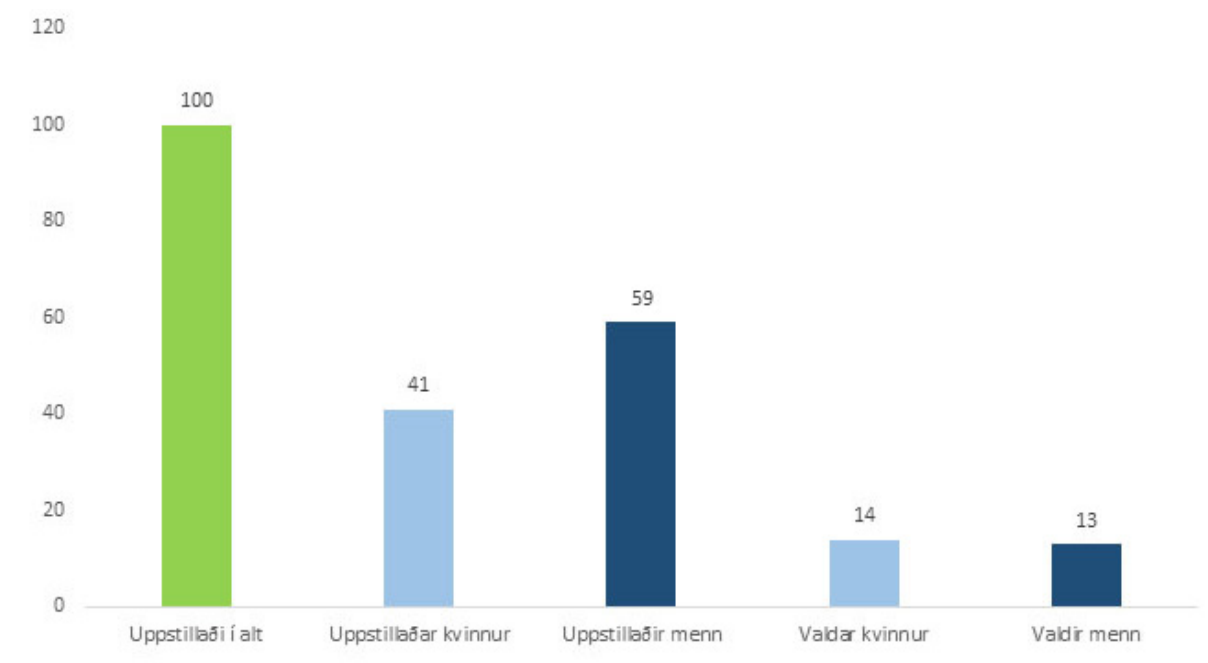

BORGARSTJÓRAR Í 2016

2 menn og 1 kvinna

UPPSTILLAÐ OG VALD Í 2016

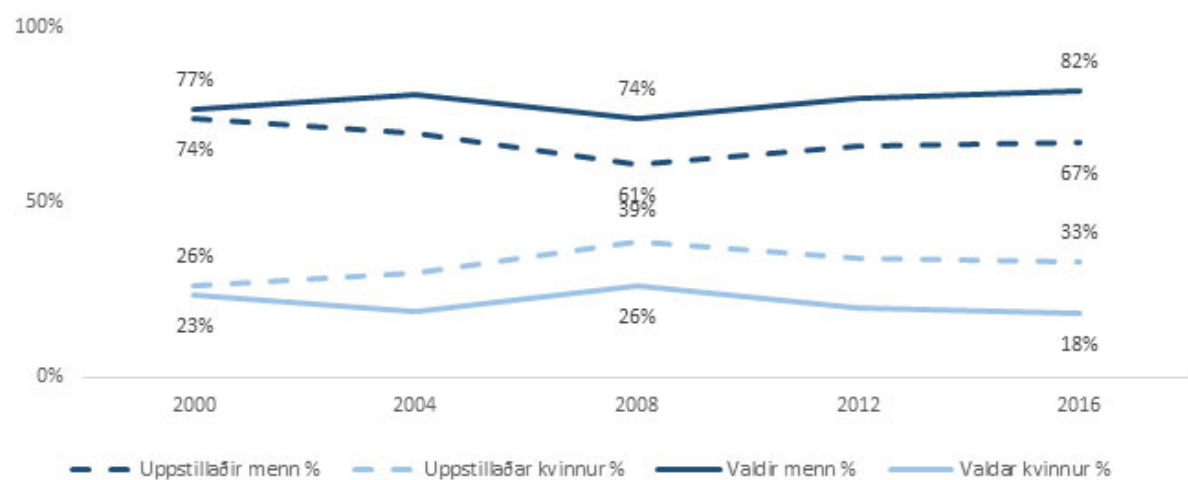

Eysturoy

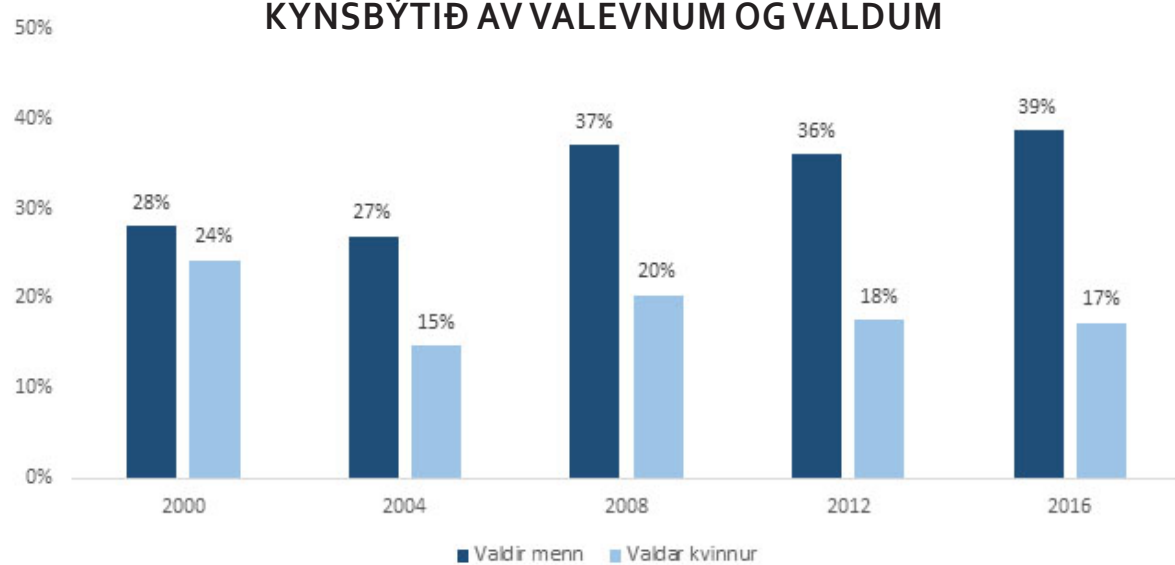
KOMMUNUR: Runavíkar kommuna (við samanleggingini av Elduvíkar, Oyndafjarðar- og Skála kommunu í 2005 og síðani Funnings kommunu í 2009), Eystur kommuna, sum í 2009 var ein samanlegging av Gøtu og Leirvíkar kommunu.

Harafturat eru Nes-, Sjóvar-, Fuglafjarðar- og Eiðis kommunu

EYSTUROY (UNDANTIÐ KOMMUNUR Í SUNDA KOMMUNU)

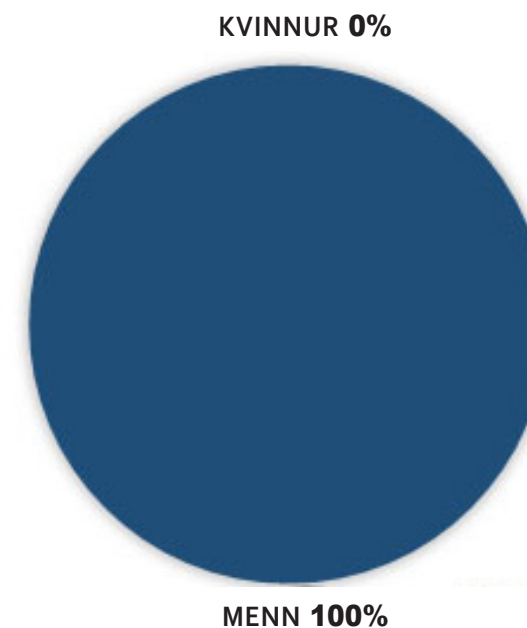

KYNSBÝTIÐ AV VALEVNUM OG VALDUM

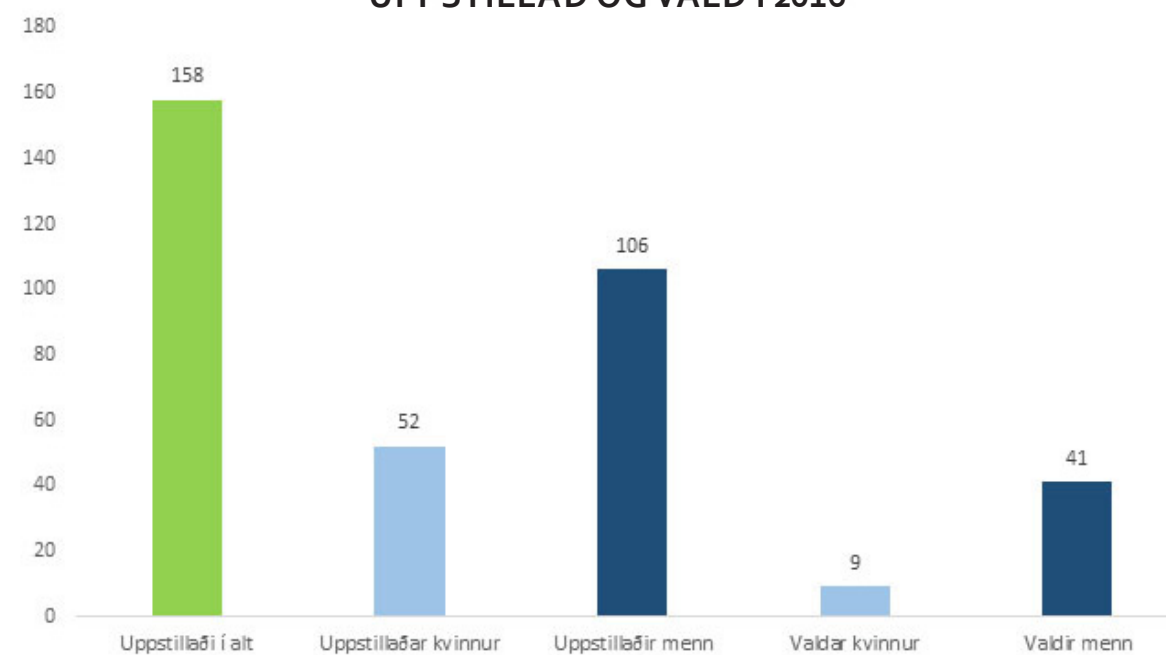

BORGARSTJÓRAR Í 2016

6 borgarstjórar, allir menn

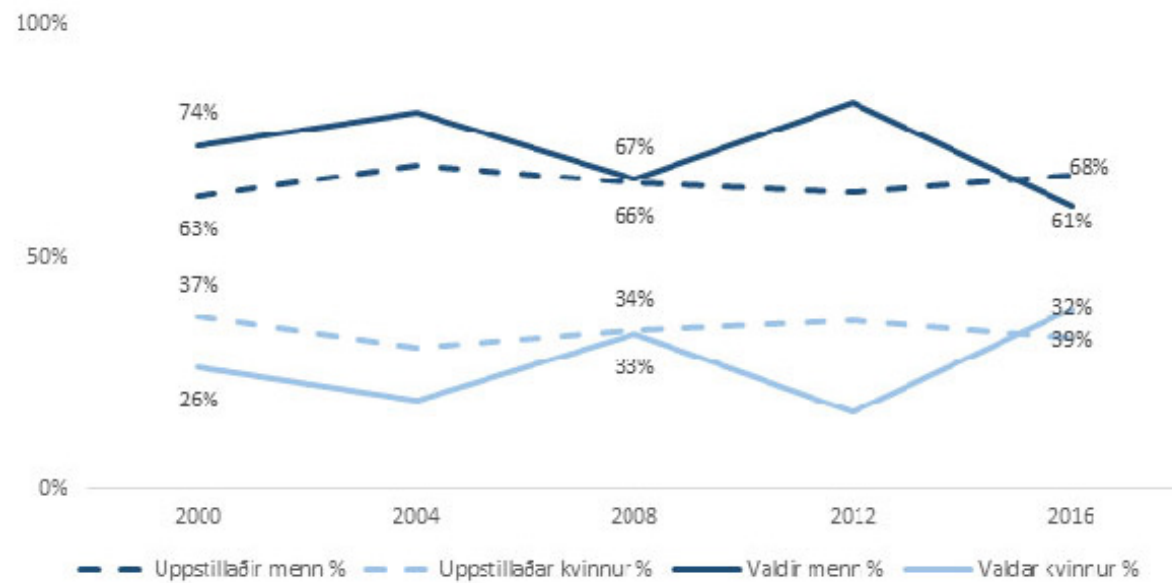

UPPSTILLAÐ OG VALD I 2016

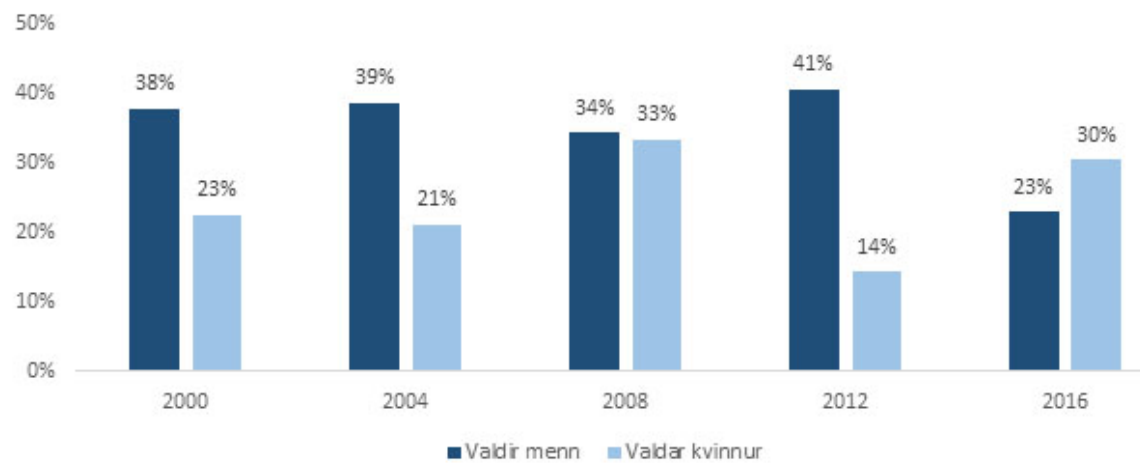

Vágar

KOMMUNUR: Sørvágs kommuna, ið legði saman við Mykinesar kommunu í 2005, umframt Bø og Vága kommunu, sum spurdist burturúr samanleggingini av Miðvágs og Sandavágs kommunu í 2009.

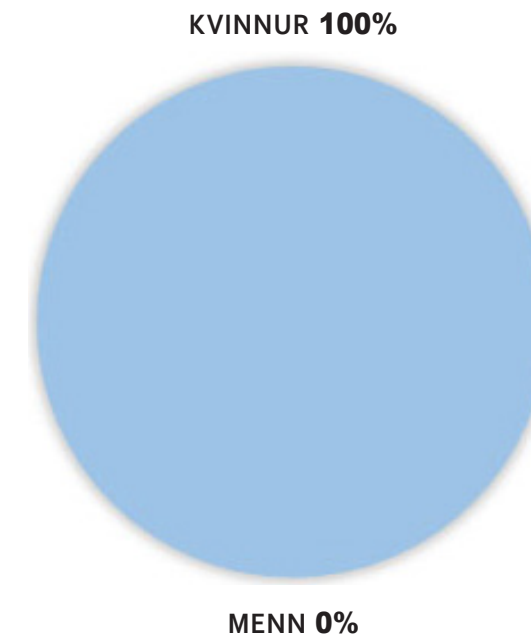

KYNSBÝTIÐ AV VALEVNUM OG VALDUM

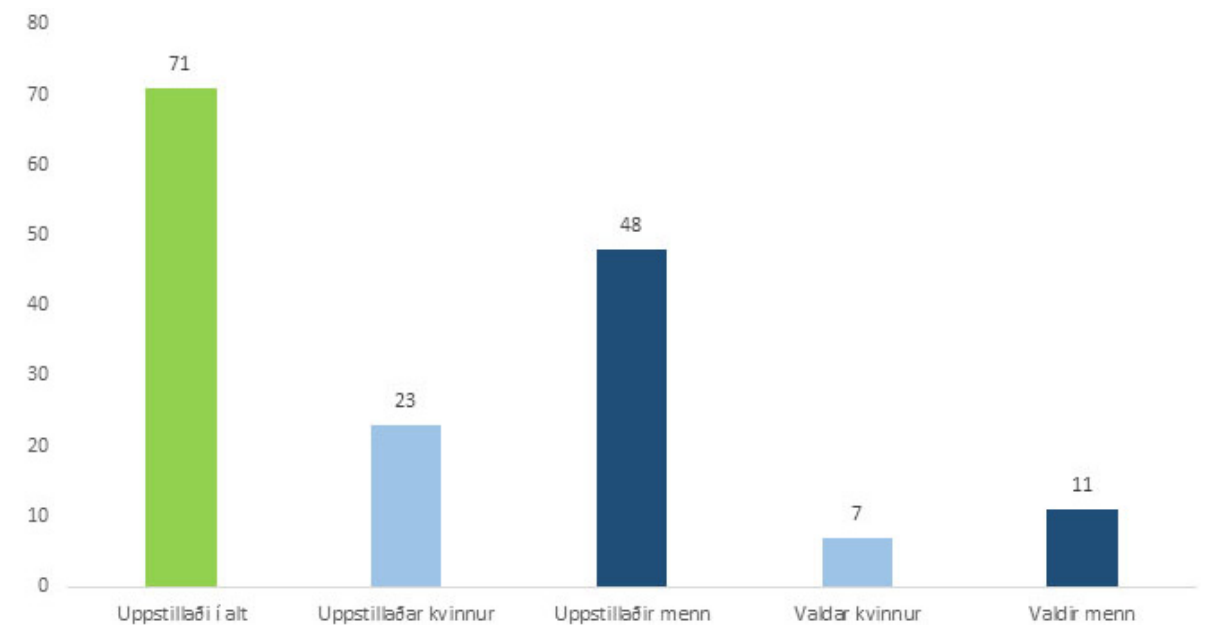

BORGARSTJÓRAR Í 2016

2 kommunur, báðar kvinnur

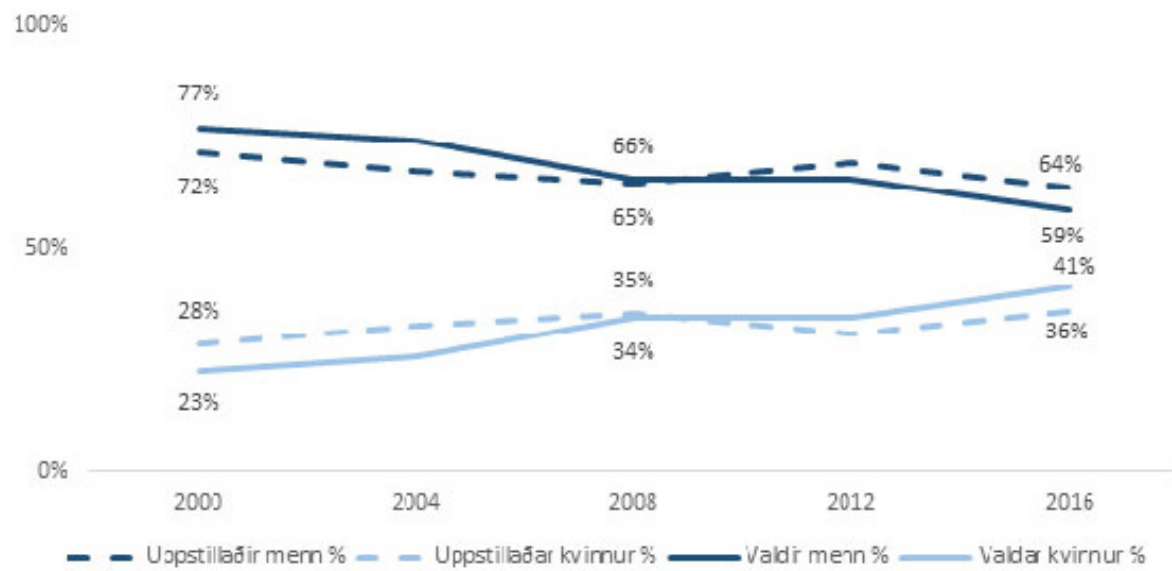

UPPSTILLAÐ OG VALD I 2016

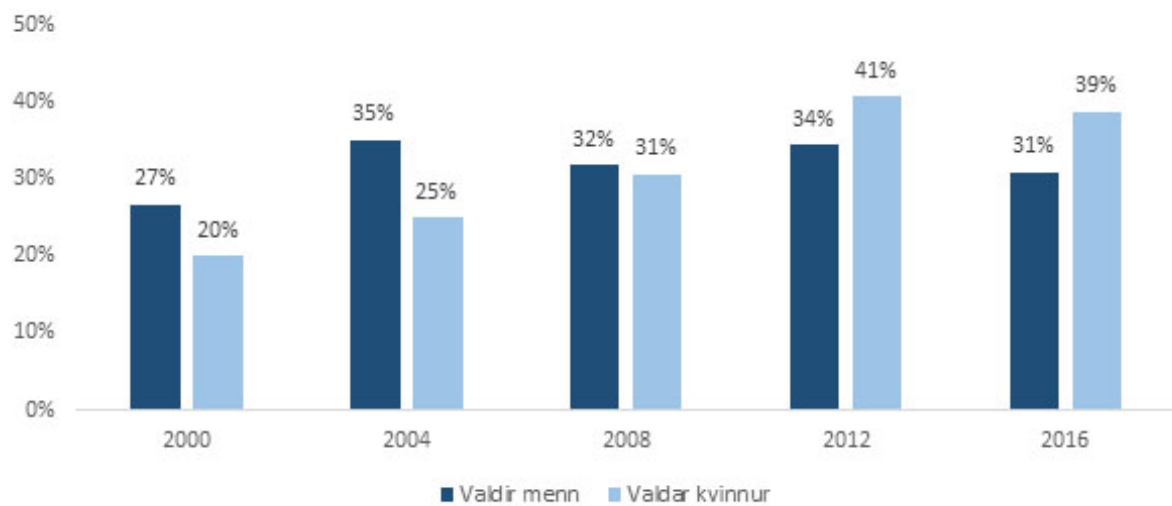

Norðoyggjar

KOMMUNUR: Klaksvíkar kommuna, ið legði saman við Mikladals kommunu í 2005, Svínøyar kommunu í 2009 og Húsa kommunu í 2017. Harafturat eru Hvannasunds-, Fugloyar og Viðareiðis kommuna tiknar við.

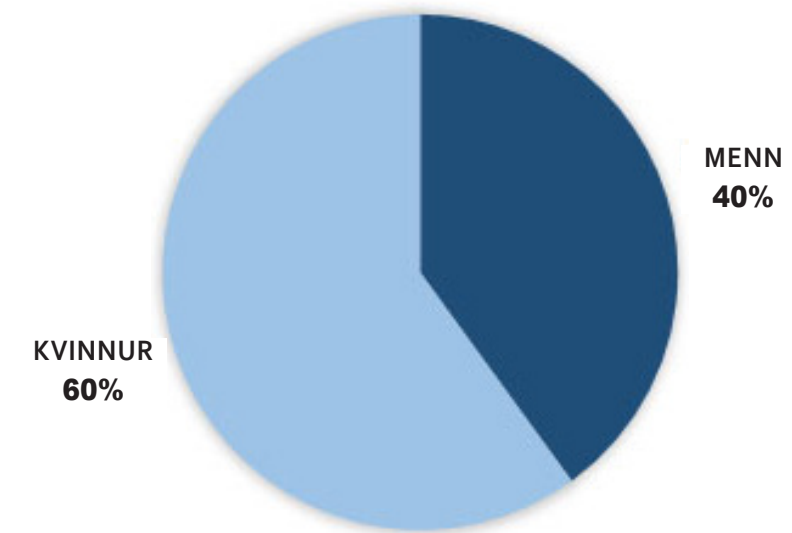

KYNSBÝTIÐ AV VALEVNUM OG VALDUM

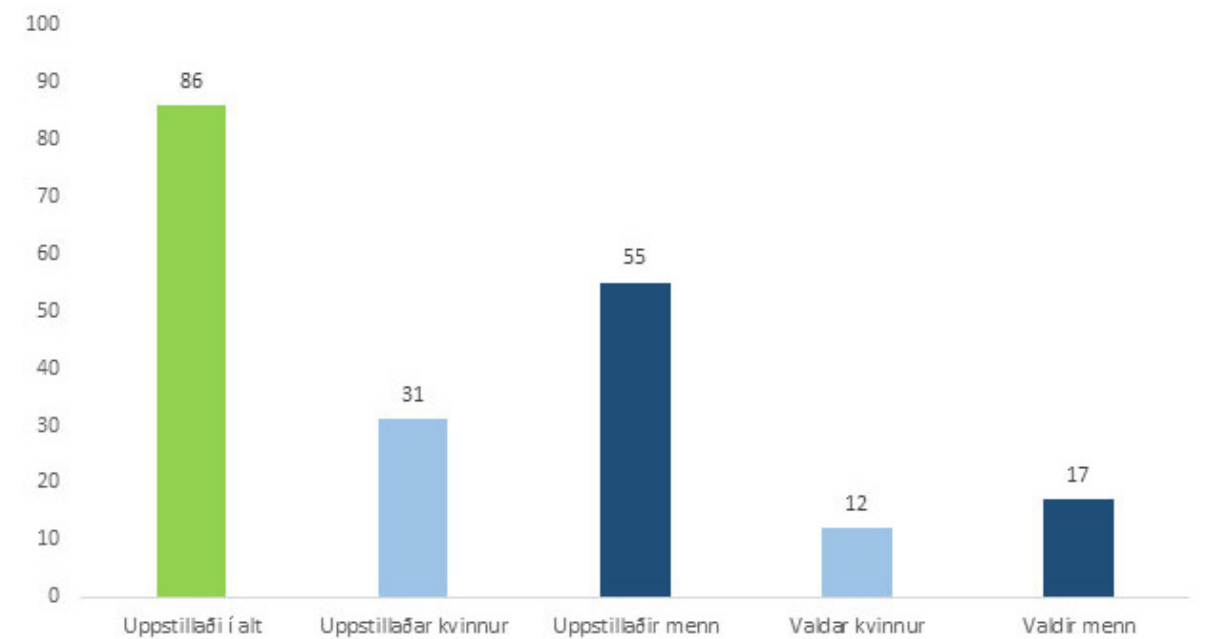

BORGARSTJÓRAR Í 2016

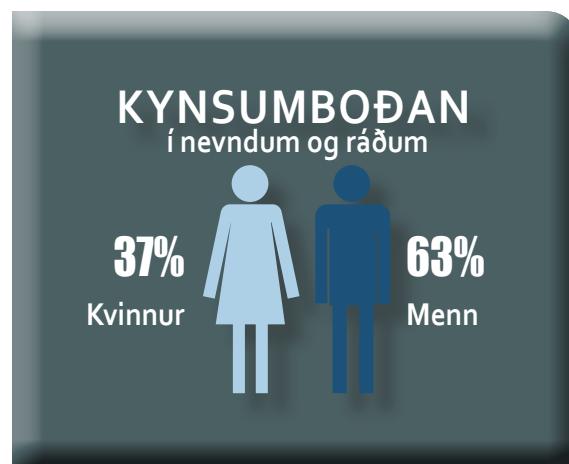
5 borgarstjórar, 2 menn og 3 kvinnur

UPPSTILLAÐ OG VALD I 2016

Almennar nevndir og ráð

JAVNSTØÐULÓGIN

Lógin hefur til endamáls at beina burtur allan mismun vegna kyn.

5. Partur Nevndir og ráð

§ 8. Allar almennar nevndir, ráð, umboð og líknandi, sum fyrisingarvaldið útnavnir, skulu verða sett saman soleiðis, at umleið eins nógvir limir av báðum kynum eru umboðaðir. Sama er galdandi fyri tær nevndir, ráð, umboð og líknandi, sum lögtingið og bý- og bygdaráðini útnavná, tá ið tey, ið útnavnast skulu, ikki nýtast at vera lögtings- ella bý/bygdaráðslimir.

Stk. 2. Tá ið serligar grundir eru fyri tí, kann javnstøðunevndin geva undantaksloyvi í hvørjum einstøkum føri ella fyri eina yrkisgrein sær.

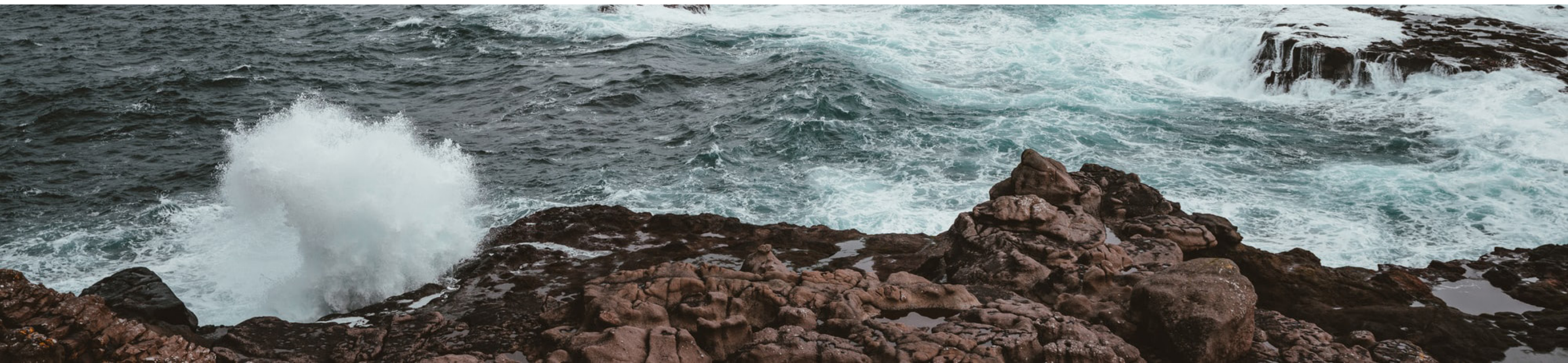
	Í ALT	MENN	KVINNUR	MENN %	KVINNUR %	SAMSÝNING Í ALT
Í alt	740	467	273	63,1%	36,9%	1.020.398
Formaður	126	83	43	65,9%	34,1%	348.056
Næstformaður	42	27	15	64,3%	35,7%	108.650
Vanligur limur	563	351	212	62,3%	37,7%	563.692

Týðandi avgerðir verða tiknar og ætlanir stungnar í kortið í almennum ráðum og nevndum. Føroyska javnstøðulógin áleggur nevndum og ráðum at hava umleið eins nógvir limir av báðum kynum, tó at undantaksloyvi kunnu gevast frá hesum. Vanliga verður miðað ímóti, at minst 40 prosent av báðum kynum eru umboðað (soleiðis, at annað kyni ongantíð er meira 60 prosent við yvirlutan), men føroyska javnstøðulógin ásetir einki ítøkiligt mark, og hevur avmarkaðar heimildir at handheva lógina.

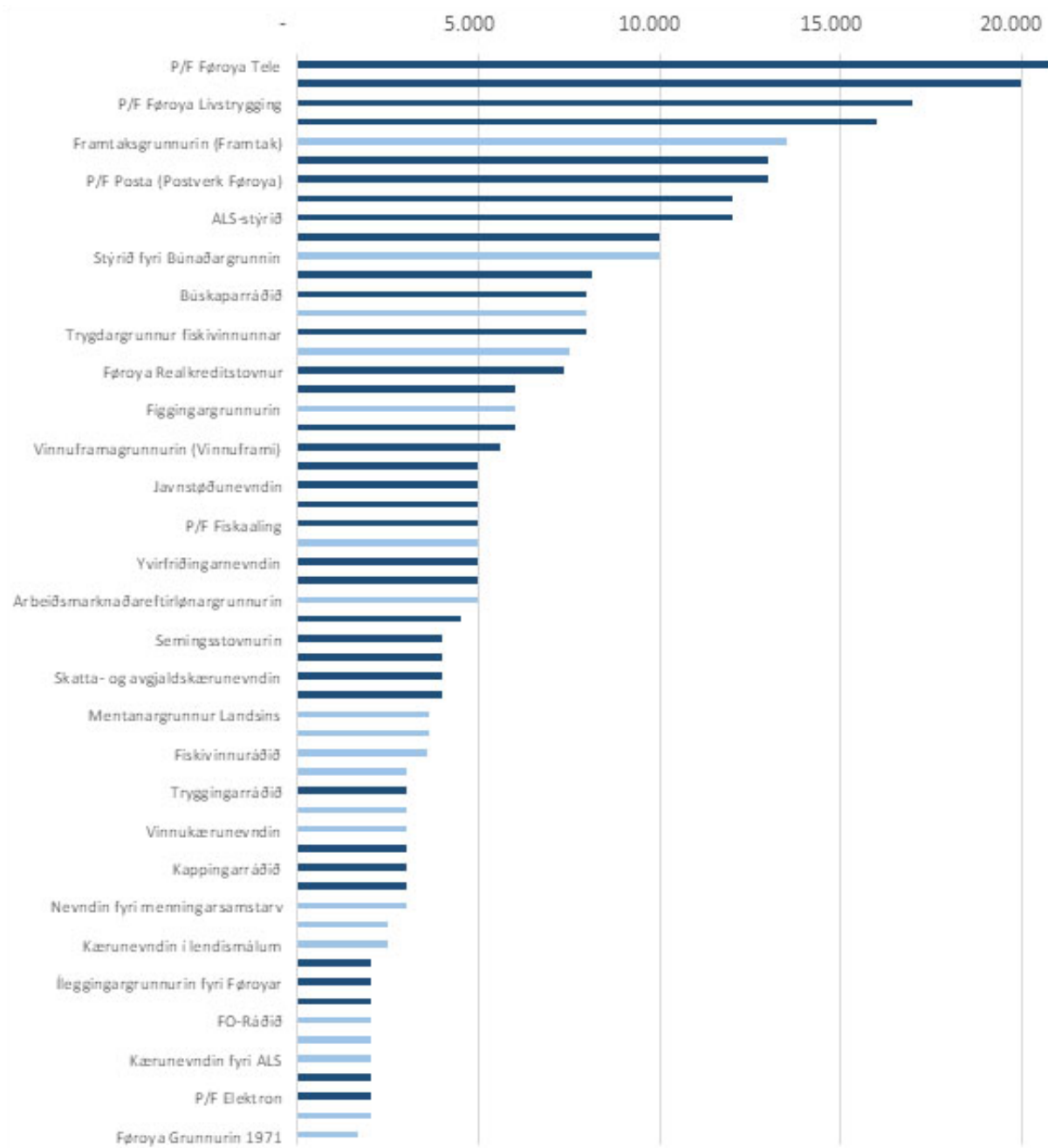
Í norðurlendsku grannalondunum er vælkent, at hóast javnari kynsumboðan kemur í nevndirnar, er framvegis munur á, hvørjar sessir kynini fáa. Oftani verður skynað millum 'implementerandi' og 'strategiskar' nevndarlimir – altso, hvør hevur leiðsluna og býtur uppgávur út til onnur at implementera (Knudsen, 2009).

Hyggja vit at Føroyum, eru 150 almennar nevndir og ráð, og tilsamans sita 604 persónar í teimum 740 sessunum – altso eru tað fólk, sum sita í meira enn einari nevnd ella ráði. Av teimum 604, eru 221 kvinnur og 384 menn. Tað merkir, at kynsumboðanin fellir uttanfyri vanliga málið um minst 40, og í mesta lagi 60 prosents umboðan av hvørjum kyni. Munir eru á hvussu nevndir og ráð skipa seg, og eru tað tiskil skiftandi hvussu nógvir og hvørjir sessir eru. Vit funnu fram til 126 ráð og nevndir, ið hava skipað seg við formanni ella -kvinnu, og síðani 42, sum hava næstformann ella næstforkvinnu, meðan 563 eru skrásett sum vanligir limir.

Talvan vinsturmeigin vísir, at tað eru væl færri kvinnur í teimum strategisku sessunum, meðan tær eru betri umboðaðar sum vanligir limir. Hyggja vit síðani at kynsbýtinum í mun til samsýning fyri nevndararbeiði, gerst munurin enn greiðari.

SAMSÝNINGAR TIL NEVNARLIMIR

56 av teimum 126 ráðum og nevndum, sum hava skipað seg við formanni ella forkvinnu, lata fastar samsýningar til ráðs- og nevndarlimirnar. Í stabbunum vinstrumegin sæst hvussu stór samlaða samsýningin er, meðan ljósbláu og myrklbláu litirnir siga, hvørt nevndin/ráðið ávikavist hevur ein forkvinnu ella formann.

63 prosent av nevndunum hava formenn og 37 prosent forkvinnur, men hyggja vit at hvar ljósbláu og myrklbláu stabbarnir liggja í mun til samsýningarnar, er greitt, at formansnevndirnar savna seg har, sum størri samsýningarnar eru.

Altso er ein greiður samanhangur millum lønsemi og kyn í nevndar- og ráðsessum. Kvinnur sita meira sannlíkt í minni lønsomum nevndum, meðan menn meira sannlíkt sita sum formenn, tá ið samsýningin er høg.

SAMLAD SAMSÝNING

Samsýning pr. persón:
6.106 kr.

Í miðal menn:
7.099 kr.

Í miðal kvinnur:
4.404

11 TÆR STØRSTU PERSÓNLIÐU SAMSÝNINGARNAR

Hesi í miðal: 14.318

Í miðal menn:
14.900

82 %
menn

Í miðal kvinnur:
11.750

18 %
kvinnur

29 TÆR LÆGSTU NEVNDAR- SAMSÝNINGARNAR

Hesi í miðal: 2.931

Í miðal menn:
3.042

52 %
menn

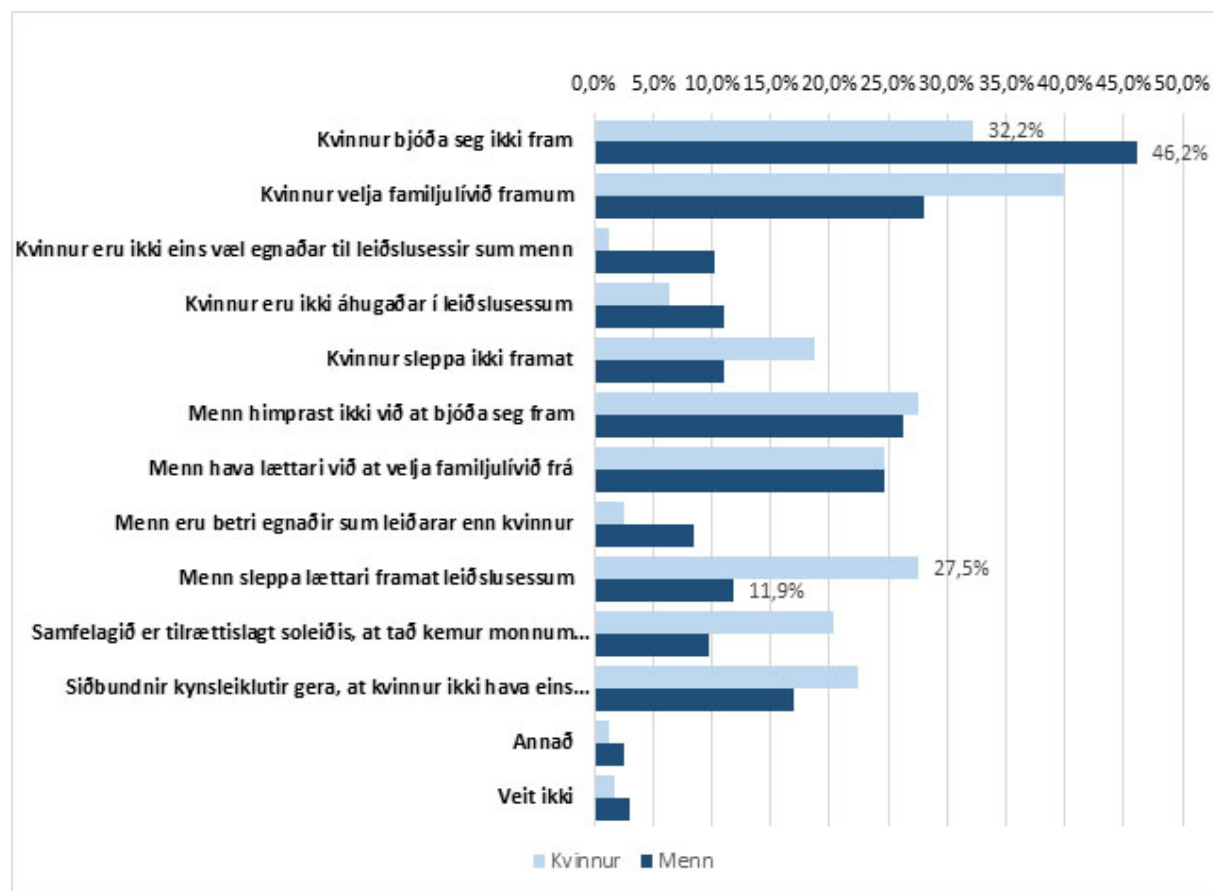
Í miðal kvinnur:
2.833

48 %
kvinnur

Hví eru menn leiðarar?

FLESTU LEIÐARAR OG STJÓRAR Í FØROYUM ERU MANNFÓLK. HVÍ HELDUR TÚ HETTA VERA SO?

Eins og hendan kanningin, hava undanfarnar føroyskar kanningar staðfest, at kvinnur eru undirumboðarar í almennum og privatum leiðslu- og nevndarsessum (Knudsen 2009). Um kvinnur sótu í ráðum ella nevndum, vóru tað aloftast menn, sum høvdu evstu leiðsluna, meðan kvinnur skuldu útinna uppgávarnar, sum menn stungu út í kortið.

Orsøkirnar eru helst tvinnar: Í fyrra lagi eru orðingarnar í javnstøðulógini viðvíkjandi javnari kynsumboðan ov óneyvar og ógreiðar. Tað ger tað trupult at handheva brot á sjálvar ásetingarnar. Tað er helst partur av orsøkunum til, at yvirumboðan av monnum í nevndum – og yvirumboðan av tilnevndum monnum til nevndirnar – sjáldan fær rættarligar avleiðingar. Sostatt er eingin trupulleiki at tilnevna fyra mans til fyra nevndarsessir, við teirri grundgeving at 'eingin skikkað kvinna var at finna.' (Knudsen, 2009).

Í øðrum lagi er ein størri trupulleiki fjaldur handan ta hugsan, at ongar skikkaðar kvinnur skuldu verið til evstu störvini í samfelagnum. Tað avdúkar, at fólk hava trupult at ímynda sær onnur kyn enn tey, sum frammanundan sita í hesum störvunum, og tað skapar siðvenju og fordømi fyri hvørji fólk eiga at sita í hesum störvunum – eisini framyvir.

Avleiðingin er, at kvinnur í hesum førinum ikki bert eru kandidatar til eitt starv, men skulu bróta við søgulig fordømi um hvussu undanfarnir leiðarar hava

verið, og hava sæð út. Við øðrum orðum, kann tryggja og kenda valið hjá einum setanarbólki vera at seta ein umsøkjara, sum minnir um starvsfólk, ið áður hava røkt sama ella líknandi starv. Koma kvinnur síðani í eitt leiðslustarv, verða tær sannlíkt settar undir nógv sterkari lupp enn menn, og verða mistøk ikki eins lættliga góðtikin (Knudsen, 2009).

Føroyingar meta eina av høvuðsorsøkunum til, at kvinnur ikki sita í leiðslusessum eins ofta og menn vera, at kvinnur ikki bjóða seg fram, ella velja familjulívið framum. Meira enn ein fjórðingur av kvinnunum eru tó sannførdar um, at menn sleppa lættari fram leiðslusessum, meðan einans tiggjundi hvør maður er samdur í hesum.

Kynini hava altso ymsar fatanir av hví menn eru yvirumboðarar í leiðslusessum og móguliga uppliva fólk sjálvi ymskar avbjóðingar, sum eru tengdar at sínum kyni. Kvinnurnar eru til dømis mest sannførdar um, at familjuviðurskipti forða kvinnum at koma í leiðslusessir, meðan menn eru mest sannførdir um, at tað kemst av, at kvinnur ikki bjóða seg fram.

Familjulívið og arbeiðsmarknaðurin hanga á tann hátt saman: Persónar, sum átaka sær nógv uppgávar í húskinum, hava neyvan eins góðar stundir at átaka sær størri ábyrgd á arbeiðsmarknaðinum, meðan persónar við stórarri ábyrgd á arbeiðsmarknaðinum ikki meta seg hava stundir til húsligu uppgávarnar.

Í Norðurlöndum

NAKRAR AV OKKARA NORÐURLENSKU GRANNATJÓÐUM ERU FARNAR AT SMÍÐA LÓGIR, SUM SKULU STUÐLA UPPUNDIR MÁLIÐ UM STÖRRI JAVNSTØÐU Í LEIÐSLUNUM HJÁ FYRITØKUM.

NORRA

Í 2003 kom löggáva um, at minst 40 prosent av nevndarlimunum hjá fyrítøkum skulu vera antin kvinnur ella menn – í 2004, fyri stats- og kommunalar eindir, og í 2008, fyri 'public limited companies'.

Kvinnumboðanin í almennum nevndum er síðani farin úr fimm prosentum upp í 40 prosent longu í 2007.

FINNLAND

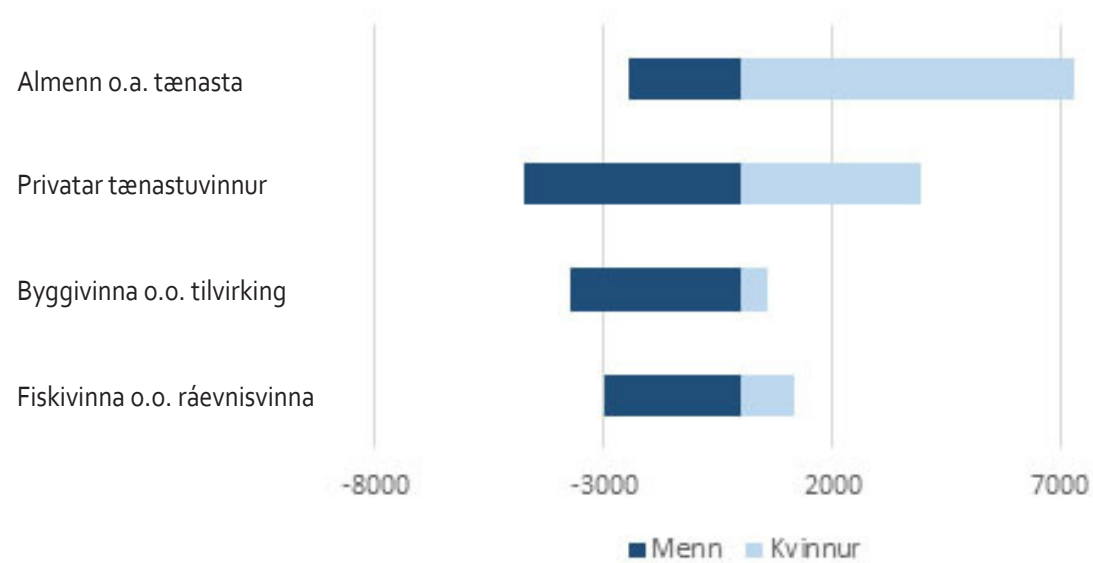
Fyrítøkur skulu hava bæði kyn í sínum nevndum, og skulu eisini koma við almennari frágreiðing, um bæði kynini ikki eru umboðað. Síðani 2008 er talið av virkjum við minst einari kvinnu í nevndini farið úr 51 prosentum upp til 91 prosent í 2014.

ÍSLAND

Fyrítøkur við fleiri enn trimum limum í sínum nevndum, skulu hava minst 40 prosent umboðan av báðum kynum. Í 2015 hevði Ísland hægstu umboðanina av kvinnuligum nevndarlimum í heiminum: 44 prosent.

Arbeidsmarknaðurin

KYN BÝTT Á VINNUGREIN 2019

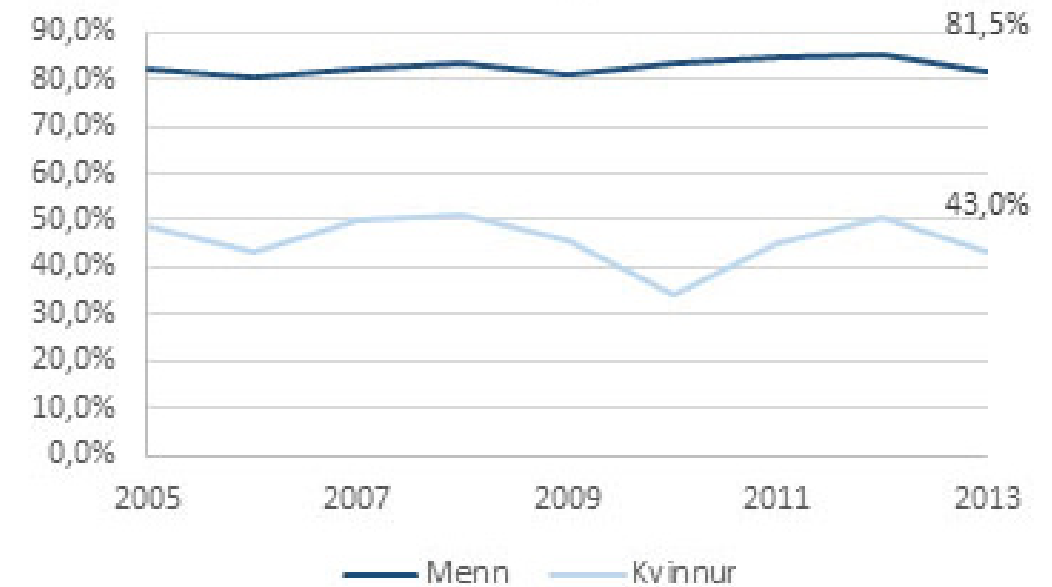
ARBEIÐSFJØLD Í % AV FÓLKATALINUM

(15-64 ár)

FULLTÍÐARARBEIÐI, 35+ TIMAR UM VIKUNA

Arbeidsvirkin, 15-74 ar

Góð 90 prosent av teimum 15-64 ára gomlu færoyingunum eru partur av arbeidsmarknaðinum, sum er ein av hægstu luttøkunum á arbeidsmarknaðinum yvirhøvur. Kynsbýtið av arbeidsfjældini er eisini ógvuliga javnt, og eru áleið 90 prosent av øllum færoyskum kvinnum á arbeidsmarknaðinum.

Hyggja vit nærri at hvussu nógvar arbeidstímar kvinnur og menn hava á arbeidsmarknaðinum, og innan hvørjar vinnugreinar tey starvast, er ein greiður munur: menn arbeida í størstan mun fulla tíð og oftast innan privatar tænastruvinnur, byggivinnu ella fiskivinnu. Kvinnur, hinvegin, arbeida í størri mun niðursetta tíð, og oftast innan almennar tænastrur og privatar tænastrur. Tað vísir seg enntá, at innan almenna- og heilsuverkið, eru tað oftast parttíðarstørv, sum verða lýst leys at søkj. Hetta ger tað trupult fyri starvsfólkini at koma í fulltíðarstørv (Vinnuáráðið – svar upp á fyrispurning 58/2019 frá Jóhannis Joensen, 6. Mars 2020).

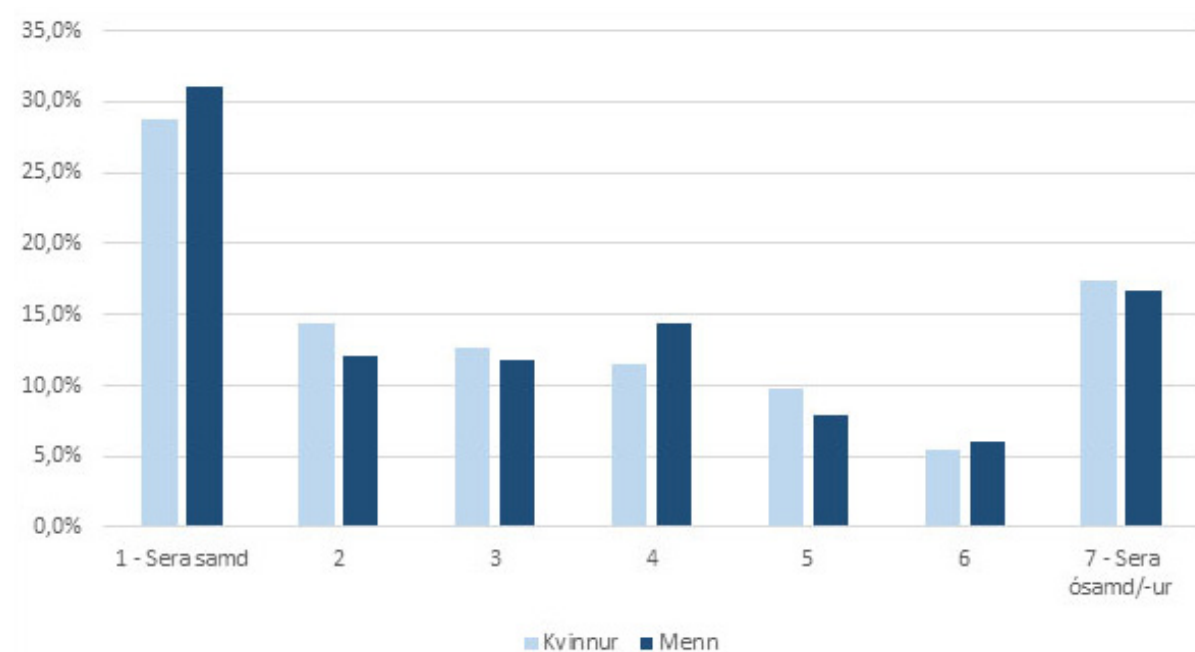
At færoyskar kvinnur arbeida færri tímar á arbeidsmarknaðinum, førir eisini við sær, at tær fáa færri ítakligar arbeidsroyndir, lægri inntøkur og pensjónsuppsparingar, ið setir kvinnur í eina truplari figgjastøðu enn menn at verða sjálvbjargnar.

Tó kemur kemur hetta ikki bert kvinnunum sjálvum aftur um brekku. At kvinnur yvirhøvur eru komnar á arbeidsmarknaðin hevur ført við sær ein vøkstur á 10-20 % fyri hvønn íbúgva í Norðurlondum seinastu 50 árin, og mett verður, at búskaparvøxsturin hjá Norðurlondum kann økjast við 15-30 prosentum, um størri javnstøða fæst á arbeidsluttøku og arbeidstímum innan 2040 (OECD, 2018).

Avleiðingarnar av at hava ein kynsuppbýttan arbeidsmarknað eru, at allir færligar ikki verða gagnnýttir innan ymsar vinnugreinar. Kanningar benda nevniliga á, at fyrirkur og vinnur, sum hava bæði kynini umboðað, standa seg betri enn fyrirkur og vinnur, har kynini ikki eru javnt umboðað (Danbolt 2016).

Kynsbýttur arbeiðsmarknaður

“SUMMI STØRV ERU BETRI EGNAD TIL KVINNUR, MEÐAN ONNUR ERU BETRI EGNAD TIL MENN”

Spyr.fo kanning 2020

Orsøkinar til, at kynini miðsavnast um ávísar vinnugreinar og at kvinnur arbeiða niðursetta tíð meðan menn arbeiða fulla tíð, eru partvís søguligar (Hayfield, 2020). Seinastu 150 árin hefur havið verið eitt ógvuliga týðandi arbeiðspláss fyri føroysk mannfólk, ið hevur ført við sær, at menn hava verið nóg burturstaddir meðan kvinnurnar hava verið á landi. Tað setti sín dóm á hvussu føroyska samfelagið og arbeiðsmarknaðurin vórðu skipað, og framvegis síggja út í dag (Ibid. 2020).

Størsti parturin av fólkinum í fiskivinnuni eru framvegis menn. Um hesir eru í fætum parløgum við børnum, setir tað nógv krøv til makan, sum er einsamallur heima við umsorganarligu- og húsligu skyldunum. Lønarstöðið í fiskivinnuni kann harumframt vera lutfalsliga høgt, og tað loyvir makunum við hús at arbeiða parttíð, uttan at tað gongur út yvir figgjastøðuna hjá húsarhaldinum.

Tó førir tað við sær, at makarnir gerast ógvuliga bundnir av inntøkunum hjá tí, sum fiskar, samstundis

sum makarnir brúka alsamt minni tíð á arbeiðsmarknaðinum. Millum tey, sum arbeiða millum 35-47 tímar um vikuna, eru triggjar ferðir meira sannlíkt, at kvinnur arbeiða ov nóg enn menn (Hayfield, Ólavsson og Patursson 2016).

Í ávísam vinnugreinum eru strukturellar forðingar. Tøl úr ALS benda á, at vinnugreinar við flest kvinnum hava færri starvslýsingar við fulltíðarstørvum, umframt, at fakfelagsumboðini boða frá verri umstøðum hjá sínum limum at sleppa upp í tíð (Ibid. 2016).

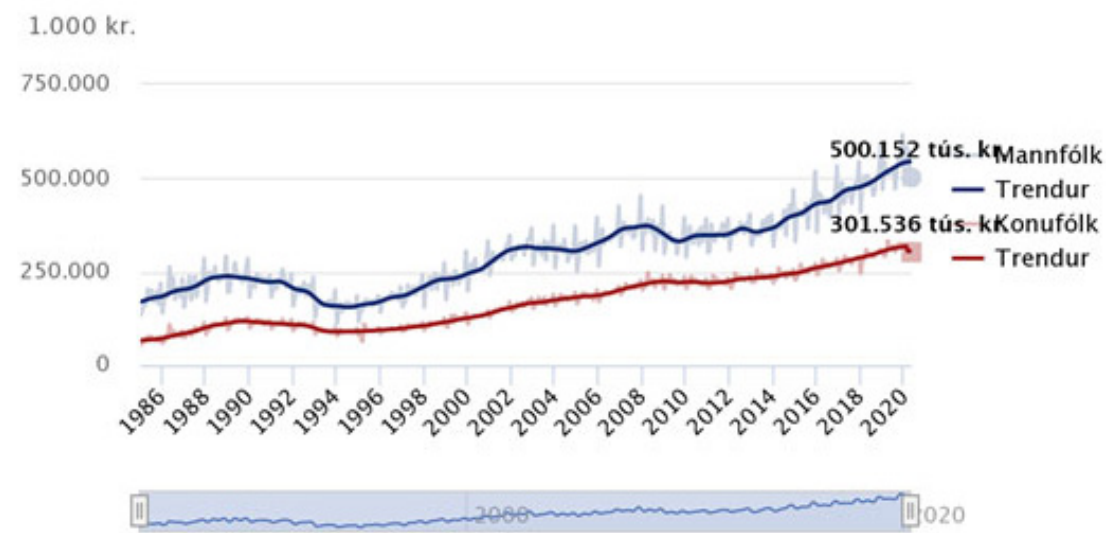
Hóast kyn ikki er nøkur beinleiðis forðing fyri, at fólk kunnu loysa uppgávur á nøkrum arbeiðspláss, eru føroyingar á einum máli um, at summi størv eru betri egnad til kvinnur, meðan onnur eru betri egnad til menn.

Vinstrumegin síggja vit, at meira enn helvtin av bæði monnum og kvinnum halda summi størv vera best egnad til ávís kyn, meðan ein triðingur sigur seg vera ósamdan í hesum.

Fíggjarligar avleiðingar

LØNARGJALDINGAR, KYN

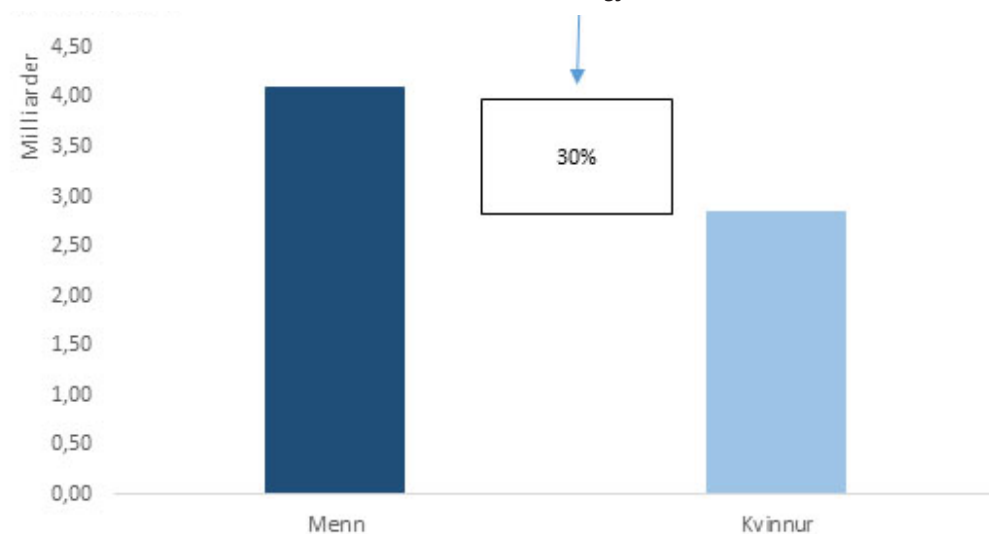
útgoldin løn, trendur

EFTIRLØN Í FØROYUM

Samlað saldo 2019

Eftirlønargjáin

Vit hava fingið staðfest, at kvinnur eru færri tímar á arbeiðsmarknaðinum, sjáldnari koma í leiðslusessir, umframt at flestu teirra eru í láglønarstørvum, sum sjálvandi sæst aftur í lønarútgjaldingunum vinsturmeigin. Í miðal verða áleið 25.000 krónur goldnar til kvinnur um mánaðin, meðan menn fáa 41.600 krónur um mánaðin í miðal.

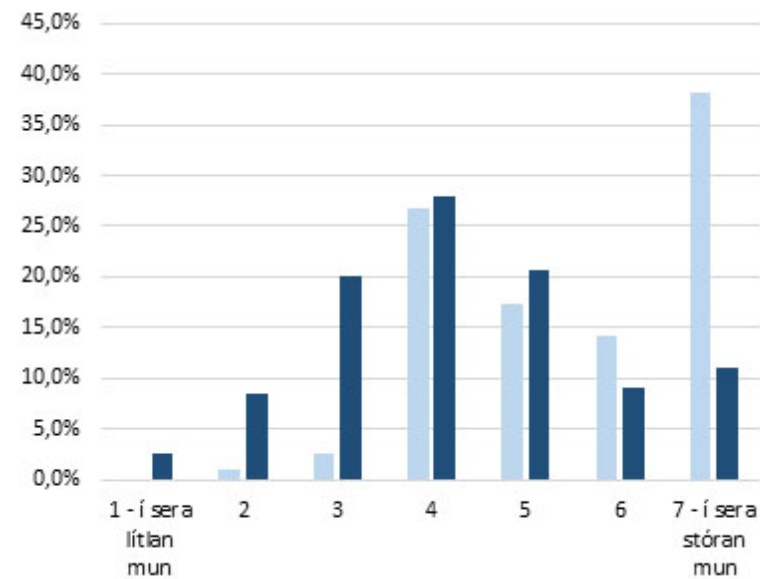
Hendan lønargjái kann í størstan mun tilskilast munum í útbúgvingarstøði, arbeiðstímum, starvsroyndum og øðrum. Men, tá ið hædd verður tikið fyri hesum, er framvegis ein lønarmunur á nærum trý prosent innan almenn størv – altsó fær ein kvinna trý prosent lægri løn enn ein maður í sama starvi, hóast tey hava sama útbúgvingarstøði, somu arbeiðstímar og starvsroyndir (Joensen, 2009).

Lønarmunurin hevur somuleiðis langtíðaravleiðingar fyri, hvussu nógv fólk hava møguleika at spara upp til sína pensjónstilveru. Stabbarnir vinsturmeigin vísa, at í Føroyum eiga menn 30 prosent meira í eftirløn enn kvinnur. Hendan uppgjerðin visir enntá bert eftirlønarkontur, sum eru í yvirlitinum hjá TAKS. Uppsparingar, sum eru uttanfyri Føroyar, í virðisbrøvum ella øðrum, eru ikki tiknar við.

Havast skal í huga, at kvinnur liva longri enn menn, og sannlíkt hava tørv á størri uppsparing til lívsins upphald, eftir at tær fara av arbeiðsmarknaðinum. Við einari slíkari eftirlønargjógv, eru kvinnur í væl størri vanda fyri at koma í fátækkraváða, tá ið tær fara av arbeiðsmarknaðinum, enn menn eru.

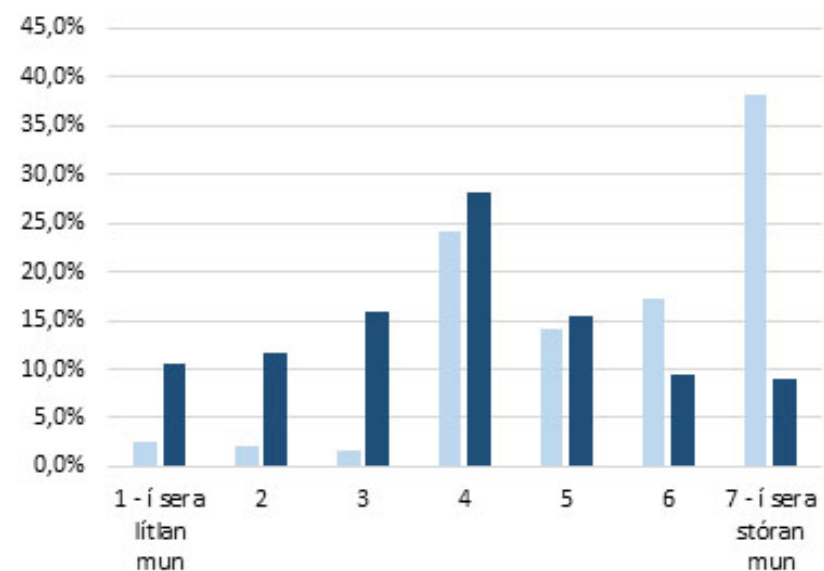
Familjuviðurskipti

HÚSLIG REINGERÐ OG MATGERÐ

Húslig reingerð og matgerð: morgunmatur, døgurði, uppvask, dustsúgving, vaska gólv, vaska WC, vaska klæðir o.l.

UMSORGANARVIÐURSKIFTI VIÐ BØRNUNUM

Umsorganarviðurskipti: t.d. taka sjúku dagar, fara til læknan, skipa fyri føðingardøgum o.l.

Kvinnur

Menn

Kelda: Spyr.fo kanning, 2020

Havandi í huga kynsbýtta arbeiðsmarknaðin, lønar- og eftirlønargjónna, umframt tær frágreiðingarnar, sum kynini hava um hví flestu leiðarar eru menn, fellir nógv aftur á familjumynstrini í Føroyum.

Bæði kvinnur og menn meta, at kvinnurnar velja familjulívið framum arbeiðslívið (Sí s. 62). Kanningar um familjuviðurskipti og arbeiðsmarknað í Norðurlondum, vísa ofta á børn sum eina frágreiðing: tá ið fólk gerast foreldur, verða leiklutirnir sum ávikavist umsorganarpersónur og forsyrgjari enn sjónligari.

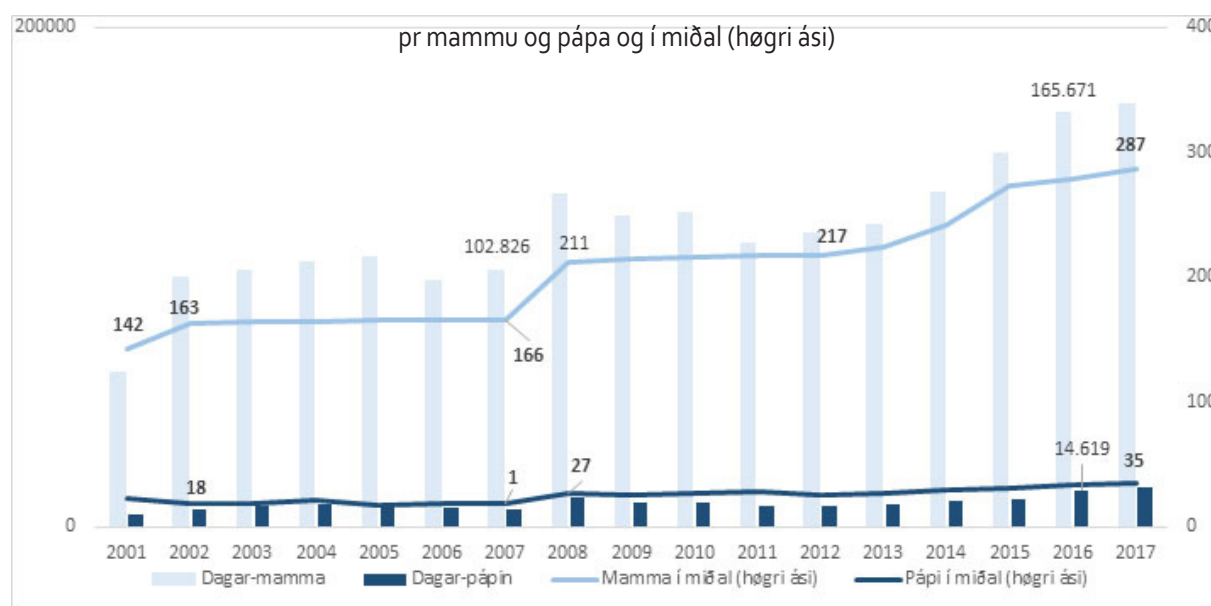
Í føroyskum høpi – eins og nógva aðrastaðni – er tað aloftast kvinnan, sum átekur sær leiklutin at vera um barnið, meðan maðurin arbeiðir. Í fyrsta lagi tekur kvinnan størsta partin av barnsburðarfarloyvinum, og er púra burturfrá arbeiðsmarknaðinum í eitt tíðarskeið. Í øðrum lagi arbeiða kvinnur nóg oftari niðurstetta tíð, enn menn gera. Alt bendir á, at kvinnurnar átaka sær størsta partin av praktiska arbeiðinum við matgerð og reinføri, umframt at koyra børnini til stovnar, skúlar, frítíðarvirksemi, lækna, og at vera um tey, tá ið tey eru sjúk. Í Spyr.fo kanningini vinstrumegin, søgdu 52 prosent av kvinnum seg taka sær av størsta partinum av húsliga arbeiðinum, meðan

einans 20 prosent av monnunum mettu seg taka ein stóran part av húsliga arbeiðinum. Tá ið tað kemur til umsorganarviðurskipti, so sum at taka sjúkradagar, fara til læknan, skipa fyri føðingardøgum og líknandi, taka kvinnurnar sær av einum enn størri parti.

Í undanfarna brotinum vístu hagtølini, at tað serliga eru kvinnur, ið arbeiða niðurstetta tíð, umframt, at tað serliga er innan vinnugreinar við nógvum kvinnuligum starvsfólkum, at starvslýsingar við parttíðarstørvum koma fyri (Sí undir 'arbeiðsmarknaðurin'). Við býtinum av húsligu og umsorganarlígu uppgávuvinum í huga, er tað ikki óhugsandi, at umstøðurnar í flestu føroysku heimunum og á kvinnudomineraðu arbeiðsplássunum eru sprotnar úr hvørjum øðrum. Størvini geva kvinnum betri stundir til húsligar og umsorganarlígar skyldur, samstundis sum, at av tí, at kvinnurnar frammanundan hava evstu ábyrgd av húsligu og umsorganarlígu skyldunum, hava tær verri stundir til eitt fulltíðarstarv. Við øðrum orðum, kunnu parttíðarstørvini og familjuviðurskiptini vera við til at varðveita støðuna, sum hon er.

Barnsburðarfarloyvi – skáلكur og hetja

TAL Á BARNSBURÐARDØGUM

Kelda: TAKS

BARNSBURÐARFARLOYVI HÆKKað SÍÐANI 2001

2001	26 vikur. Harav 2 vikur oyramerkar pápanum.	2014	38 vikur. Harav 4 vikur oyramerkar pápanum.
2008	34 vikur. Harav 4 vikur oyramerkar pápanum.	2016	44 vikur. Harav 4 vikur oyramerkar pápanum.

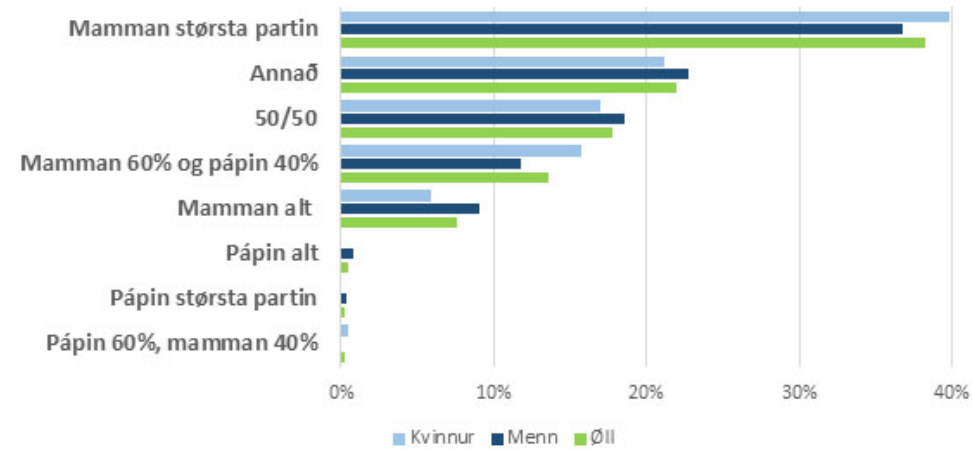
Síðani 2001 hava Føroyar havt eina almenna barsilsskipan, sum loyvir foreldrum at fara í farloyvi frá sínum størvum við løn. Vinstrumegin síggja vit, hvussu føroysk foreldur hava bytt barnsburðarfarloyvið sínámillum seinastu 20 árin. Mammurnar taka nógv tann størsta partin av farloyvinum. Hyggja vit eftir býtinum á samlaðu barsilsdøgunum í 2017 tóku mammurnar 92% av teimum og páparnir 8%.

Barsilslóggávan er broytt fleiri ferðir síðani 2001. Barnsburðarfarloyvið er longt, og evsta markið fyri barsilsútgjaldinum er broytt. Seinastu broytingarnar vórðu gjørdar í 2019, og barnsburðarfarloyvið er síðani 2001 farið úr 26 vikum í 48 vikur, harav fýra vikur eru oyramerkar pápanum. Stigvísá økingin av barnsburðarfarloyvinum sæst aftur í, hvussu nógv dagar mamman tekur í farloyvi, meðan lítil og eingin munur sæst fyri páparnar, ið fyrst fingu tvær vikur oyramerkar í 2002, og síðani tvær vikur afturat í 2008.

Hyggja vit at broytingunum frá 2007 til 2017 sæst, at mammurnar taka 166 dagar í miðal afturímóti pápunum, sum taka 18 dagar í miðal. Í 2017 tóku mammurnar 287 dagar í miðal í farloyvi og páparnir 35. Altso ein vøkstur hjá mammunum við 121 døgum afturímóti 17 døgum hjá pápunum.

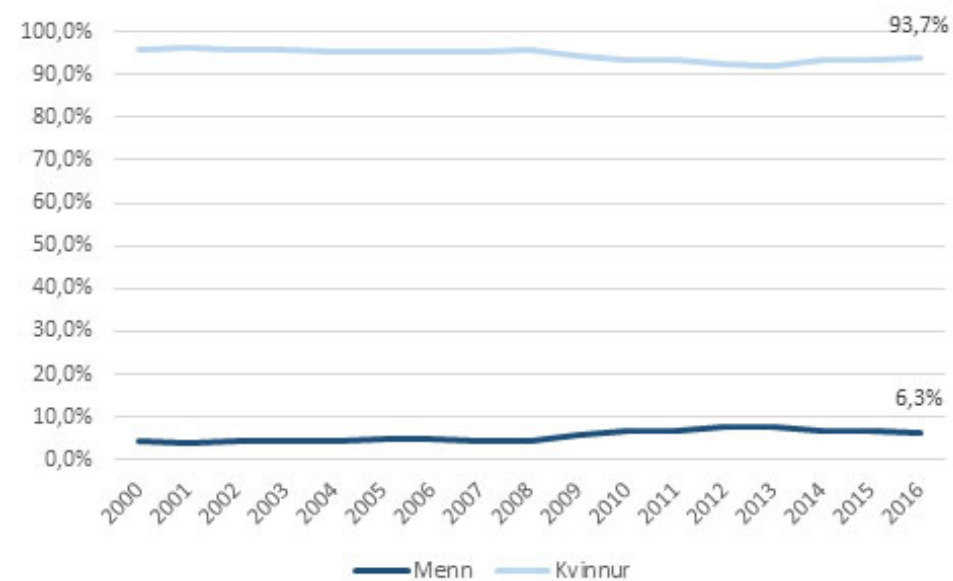
Havast skal í huga, at av teimum 48 vikunum stendur foreldrunum frítt at býta 30 vikur sínámillum. Hóast hetta, eru tað mammurnar, sum í nógv størri mun taka barnsburðarfarloyvið.

HVUSSU SKAL BARNBURÐARFARLOYVIÐ, EFTIR TÍNUM TYKKI, BÝTAST

Kelda: Spyr.fo kanning, 2020

MÓTTAKARAR AV BARNAPENGUM

STAKIR UPPHALDARAR

Hyggja vit at stökum upphaldarar er afturvendandi, at børnini serliga búgva hjá mammuni. Tað staðfestir enn einaferð, at kvinnur verða sæddar sum primeru umsorganarpersónar. Tað kann gera, at pápar verða fyrri mismuni, tá tað snýr seg um at hava tætt samband við síni børn.

Eru foreldrini ikki samlivandi, skal annað foreldrið gjalda barnapengar til tað foreldrið, sum børnini búgva hjá. Upphæddin fyri barnapengar í Føroyum er 1.083 krónur um mánaðin. Samanborið við onnur lond er hetta lutfalsliga lítið. Í Íslandi er upphæddin umleið 1.632 danskar krónur (34.362 ISK). Í

Danmark er upphæddin í minsta lagi 1.415 krónur, og hægri um foreldrið, ið rindar, hevur høga inntøku. Í Noregi og Svøríki verður gjaldið eisini tillagað eftir inntøkuni hjá foreldrnum, og eftir hvussu nógv barnið býr hjá hvørjum foreldri. Føroyar hava tískil lægstu upphædd av barnapengum.

Sambært tølum frá Hagstovuni er tað í meiri enn 14 út av 15 førum mamman, ið hevur børnini búgvandi heima hjá sær, og er harvið móttakari av barnapengum, meðan pápin rindar

Sambært spyr.fo kanningin er ikki samsvar ímillum hvussu barnburðarfarloyvið verður býtt í dag, og hvussu føroyingar sjávir halda, at farloyvið skal býttast. Vinstrumegin síggja vit m.a. at umleið 30% av monnunum, ið svaraðu, hildu, at barnburðarfarloyvið skuldi býttast soleiðis at páparnir skuldu taka í hvussu er 40% av tí.

Tveir triðingar av norðurlenskum foreldrum halda, at barnburðarfarloyvi skal býttast javnt millum foreldrini (Cederstrom, 2019). Í Føroyum er tað minni ein fjórðingur, sum heldur, at foreldrini skulu býta barnburðarfarloyvi javnt ímillum sín. Vinstrumegin sæst, at bæði kynini eru samd um, at mamman skal taka um ikki allan, so størsta partin av farloyvinum. Sløk 18 prosent ynskja at býta barnburðarfarloyvið javnt sínámillum. Merkisvert er tó, at serliga menn ynskja at býta farloyvi javnari, enn hvat kvinnurnar eru sinnaðar til.

Tað er ilt at siga júst hví, at føroyingar líkjast somikið nógv burturfrá norðurlensku grannunum, men afturvendandi er, at fiskivinnusamfelagið hevur sett fordømi fyri, hvussu familjurnar skipað seg (Hayfield, 2020), og er kanska avgerandi fyri hvørjar hugsanir vit hava um familjulív. Somuleiðis hevur sjálv barsilsskipanin ivaleyst sína ávirkan á, hvør tekur størsta partin av barnburðarfarloyvinum. Av teimum 48 vikunum eru einans fyra vikur oyramerkar pápunum, meðan hinar 44 vikurnar í stóran mun verða tiknar av mammunum. Í sjálvum sær kann tað halda fast í siðbundnum familjuleiklutum, soleiðis at kvinnurnar í størstan mun verða sæddar sum umsorganarpersónar av barsilsskipanini, eins og teirra starvsøki gjarna eru meira familjugalig (sí s. 67).

TRYGGINGARSKIPAN

Ofta verður víst á, at inngjaldið til barsilsskipanina er lægri enn útgjaldið. Tað kann sjálvsagt kann føra við sær, at pengarnir verða uppi.

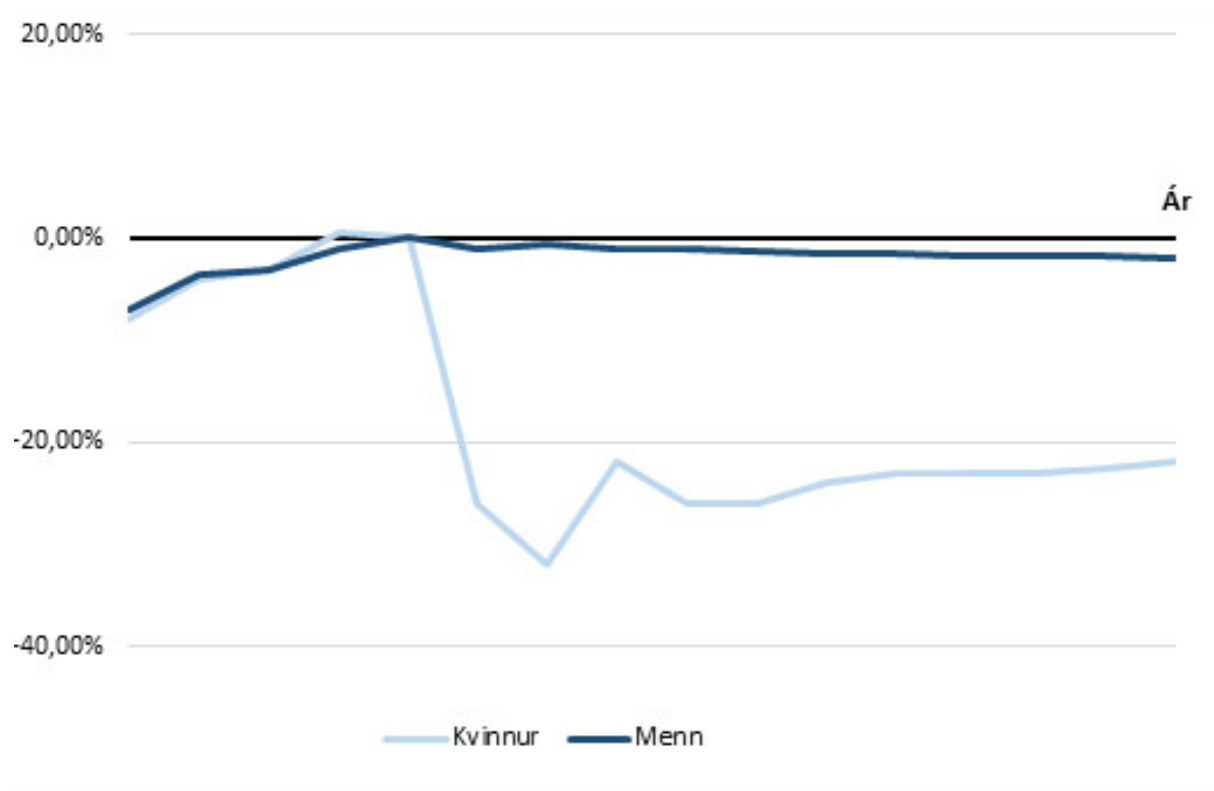
Sum er rinda løntakarar við A-inntøku fast prosentgjald av lønini til Barsilsskipanina. Gjaldið er 0,71%.

Løntakarar við B-inntøku og sjálvstøðug vinnurekandi hava eina serliga skipan. Hesi hava móguleika at tekna sær eina trygging, har gjaldið er 500 krónur árliga. Tryggingin er sjálvboðin, og fyri at fáa rætt til barsilútgjald, skal ein hava gildið inn til skipanina í seinasta lagi eitt ár áðrenn fyrsta útgjaldið skal fella.

Børn eru ikki ókeypís

ÁVIRKAN Á LØN

Vit hava sæð, at arbeiðsmarknaðurin, húsliga uppgávubýtið og býtið av barnburðarfarloyvinum hongur greitt saman við kyninum á føroyingum.

Um tað er ein genta ella ein drongur sum liggur í vøgguni er ógvuliga avgerandi fyri, hvørjar uppgávar barnið fer at fáa við hús, hvat fyri starv tað fer at fáa og hvussu nógv tað fer at forvinna.

At vit skipa og átaka okkum ymsar leiklutir eftir kyni, merkir somuleiðis, at kyn hava ymskar fíggjarligar fortreytir. Sambært danskari kanning ber enntá til at tosa um eina fíggjarliga revsing, tá ið kvinnur fáa børn, meðan tað nærur ongur fíggjarligar avleiðingar hevur fyri menn at gerast pápar (Kleven et al. 2019).

Vinstrumegin síggja vit, at tá ið danskar kvinnur verða mammur, fellir inntøkan ógvusliga, meðan inntøkan hjá pápanum nærur ikki broytist. Enntá 10 ár eftir, at tær gjørdust mammur, tjena tær næstan 20 prosent minni enn páparnar. Í somu kanning varð eisini funnið fram til, at nærur eingin lønarmunur var millum kvinnur og menn uttan børn.

Orsøkirnar til lønarmunin eru í høvudsheitum, at mammurnar átaka sær nógv størri part av

barnburðarfarloyvinum, og aftaná barnburðarfarloyvið arbeiða færri tímar og ikki koma í eins vællønt størv sum páparnar (Kleven et al. 2019). Tær kvinnurnar, sum verða harðast fíggjarligar 'revsaðar' fyri at fáa børn, eru oftast sjálvar uppvaksnar í familjum, har kvinnurnar hava tikið sær av størsta partinum av húsliga arbeiðinum, meðan menninir eru høvudsforsyrgjarar. Altso er greiður samanhangur millum sosiala arvin í móðurætt og hvussu stóru lønarmissurin verður fyri kvinnuna, tá ið hon sjálv gerst mamma (Ibid).

Danska dæmi um, hvussu hart kvinnur verða fíggjarliga revsaðar, er ikki neyðturviliga tað sama fyri Føroyar, og ein líknandi kanning átti at verið gjørd fyri føroyska samfelagið. Tó minni danska barsilslóggávan nógv um ta føroysku, og danskir og føroyskir pápar taka áleið líka stóran part av barnburðarfarloyvinum – umleið 11 prosent av samlaða tíðarskeiðinum (Nordic Statistics 2019). Harafturat er stóru munur á samlaðu lønarútgjaldingunum til menn og kvinnur í Føroyum (sí s. 68). Tískil er ikki óhugsandi, at tað sama ger seg galdandi fyri føroyskar kvinnur – í antin størri ella minni mun, tí føðitítleikin í Føroyum er væl hægri enn tann í Danmark (Føroyar, føðitítleiki í 2019: 2,4 (Hagstovan) – Danmark, føðitítleiki í 2019: 1,7 (Danmarks Statistik)).

Býti av barnsburðinum

Vit síggja altso, at kvinnur verða figgjjarliga revsaðar, og at tað í stóran mun stendst av, hvussu barnsburðarfarloyvið verður býtt, og tær fylgjandi avleiðingarnar, sum býtið av barnsburðarfarloyvinum hevur fyri uppgávubýtið í heiminum, hennara víðari starvsleið og inntøkumøguleikar. Afturvendandi er, at menn ikki taka annað enn tað oyramerkta barnsburðarfarloyvið, hóast tað stendur kvinnum og monnum frítt at býta barnsburðin sínámillum. Í okkara grannalondum hava tey varnast trupulleikarnar, og hava gjørt royndir at fáa eitt meira javnt býti av barnsburðarfarloyvinum.

Ein av loysnunum at basa lønarmuninum hevur verið at eggja monnum at taka stóran part av barnsburðarfarloyvinum, sum vísir seg at hava positiva ávirkan á lívsinntøkuna hjá kvinnum. Í Svøríki varð til dømis funnið fram til, at fyri hvønn mánað, sum pápin tók av barnsburðarfarloyvinum, kundi lívsinntøkan hjá mammuni økjast við upp til sjev prosentum (Johansson 2010).

Í Íslandi vóru stig tískil tikin til at økja um oyramerkta partin til páparnar. Tað hevur sýnt góð úrslit fyri børnini og bæði foreldrini í mun til heilsu og arbeiði. Íslenskir menn taka eisini størsta partin av samlaða barnsburðarfarloyvinum í heiminum – áleið 30 prosent – serliga tí, at íslenska barnsburðarfarloyvisskipanin varð broytt í 2000, soleiðis at tríggir mánaðir vórðu oyramerktir til pápan, tríggir til mammuna og síðani kundu foreldrini býta aðrar tríggjar mánaðir sínámillum (Norðurlandaráðið, 2019). Eydal og Gíslason (2008) vísa á, at broytingin hendi somikið skjótt í Íslandi, tí barnsburðarfarloyvið var langt samstundis, sum partur av tí varð oyramerktur pápunum – t.v.s. at hetta tók ikki burturav barnsburðartíðini hjá mammunum.

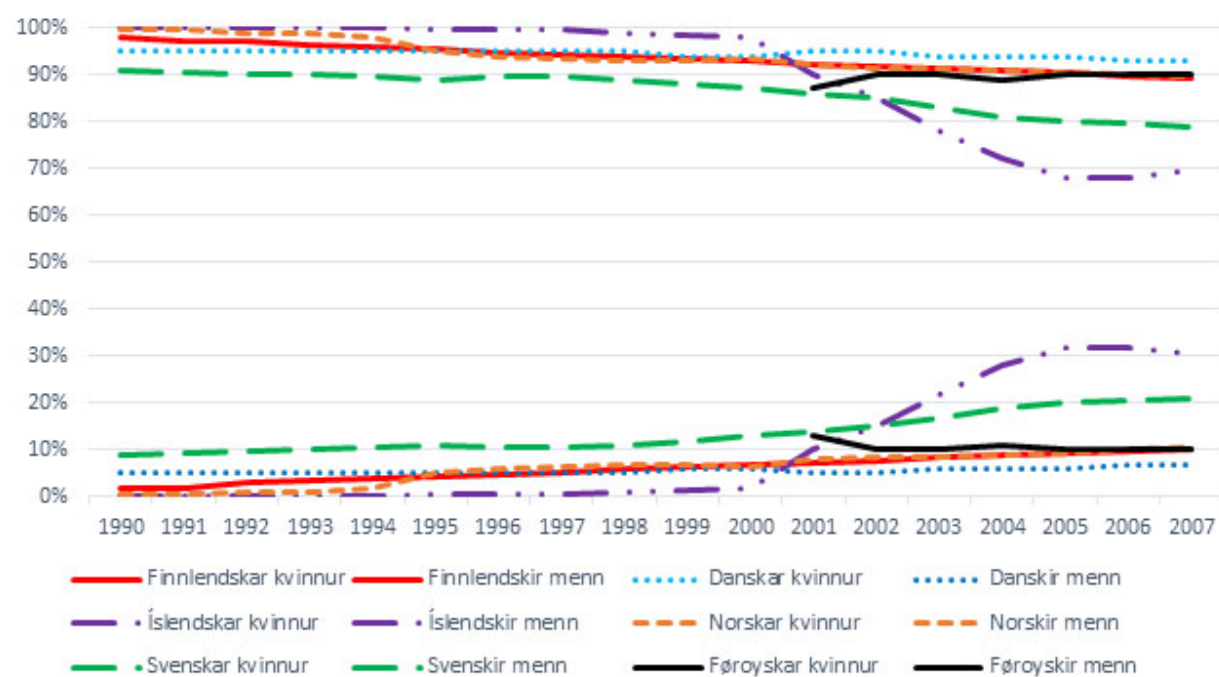
Vinstrumegin síggja vit, at lóggávan í Íslandi hevur ført við sær, at mammurnar og páparnir býta barnsburðarfarloyvið millum sín væl javnari enn í øðrum norðurlondum. Hetta talar fyri, at tað at oyramerkja barnsburðarfarloyvið við lóg fremur nógv skjótari broytingar, enn um um broytingarnar eru treytaðar av at huginum hjá monnum at fara í barsil, ella av vælvild frá teirra arbeiðsgevarum (Cederstrøm 2019).

Við støði í royndunum fremur Ísland aftur broytingar frá januar 2021 at rokna, tá ið skipanin verður 5-5-2 mánaðir, og upp til 80 prosent av inntøkuni (men í mesta lagi 600.000 íslenskar krónur – áleið 28-29.000 danskar krónur) verða latnar í barsilsútgjaldi.

At páparnir hava tikið ein størri part av barnsburðarfarloyvinum, hevur ført við sær, at teir eru meira sannlíkir at átaka sær umsorganar- og húsligt arbeiði framyvir (Arnalds et al. 2013). Á tann hátt verður javnari býtt millum foreldrini um hvør fer til læknan við børnunum, er heima við teimum, tá ið tey eru sjúk, ger matpakkar, døgurða, heldur reinføri í heiminum o.s.fr (Norðurlandaráðið, 2019; Arnalds et al. 2013).

Somuleiðis hevur hetta eina størri ávirkan á hvussu kvinnur varðveita tilknýtið til arbeiðsmarknaðin, og tað er týðningarmikið fyri samfelagsbúskapin.

FARLOYVI HJÁ MONNUM OG KVINNUM Í NORÐURLONDUM

Kelda: TAKS og Nososco

Barsilsskipanirnar í Norðurlöndum

BARSILSÚTGJALDIÐ LIGGUR MILLUM 70-100 % AV VANLIGU LÖNINI Í NORÐURLÖNDUM, OG FLEIRI LOND BJÓÐA FLEIRI BARSILSDAGAR, AFTURFYRI EITT LÆGRI BARSILSÚTGJALD.

SVØRÍKI

Fyrsta landið í heiminum at bjóða býtt foreldrabarsil í 1970unum, og bjóðar eisini longsta barnsburðarfarloyvið av Norðurlöndunum í dag. Foreldur kunnu verða í barnsburðarfarloyvi í upp til 70 vikur, harav 13 vikur eru oyramerktar hvørjum foreldri, meðan tey kunnu býta hinar 43 vikurnar sínámillum.

FINNLAND

53 vikur av barnsburðarfarloyvi, umframt 9 vikur, ið eru settar av til pápan, sum hann kann brúka inntil barnið verður tvey ár.

DANMARK

52 vikur av barnsburðarfarloyvi, harav 18 vikur eru oyramerktar mammuni og 2 vikur pápanum. Hinar 32 vikurnar kunnu býtast millum foreldrini eftir egnum ynski.

ÍSLAND

Færri enn 40 vikur av barnsburðarfarloyvi, men barnsburðartíðin verður longd komandi ár. Síðani 2000, hevur barnsburðarfarloyvi verið ein 3-3-3 skipan, har trýggir mánaðir eru oyramerktir hvørjum foreldri og síðani kunnu foreldrini sjálvi býta síðstu trýggjar mánaðirnir millum sín.

NOREG

Foreldur kunnu velja at taka 49 vikur av barnsburðarfarloyvi við fullum útgjaldi, ella upp til 59 vikur við einum lægri útgjaldi. 15 vikur eru oyramerktar hvørjum foreldri, meðan foreldrini kunnu býta 15 vikur sínámillum.

FØROYAR

Barnsburðarfarloyvi er 44 vikur, harav 14 tær fyrstu vikurnar eru oyramerktar mammuni, 4 vikur eru settar av til pápan, og restandi 26 vikurnar kunnu foreldrini býta sínámillum.

GRØNLAND

Barnsburðarfarloyvistíðin er í mesta lagi 34 vikur, harav 15 vikur eru oyramerktar mammuni, meðan foreldrini hava 17 vikur at býta sínámillum.

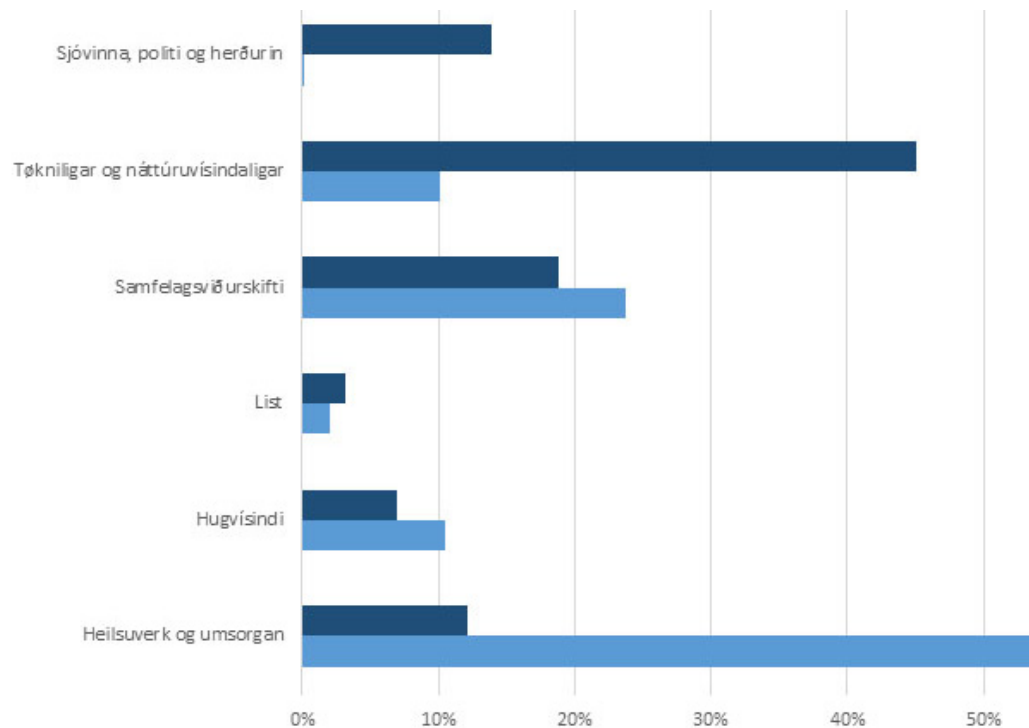
ÁLAND

Eins og í Finnlandi: 50-52 vikur av barnsburðarfarloyvi, harav ein partur av barsilstíðini (158 dagar) kann brúkast inntil barnið verður níggju ára gamalt.

Útbúgving

KYNSBÝTIÐ SKIFT Á ÚTBÚGVING

1.115 kvinnur og 862 menn, vórðu skrásett at vera lesandi í bæði Føroyum og uttanlands í 2018/19

Kelda: STUDNI

Um vit hyggja at løtumyndini fyri føroysk lesandi, eru greið tekin um, at kyn hevur nógvt at siga fyri hvørja útbúgving fólk nema sær. Menn taka sokallaðu STEM (science, technology, engineering and mathematics/ náttúruvísindaligar-, tekniskar-, verkfrøðiligar- ella stóddfrøðiligar) útbúgvingar. Kvinnur nema sær útbúgvingar innan hugvísindi, heilsu og umsorganar-økið, og í størri mun eisini innan samfelagsvísindi.

Størvini, sum standa í boði til fólk við hesum útbúgvingunum, liggja í hvør sínum lønarlagi. Fólk innan barnaansing, eldrarøkt, sjúkrarøkt og líknandi, hava verri útlit til fulltíðarstørv og stórar lønarposar, meðan náttúruvísindaligu og teknisku útbúgvingarnar føra til hægri løn og fleiri fulltíðarstørv (Sí s. 69).

LÆRUGREINSTØÐI	PRÓVTØKA	MENN		KVINNUR		
		Føroyar	Danmark	Føroyar	Danmark	
Alisfrøði	A	Munnligt	7,4	7,7	-	7,8
	Skrivligt		4,3	7,4	-	6,4
B	Munnligt	6,8	6,7	7,5	7,5	
	Evnafrøði	A	Munnligt	-	7,9	8,4
B	Skrivligt	1,2	7,2	4,2	6,9	
	Munnligt	4,7	6,9	10,7	7,4	
Lívfrøði	A	Munnligt	11,6	6,7	9,6	7,8
	Skrivligt	5,3	5,6	5,3	5,8	
B	Munnligt	8,6	6,9	11,9	7,4	
	Støddfrøði	A	Munnligt	6,7	6,5	5,6
B	Skrivligt	5,1	7	3,8	6,8	
	Munnligt	1,8	4,6	7,3	6	
B	Skrivligt	3,5	4,3	3,1	5,1	

Kelda: Uttanríkis- og mentamálaráðið, Børne- og Undervisningsministeriet

Vinstrumegin er greitt, at sama kynsmynstur ger seg galdandi fyri miðnáms-, teknisku- og heilsuútbúgvingarnar í Føroyum seinastu tíggu árinum, sum tað ger í løtumyndini fyri føroyingar undir hægri lesnaði.

Í STEM próvtøkumetunum á miðnámi, B-støði, standa kvinnurnar seg ofta betur enn menninir, meðan tað er meira javnt á A-støði. Her skal havast í huga, at væl fleiri menn enn kvinnur taka STEM fakini á A-støði, meðan umboðanin er javnari á B-støði. Tað kemst helst av, at hesi fakini á B-støði ofta eru

kravfak, meðan næmingarnir í størri mun sjálvir skulu velja seg á A-støði. Í sjálvum sær er tað rættliga áhugavert, at fleiri kvinnur ikki velja STEM fakini á A-støði, tá ið tær oftani standa seg betri enn menninir til próvtøkurnar á B-støði.

Hóast kynini í stóran mun koma á útbúgvingar, har teirra kyn er væl umboðað og síðani í størri mun, har teirra kyn er væl umboðað, benda kanningar ikki á, at ávís kyn eru betri egna til ávís fak (Spelke, 2006; Tellhed, 2017).

Sosialt treytað

Í lätuni er meira enn helvtin av teimum lesandi froyysku kvinnunum í holt við eina heilsufakliga ella umsorganarliga útbúgving. Somuleiðis er nærum helvtin av froyysku monnunum undir lesnaði innan tekniskar og náttúruvísindaligar útbúgvingar. Samanhangurin millum arbeiðsmarknaðin og útbúgvingarnar er eisini greiður. Eins og tað valdar ein kynsuppbýttur arbeiðsmarknaður í Føroyum, ger tað sama seg galdandi fyri útbúgvingarnar, har kvinnur og menn meira sannlíkt enda í ávísu störvum, treytað av sínum kyni (Sí s. 12-13 & 64-65).

Ofta verður tikið til, at dreingir duga best at loysa rúmligar uppgávur, meðan gentur hava betri førleikar at loysa másligar uppgávur. Tó hava vísindaligu kanningarnar einans funnið sera avmarkað prógv fyri hesum. Eru munir funnir millum kynini, hava teir veri hárfínir (Spelke, 2006). Heldur er tað soleiðis, at kynini hava somu kjarnuvitanina og somu lívfrøðiligu fortreytirnar at menna rúmligu og støddfrøðiligu førleikarnar (Ibid.).

Ongastaðni í heiminum hevur verið gjørligt at finna lívfrøðiliga grundaðar frágreiðingar um, at menn ella kvinnur eru betri egnað til eitt fak orsakað av sínum kyni (OECD, 2019). Eins og í Føroyum standa kvinnur og menn seg nærum eins væl í STEM fakunum kring allan heimin, tó treytað av, at kvinnur og menn hava javnbjóðis móguleikar í teimum londunum. Í londum, sum eitt nú Turkalandi, standa menn seg væl betri enn kvinnur í STEM, meðan kvinnurnar í Íslandi standa seg væl betri enn menninir (Guiso, 2008). Munurin millum londini er ikki tann, at kvinnur og menn eru lívfrøðiliga øðrvísi í Íslandi og Turkalandi, men at samfelagsliga áskoðanin og fortreytirnar hjá kynunum eru øðrvísi (Guiso et al. 2008).

Hóast kvinnurnar í jøvnu samfeløgnum ofta standa seg betri í STEM fakunum enn menninir, er felags fyri tey, at menn í størri mun flokkast á STEM útbúgvingunum og kvinnur á sokallaðu HEED útbúgvingunum (Health care, Elementary care and

Domestic sphere / heilsufakligt-, umsorganarligt- og húsligt arbeiði), og bæði halda seg burtur frá útbúgvingum, har teirra kyn er minni vælumboðað (Tellhed 2017).

Frágreiðingarnar skulu tískil finnast í hvussu okkara samfelag, skúlaverk og kynsmyndir eru tilrættisløgd, heldur enn í lívfrøðiligu kynunum (Telhed 2017). Sambært svenskarum kanning millum

miðnámsnæmingar, hekk áhugin fyri at lesa antin STEM ella HEED útbúgvingar meira saman við hvussu kynini ímyndaðu sær at tey fóru at standa seg innan fakið, og hvussu væl tey ímyndaðu sær at passa væl inn sosialt, enn hvussu væl tey stóðu seg innan STEM og HEED fakini í skúlanum (Ibid.). Próvtøl og stöðumet hava tískil minni at siga fyri, hvat fólk velja at lesa, enn hvussu væl tey ímynda sær at passa inn, og hvussu vælegnað tey meta seg vera til eina ávísu yrkisleið. Tí er vandin tann, at ávís fak verða verandi yvirumboðað av einum kyni, bert tí, at hetta kynið longu er betri umboðað innan ávísu yrkisleið ella fak-øki. Eru nógv av einum kynið á einum øki, dregur tað fleiri av sama kyni at sær, og styggir hitt kynið burtur.

Líkt er til, at vit ikki eru fødd við kynsmyndunum, men læra tær longu sum smábørn, og tað kann hava avgerandi týdning fyri, hví kynini býta seg á útbúgvingarnar á henda hátt. Í einari amerikanskari kanning (Bian et al. 2017) av kynsmyndum í mun til skilvit, funnu granskarar fram til, at fimm ára gomul børn vóru eins sannlíkt at halda kvinnur vera gløggar, sum tey hildu menn vera gløggar. Men longu um seks ára aldur var meira sannlíkt, at børnini hildu, at serlig flogvit eru menn heldur enn kvinnur.

Í kanningini lósu granskararnir fyrst eina søgu um ein sera gávaðan persón fyri fimm til sjey ára gomlum børnum, og síðani vórðu børnini spurð um hvat kyn flogvitið mundi hava. Eftir tað fingur børnini eina røð av myndum, har tvey vaksin fólk vóru avmyndað – antin tvey vaksin av sama kyni, ella ein mynd við ein-

um manni og einari kvinnu – og børnini vórðu biðin um at velja persónar á myndunum, sum tey hildu vera sera gløggar. At enda vórðu børnini biðin um at seta ávísar lutir og eginleikar – sum t.d. at vera gløggur – í samband við myndir av kvinnum og monnum.

Fimm ára gamlar gentur og dreingir vóru eins sannlíkt at seta flogvitið í samband við egið kyn. Men millum seks og sjey ára gomlu børnini, vóru gentur nógv minni sannlíkar (í 48 prosentum av færunum) at seta sítt egna kyn í samband við tað at vera sera gløggur, meðan dreingirnir í 65 prosent av færunum framvegis settu egið kyn í samband við tað at vera sera gløggur (Ibid.).

Granskararnir spurdu eisini børnini um, hvat kyn tey hildu fór at fáa betru úrslitini í síni skúlagongd. Tá vóru genturnar millum fimm og sjey ár meira sannlíkar at seta sítt egna kyn í samband við góð próvtøl enn

dreingirnir, men genturnar settu ikki bókligu avrikini í samband við tað at vera gløggur. Tað vil siga, at longu um 5-7 ára aldur seta gentur prógv um egna dugnaskap til viks til frama fyri stereotýpur um, at góð próvtøl í stöddfrøði verða latin hart arbeiðandi gentum, meðan dreingir hava natúrlig evni innan stöddfrøði (Ibid.).

Hendan kanningin saman við øðrum altjóða granskningarúrlitum benda á, at týðandi munir ikki eru á evnunum hjá kvinnum og monnum orsaka av lívfrøði. Heldur eru tað ymsu kynsfatanirnar, sum gentur og dreingir fáa frá barnsbeini, ið kann vera avgerandi fyri, hvørjum útbúgvingum og störvum tey fara eftir. Harafturat vigar sosiali trivnaðurin nógv, tá ið avgerðin um störv og útbúgving skal takast, og tað førir við sær, at kynini meira sannlíkt fara hagar sum teirra kyn frammanundan er vælumboðað (Tellhed, Spelke, Bian et al).

Kynsbýtið sæst aftur í ognarviðurskiftum og frítíðarvirksemi

At Føroyar, bæði søgulig og í lätuni, hava ein kynsbýttan arbeiðsmarknað, at somu kyn miðsavnavt á ymsum útbúgvingum, at kynini eru misjavnt umboðað í valdssessum og at kynini átaka sær ymsar uppgávur í heiminum, sæst aftur í ognarviðurskiftunum, mentanarligum heiðursgávum og luttøku í ítróttarvirkseminum í Føroyum.

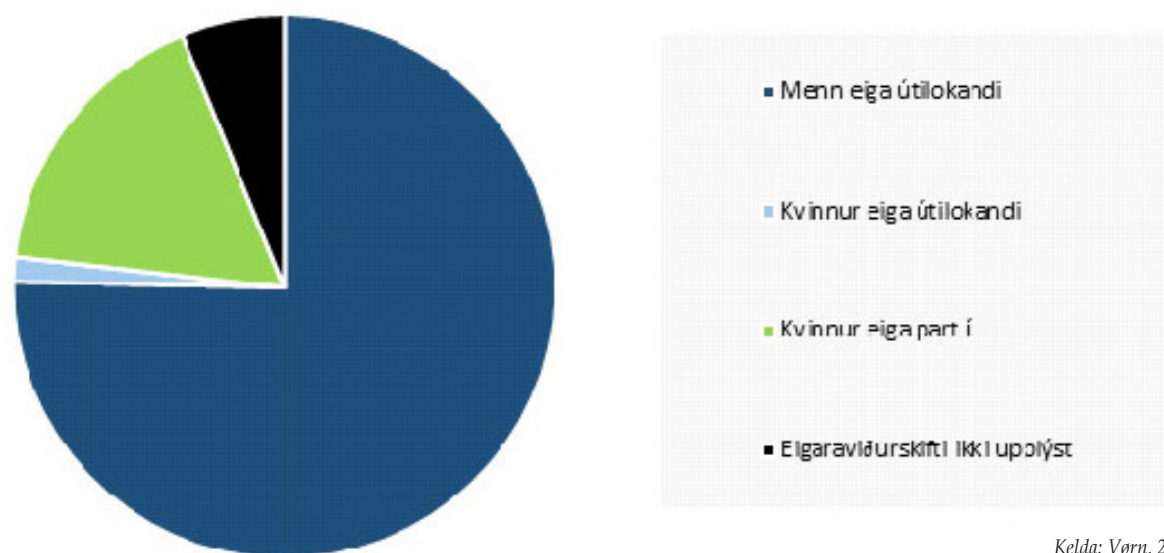
Menn eiga nógv tann størsta partin av jørðini í Føroyum, og menn eiga nógv tey størstu fiskiloyvini í

Føroyum. Harafturat eru menn nógv betri umboðaðir í als kyns nevndarvirksemi – verði tað seg ítróttarfeløg og áhugafeløg – enn kvinnur.

Á mentanarøkinum hava menn fingið fleiri heiðursgávur, samsýningar og peningagávur enn kvinnur. Við øðrum orðum er ein stórur partur av valdinum og pengunum í Føroyum eisini á mannfólkahondum. Á komandi síðunum hava vit savnað saman tilfar um ognarviðurskifti, nevndarumboðan og samsýningar.

Fiskurin

ALLIR BÓLKAR I HEIMAFLOTANUM

Kelda: Vørn, 2020.

Fiskirættindi undir Føroyum eru í høvuðsheitum ogn hjá monnum. Kortini eru kvinnuligir partaeigarar í summum feløgum. Feløgin, ið hava kvinnuligar partaeigarar eru:

- **VARÐIN:** ein av 11 eigarum er kvinna. Varðin eigur í tveimum øðrum feløgum, sum hava fingið tillutað fiskidagar. Hesi eru:

FAROE ORIGIN: Varðin eigur 50%, meðan hini 50% eiga Framherji og Samherji.

FOSSÁ: Varðin eigur 40%, og restina eiga Sandavágs arbeiðarafelag, J.K. Joensen og sonur, Magnussen Spf og ein privatpersónur.

- **LÓGV:** ein av trimum eigarum er kvinna
- **FLÁIN:** eigarin av felagnum er kvinna. Talan er um tveir útróðrarbátar undir 40 tons

Eftir upplýsingunum, sum tað hevur eydnast at fáa innlit í, vita vit sostatt um tilsamans trýggjar kvinnur, ið eiga nakað av fiskidøgnum undir Føroyum.

Spurningur um hvør eigur fiskin, hevur kloyvt politisku skipanina í Føroyum í áratíggju: er talan um privata ogn ella um felagsogn hjá Føroya fólki? Hvussu er og ikki, hava ávísar greinar av fiskivinnuni havt stóran vøkstur seinastu 10 árin, og pengarnir eru í stóran mun farnir til fáar rættindahavarar. Tað hevur havt við sær bæði fagnað og misnøgd.

At staðfesta hvørjir hesir rættindahavarar eru, er ikki heilt einfalt, vegna avmarkaða gjøgnumskygnið í føroyska vinnulívinum. Ongi krøv eru nevniliga um at upplýsa eigarar av føroyskum vinnufyrirøkum. Tað er upp til fyrirkomandi sjálvar. Tí ber ikki til at tekna veruligu myndina av, hvør hevur rættindini til fiskin undir Føroyum. Okkara tøl eru fingin til vega frá Vørn, men vantandi gjøgnumskygnið avmarkar, hvussu neyvt vit staðfesta veruliga býtið av rættindum í øllum partum av fiskivinnuni.

Vit hava hugt at kynsbýtinum á eigaravíðurskiptinum í heimafлотanum, uppsjóv-arflotanum, umframt rættindum í Barentshavinum.

Uppboðssøla av sild, makreli og svartkjaftri eru ikki íroknaðar, sama er galdandi fyri menningarkvotur og ídnaðarlovyi.

Veruliga býtið av kvotum kann av tí sama vera øðrvísi, enn tað, ið hendan kann-ing vísir. Kortini hava vit ikki nakra ábending um, at kynsbýtið er nógv øðrvísi til fyrimuns fyri kvinnurnar. Tvørturímóti, um hugt verður at samlaðu avreiðing-unum fyri 2019, verður parturin, har kvinnur eru partaeigarar, minni enn samanborið við gomlu eigararnar.

Vart skal gerast við, at vit ikki hava tikið allan føroyskan fiskiskap uppí kann-ingina. Orsøkin er væntandi gjøgnumskygni, og afturvendandi trupulleikar at finna fram til, hvør eigur rættin til fiskin. Við í kanningini eru fiskidagar undir Føroyum, eginkvotur av sild, makreli og svartkjaftri og botnfiskakvotur í Barentshavinum. Vónandi kunnu hesi geva eina ábending um kynsbýtið av rættindum í allari fiskivinnuni.

Uppisjóvarflotin

BARENTSHAVIÐ – KVOTUR EFTIR BOTNFISKI

Tons: 26.337
Menn – 100%
Kvinnur – 0%

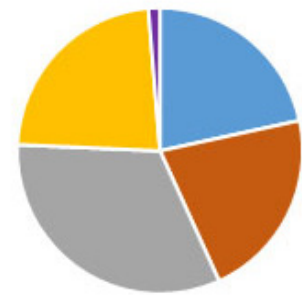
MAKRELUR

Tons: 26.015,98
Menn – 95,5%
Kvinnur – 4,5%

NORÐHAVSSILD

Tons: 51.493
Menn – 95,7%
Kvinnur – 4,3%

SVARTKJAFTUR

Tons: 211.929
Menn – 97%
Kvinnur – 3%

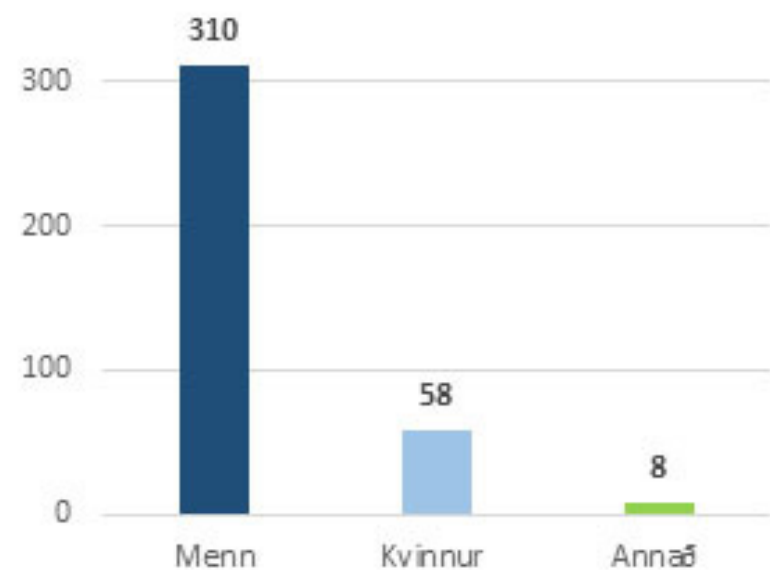
Kelda: Vörn, 2020

Sambært tölum, vit hava fingið til vega frá Vörn, er eginkvotan, sum er tillutað sokallaðu gomlu eigarunum fyri 2019 býtt soleiðis, sum upplýst verður vinstrumegin. Leggjast skal afturat, at her verða kvotur, sum eru keyptar á uppboði, umframt menningarkvotur og ídnaðarloyni, ikki íroknaðar.

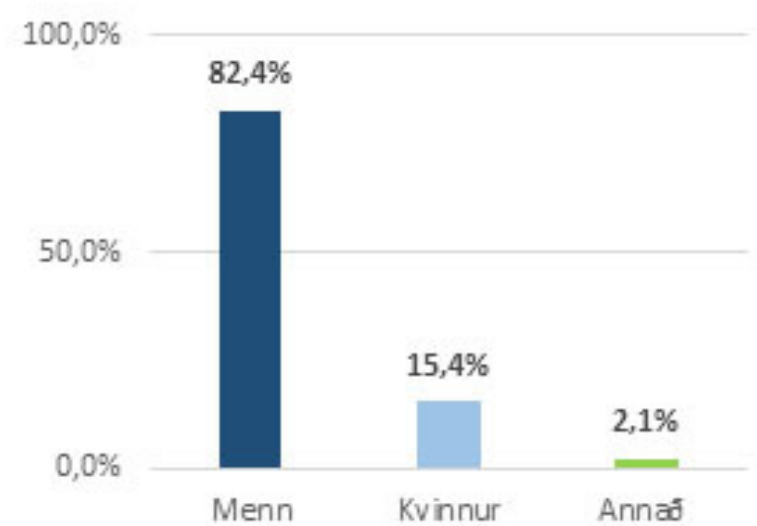
Av teimum 6/7 feløgum (alt eftir um JFK og Næraberg verða roknað sum sama ella ymisk feløg), so er ein einsamallur kvinnuligur partaeigari. Talan er um kvinnuna, sum saman við 10 monnum eigur Varðan. Vit hava ikki funnið útav, um allir partaeigarar í Varðanum eiga eins stóran lut í felagnum. Ímynda vit okkum tað, er prosentparturin av kvotum, sum kvinnur eiga í uppisjóvarflotanum og í Barentshavinum tann, sum lýstur er vinstrumegin.

Lendið

ÍTØLUM

Í PROSENTUM

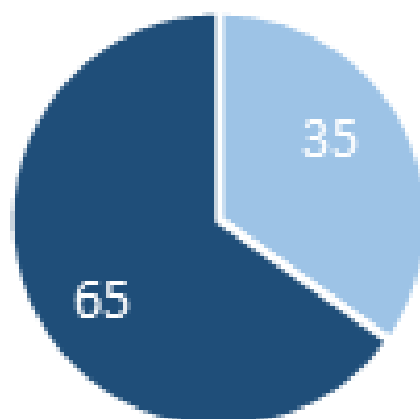
Eins og við fiskivinnuni, er ógvuliga sjáldsamt, at kvinnur eiga jørðina undir Føroyum. Hyggja vit vinstrumegin, sæst at tað í nógv størstan mun eru menn, sum eiga føroysku festini, meðan einans 15 prosent av lendinum eru ogn hjá kvinnum.

Hetta vitnar um søguligu viðurskiftini, har menn áttu ítøkuligu jørðina og tað livandi tilfeingi í Føroyum – alt tað, sum peningur kundi vinnast burturúr. Samstundis hava kvinnurnar í høvuðsheitum havt heimligu uppgávnar um hendi, ið ikki vanligu hava givið teimum tann stóra fíggarliga vinningin.

Vit altso síggja týðiliga hvussu søguligu ognarviðurskifti framvegis gera seg galdandi fyri hvør hevur festini um hendi og atgongd til tilfeingi í Føroyum í dag.

Ítróttarfeløg

FØROYSKU
ÍTRÓTTARSAMBONDINI

FÓTBÓLTUR

BADMINTON

FLOGBÓLTUR

HONDBÓLTUR

SVIMJING

FIMLEIKUR

Kelda: ÍSF, mars 2020

At menn eru betri umboðaðir í politiskum sessum, oftari sita við leiðsluábyrgd og eiga størsta lutin av føroyska lendum og føroysku fiskivinnuni, merkir fyri ein stóran part, at menn seta seg í aðrar sessir mestsum allastaðni í samfelagnum. Hyggja vit at føroysku ítróttarfeløgum, eru tey einki undantak.

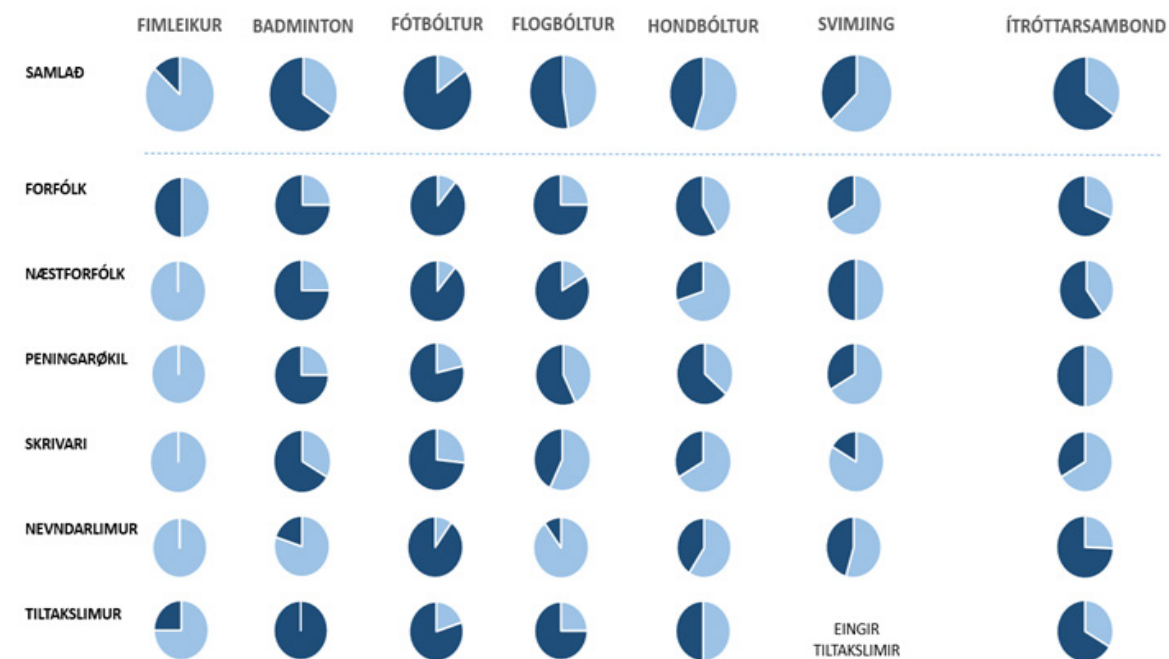
Omanfyri sæst, at í teimum ymsu ítróttarsambondunum í Føroyum, eru 35 prosent av umboðunum kvinnur, og 65 prosent eru menn.

Í fótballinum eru nógv fleiri menn enn kvinnur, og tað er ein av høvuðsorsøkunum til, at kynsbýtið er

somikið misjavn. Innan hondbólt, svimjing og fimleik eru tað tó fleiri kvinnur í ymsu nevndunum, enn tað eru menn.

Ítróttarsamband Føroya (ÍSF) hevur sett sær sum mál at fáa størri javnstøðu í nevndirnar hjá sambondunum

og í feløgum, soleiðis at býtið skal vera í mesta lagi 70 prosent av einum kyni og minst 30 prosent av báðum kynum í nevndunum innan 2025, meðan tað í 2030 skal vera í lutfallinum 60/40.

Hyggja nærri at einstøku sessunum, er felags mynstrið, at hóast kvinnur eru í meirilutanum innan ávísar ítróttargreinar, so eru nevndirnar skipaðar við formonnum heldur enn forkvinnum, meðan kvinnur í størstan mun eru skrivarar.

Hyggja vit til dømis at fimleiki, eru nógv fleiri kvinnur í nevndunum enn tað eru menn. Kortini hava helvtin av fimleikafeløgum ein formann. Hjá hondbóltsfeløgum sita fleiri menn sum forfólk í nevndunum, hóast fleiri kvinnur enn menn eru í nevndunum tilsamans. 75 prosent av øllum skrivarunum í hondbóltsfeløgum eru kvinnur.

Í føroysku fótballfeløgum eru væl fleiri menn at finna í nevndunum enn kvinnur, og í 90 prosentum av

førunum hava nevndirnar eisini eitt mannligt forfólk. Aftur her vísa kvinnuligu nevndarlímirnir seg at vera best umboðaðar sum skrivarar.

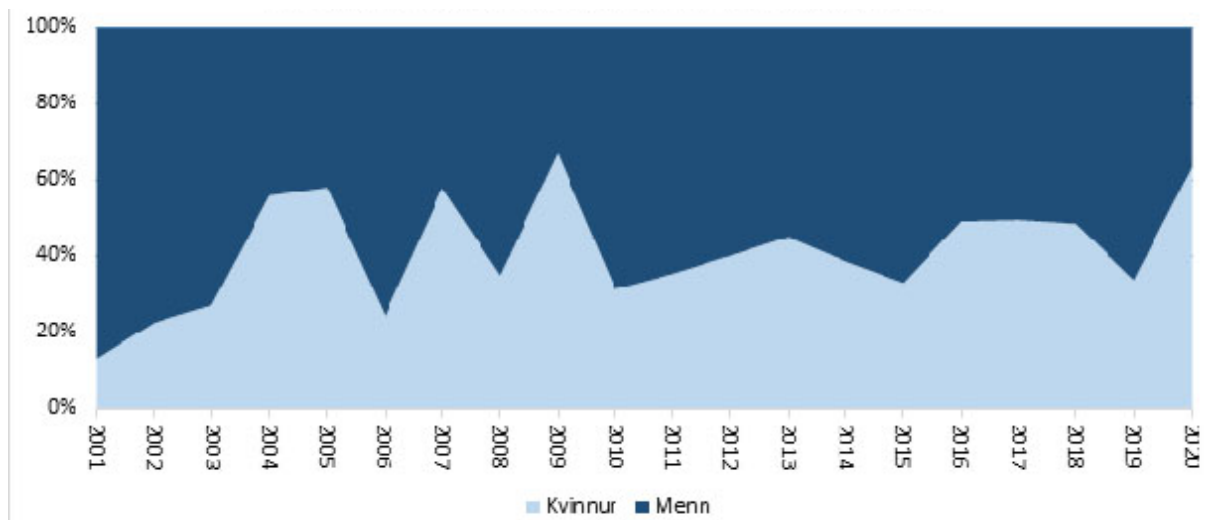
Yvirskipaða lutfallið millum kynini í ítróttarfeløgum er 65 prosent menn og 35 prosent kvinnur, sum rakar málið hjá ÍSF. Men merkisvert er, at nærum 70 prosent av ítróttarnevndunum hava skipað seg við einum formanni, og sløk 67 prosent av nevndunum hava kvinnuligar skrivarar.

Á tann hátt er tað sama galdandi fyri ítróttarheimin, sum ger seg galdandi fyri alt annað nevndararbeiði í Føroyum: menn sita oftast við leiðsluni og strategiska arbeiðinum, meðan kvinnur oftari sita við útinnandi uppgávu (Sí s. 56-59).

Mentanarvirðislønir

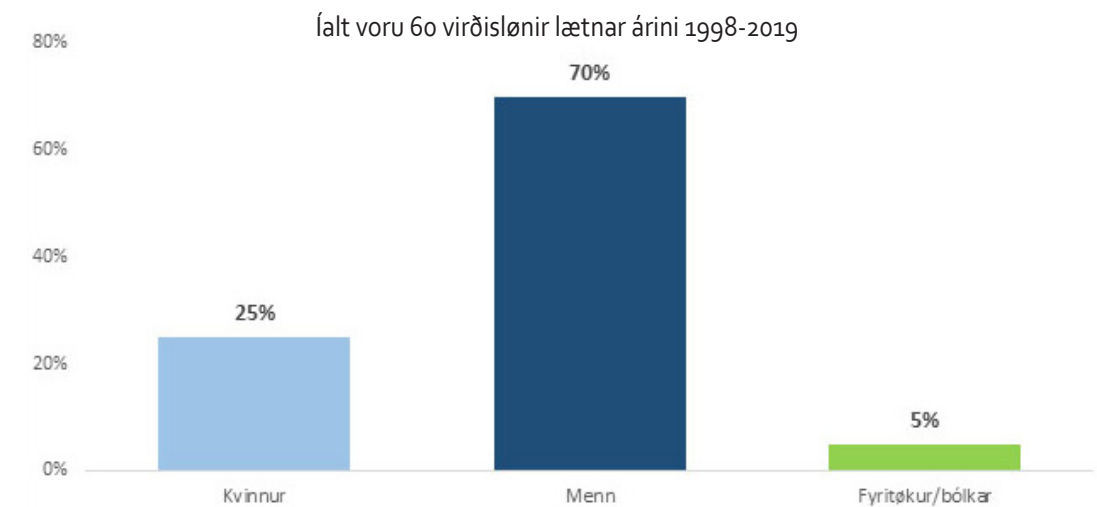

MÁNAÐIR TILLUTAÐIR AV STARVS- OG LISTAFÓLKALÖNUM

MÓTTAKARAR AV MENTANARVIRÐISLÖNUM LANDSINS

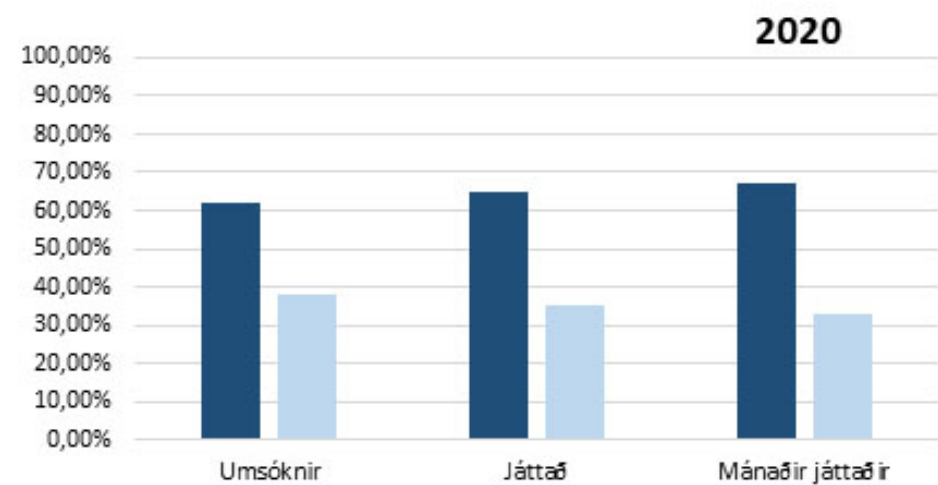
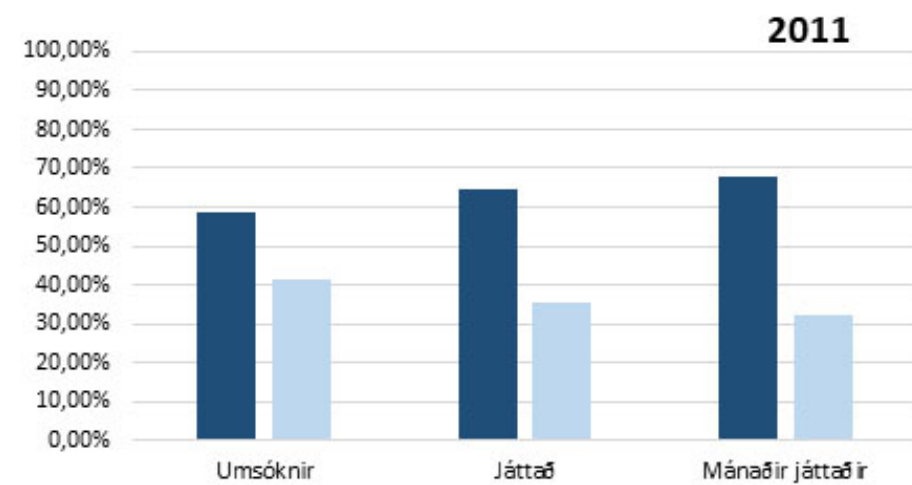
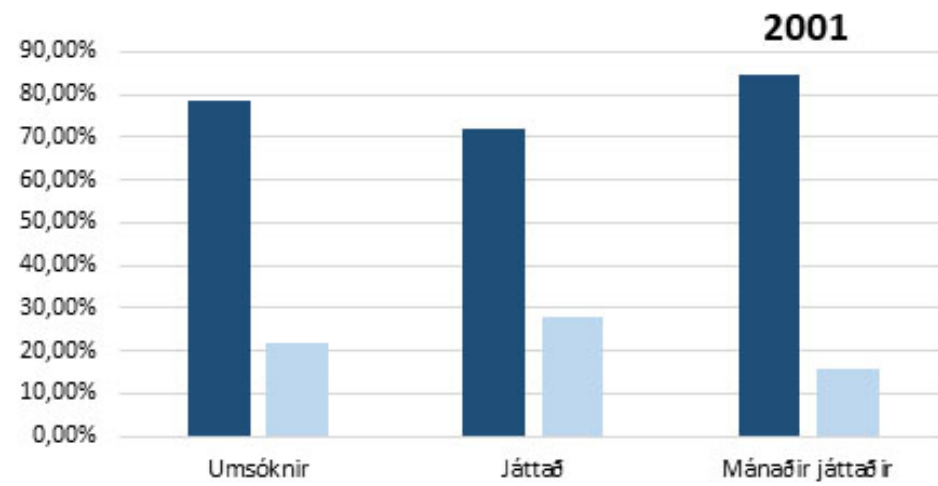
Hesi innibera Mentanarvirðisløn Landsins, Heiðursgáva Landsins, Virðisløn til ungt listafólk, Serstøk virðisløn, Málrøktarvirðisløn Landsins, Sømdargáva Landins

Kelda: Mentanargrunnur Landsins

Innan mentanarøkið sæst eisini munur á, hvussu almennt stúðul verður latin í mun til kyn, umframt hvussu heiðursgávurnar verða latnar. Í hesi kaningini hava vit sjálvsagt ikki fingið innlit í hvørja umsókn, og eru heldur ikki fær fyrri at meta um hvørt ein umsókn listarliga skal takast framum eina aðra.

Við hesum fyrivarni síggja vit tó omanfyri, at starvs- og listafólkalønirnar eru vorðnar meira javnt býttar seinastu árin, meðan tað framvegis er long leið at javna út í móttakarunum av mentanarvirðislønnum landsins.

Kelda: Mentanargrunnur Landsins

Til tess at fáa starvs- og/ella listafólkaløn krevst sjálvandi, at viðkomandi sækir Mentanargrunn Landsins um lönirnar. Fyri at fáa eina rættvísandi mynd, hava vit biðið um kynsbýtið av umsøkjara. Av tí, at Mentanargrunnurin ikki færir hagtøl yvir umsøkjara, hava vit bert fingið tøl fyri einstøk ár. Hesi geva kortini eina ábending um, hvussu gongdin hevur verið gjøgnum árin.

Fyrstu árin vóru fáar kvinnur, ið søktu, og av tí sama fáar, ið fingi játtað starvsløn – tó, at lutfalsliga fleiri av kvinnuligu enn mannligu umsøkjara fingi lønirnar játtaðar í 2001. Við øðrum orðum kann sama kynsfyribrigðið hava gjørt seg galdandi fyri umsøknir um starvsløn í 2001, sum tað ger fyri bæði politiska uppstilling og starvsúmsøknir. Men eru meira tilreiðar enn kvinnur at seta seg á ein uppstillingarlista

ella søkja eitt hægri starv, uttan neyðturviliga at lúka øll faklig krøv ella hava viðkomandi royndirnar. Hjá kvinnum sæst oftari, at tær einans seta seg á uppstillingarlistar ella søkja hægri störv, um tær lúka formligu krøvini ella hava móguleikan at leggja neyðugu orkuna í tað. (Kosiara-Pedersen, 2017; Mohr, 2014).

Seinni árin er hetta lutfallið minkað nakað, hóast menn framvegis útgildið størsta partin av starvs- og listafólkalønunum. Tó eru tølini ófullfíggað, og tørvur er á at viga talið av umsøkjara, játtaðum umsóknum og hvussu nógvar mánaðir umsøkjara hava fingið tillutaðar móti hvørjum øðrum yvir eitt longri tíðarskeið, heldur enn einstøk ár, fyri at fáa eina neyvari mynd av støðuni.

Átaksøki

Nærum einki bendir á, at kynsbýtta samfelagið stendst av lívfrøðiligum ávum, men heldur av at vit frá barnsbeini læra, at menn og kvinnur hava ymsar leiklutir. Tá ið stórir partur av frágreiðingunum liggur í hvussu okkara samfelag er skipað í mun til undirvísing, barnsburðarfarloyvi og arbeiðsmarknað, eru fleiri møguleikar at tillaga lóggávuna og bygnaðin í samfelagnum soleiðis, at kynið á fólki ikki er avgerandi fyri, hvørjar møguleikar og avmarkingar fólk hava, ella halda seg hava, í sínum lívi.

Við kanningini koma vit fram til fimm átaksøki, sum arbeiðast kann við, til tess at basa kynsgrundaðum mismuni í samsvari við ST heimsmál nummar 4, 5, 10 og 16. Hesi miðja ímóti at tryggja øllum menniskjum somu møguleikar í lívinum, minka um mismun í londum og millum lond, umframt at hava sterkar og rættvísar stovnar og lóggávu, ið stuðlar undir javnrættindum.

Í føroyska samfelagnum síggja vit, at søguliga býtið av uppgávunum hjá kvinnum og monnum innan- og uttanfyri heimið framvegis hevur ávirkan á, hvussu arbeiðsmarknaðurin og familjulívið sær út í Føroyum. At samfelagið er so kynsbýtt sum tað er, hevur bæði samfelagsligar og persónligar avleiðingar.

Persónliga síggja vit, at greiður munur er á hvussu ognarskapur, ríkidømi, politiskt vald og starvsmøguleikar eru, alt eftir hvat fyri kyn ein er.

Samfelagsliga síggja vit, at rakstrarúrslitini hjá feløgum, fyrirkum og samfelagnum kunnu gerast væl betri, um kvinnur arbeiða fleiri tímar, og um kynsumboðanin í stýrisnevndum gert betri.

Niðanfyri taka vit samanum tey økini, har munaðyggar broytingar kunnu gerast.

1 Lata lóggávuna ganga á odda

Tá ið persónlig, átrúnaðarlig, kynslig og moralsk mál – í Føroyum vanlig rópt 'etisk mál' – verða tikin upp, og minnilutar krevja betri rættindi, ella broyting í skipanini, verður ofta tikið til, at ein 'hugburðsbroyting er neyðug'. Vit skulu bíða eftir, at flestu borgarar í samfelagnum hava broytt hugburð til ávís mál, áðrenn ein lógarbroyting kemur. At flyta hugburðin hjá fleiri privatpersónum krevur eitt broytt upplýsingargrundarlag, sum nógv okkara fáa í skúlanum. Tað kann taka drúgva tíð, og kanska enntá fleiri ættarlið. Royndir aðrastaðni vísa, at lóg-

gávan kann vera eitt jarnbrot fyri at skumpa undir hugburðsbroytingina og somuleiðis tryggja nýggj javnstøðurættindi.

Javnstøðulógin í Føroyum hevur ikki ítakligar ásetingar um, hvussu arbeiðspláss og nevndir skulu skipa seg fyri at tryggja øllum borgarum somu rættindi. Tað førir við sær, at fólk ikki eru nóg væl tryggjað ímóti mismuni, umframt at arbeiðsgevarar og nevndir ikki verða revsað fyri at gera mismun, ella hava misjavna kynsumboðan.

2 Javnt býtt barnsburðarfarloyvi

Hóast barsilsskipaninereinframúrsamfelagstænasta, sum loyvir persónum at varðveita tilknýtið til sítt arbeiðspláss, eftir at tey gerast foreldur, er tað framvegis ógvuliga kynsbýtt hvør tekur størsta partin av barnsburðarfarloyvinum.

Av somu orsök átaka menn og kvinnur sær ógvuliga ymiskar leiklutir sum foreldur, ið sæst aftur á arbeiðsmarknaðinum: kvinnurnar fara niður í arbeiðstíð, meðan menn varðveita sín starvsbrøk. Fíggarligu og yrkisligu avleiðingarnar eru, at menn í nógv størri mun enn kvinnur tjena pengarnar og fáa leiðslustørvini. Tað varðveitir somuleiðis siðbundnu hugsanina um menn sum forsyrgjarar og kvinnur sum umsorganarpersónar.

Fleiri granskarar eru samdir í, at oyramerkt barnsburðarfarloyvi, sum býtir barsilstíðina javnari millum foreldrini, hevur positivar langtíðarfylgjur – eitt vælskipað heim, ið er karmur um meira eydnusom foreldur og børn, ger tað meira sannlíkt, at børnini fáa eitt gott grundarlag fyri sínum egna lívi.

Í okkara grannalondum eru góðar royndir at basa júst hesum, við at oyramerkja barnsburðarfarloyvið

meira javnt til bæði foreldrini, soleiðis barnið fær eitt gott samband við bæði síni foreldur tíðliga í lívinum. Í Svøríki bendir nógv á, at samlaða lívsinntøkan hjá kvinnum veksur við heili sjei prosentum fyri hvønn mánað, sum maðurin tekur av barnsburðarfarloyvinum.

Í Íslandi taka pápar størsta partin av barnsburðarfarloyvinum í heiminum. Kanningar benda somuleiðis á, at íslensk foreldur og børn uppliva nógv betri sálarheilsu og samband við hvønn annan, enn áðrenn. Í einari evropeiskari kanning um trivnað hjá børnum, vórðu børn úr øllum Evropa spurð um hvat foreldur tey fóru til við sínum trupulleikum. Felags fyri børnini var, at tey í nógv størstan mun vendu sær til mammu sína. Íslensk børn vórðu tó undantakið. Tey vendu sær nærum líka ofta til pápa sín sum til mammu sína.

Í Føroyum kundu fleiri oyramerktir barnsburðardagar til pápar ført við sær, at børn og pápar fingur betri samband, umframt at kvinnur og menn høvdu havt javnari treytir á arbeiðsmarknaðinum.

3 Fjølbroyttur arbeiðsmarknaður

At hava ein kynsbýttan arbeiðsmarknað færir við sær, at vinnugreinar og arbeiðspláss ikki fáa fullan ágóða av arbeiðsfjaldini. Sambært kanningum avgera vit okkara starvsleið alt eftir hvar vit meta, at vit koma at trívast best, meira enn eftir hvørjir okkara førleikar eru. Tað merkir eisini, at vit eru meira sannlík at fôrka okkum yvir í eitt starv, har okkara kyn frammanundan er vælumboðað, og tiskil verður kynsbýtti arbeiðsmarknaðurin varðveittur.

At kvinnur og menn flokkast í ymsum stórvum hefur fôrt við sær ymiskar treytir, soleiðis, at kvinnudomineraðu vinnugreinarnar eisini eru tær mest familjувinaligu. Hetta mynstur varðveitir á tann hátt siðbundnu leiklutirnar hjá monnum og kvinnum, umframt at styrkja páhaldið um, at kyn er avgerandi fyri hvussu væl egnaður ein persónur er til eitt ávíst starv (Institut for Menneskerettigheder).

Kanningar innan almenn starvspláss í Danmark vísa, at kynsbýtið hefur lutfalsliga stóran týðning fyri lønina hjá almennum starvsfólki. Roknistykkið vísir, at leggjast 10 prosent fleiri kvinnur afturat einum almennum starvsøki, so lækkar lønin við 3,9 prosentum. Verður hædd tikin fyri útbúgvingarstøði og lønarmuni annars millum kynini, hevði lønin framvegis lækkað við 1,9 prosentum, ið einans kann tilskilast sjálvum kynsbýtinum. Innan tað privata er støðan nøkulunda tann sama – um 10 prosent fleiri kvinnur leggjast afturat einum starvsøki, lækkar lønarstøðið við 4 prosentum, og við 1,2 prosentum, tá ið hædd verður tikin fyri øðrum viðurskiftum (VIVE, 2019).

Sambært útrokningum hjá OECD er økt javnstøða á arbeiðsmarknaðinum annars “good for business”. Bara tað, at fleiri kvinnur eru komnar á arbeiðs-

marknaðin í Norðurlondum, hevur sannlíkt økt brutto-tjóðarúrtøkuna fyri hvønn íbúgva við 10-20 prosentum seinastu 50 árin. Somuleiðis verður víst á, at fæst javnstøða innan bæði arbeiðsluttøku og -tímar innan 2040, kann búskaparvæksturinn økjast við 15-30 prosentum.

Altjóða feløg og fyrítøkur við bæði monnum og kvinnum í sínum nevndum, stjórnnum ella stýrum, vísa seg at vera dugnaligari at gagnnýta førleikarnar í sínum starvsfólkahópi og stimbra nýhugsan, sum í síðsta lagi gevur betri rakstrarúrslit. Til dømis var ómetaliga stórur munur á fyrítøkum á Fortune 500 listanum (2005-2009), har kvinnur vóru við í stjórnini í mun til fyrítøkurnar uttan kvinnur í stjórnini – tess javnari umboðanin var, tess betri var rakstrarúrslitið hjá fyrítøkuni. Orsøkirnar kunnu

vera, at fyrítøkurnar fáa eitt betri avgerðargrundarlag, tá fjølbroytt sjónarmið fáa rúmd frá fólki við ymsum lívsroyndum (Danbolt 2016).

Fáa vit flutt fleiri menn og kvinnur tvørturum kynsdomineraðu starvsøkini í Føroyum, er tað nógv sum bendir á, at føroysku fyrítøkurnar og búskapurin sum heild hevði fingið stóran ágóða av meira fjølbroyttum starvsfólkasjónarmiðum.

4 Javnstøða á uppstillingarlistum

Kanningin hjá okkum bendir púra greitt á, at lutfallið av valdum kvinnum og monnum í bý- og bygdaráð ella í lögtingi hongur neyvtt saman við, hvussu væl tey eru umboðað á uppstillingarlistunum. Oftast eru kvinnur undirumboðaðar á uppstillingarlistunum, og av tí sama undirumboðaðar í bý- og bygdaráðunum og í lögtinginum.

Tað er ein fólkaræðisligur trupulleiki, um borgararnir í føroyska samfelagnum ikki eru eins væl umboðaðir

í fólkaræðisligu myndugleikunum, sum taka avgerðir borgarans vegna og hava beinleiðis ávirkan á gerandisdagin hjá øllum borgarum. Eitt átak um at fáa javnari umboðan á uppstillingarlistunum, hevði eggjað kvinnum og monnum at luttaka í valdystunum á jøvnum føti og ikki fremmandagjørt kvinnur móttvegis politisku skipanini.

5 Útbúgving eftir førleikum heldur enn kyni

Sum í nógvum øðrum londum, eru útbúgvingarleiðirnar í Føroyum ógvuliga kynsuppbýttar. Vanliga verður tikið til, at dreingir hava serliga styrki innan rúmliga og náttúruvísindaliga vitan, meðan kvinnur eru stinnari innan hugvísindi. Tó vísir hendan flokkingin seg ikki at verða grundaða á lívfrøðiligar munir millum kynini, ella fakligu avrikini hjá ymsu kynunum. Kanningin vísir greitt, at í Føroyum – eins og aðrastaðni – standa kynini seg júst líka væl, um ikki kvinnurnar standa seg betri innan sonevndu STEM fakini.

Páhaldið um ymsar fakligir fortreytir vegna kyn passar snøgt sagt ikki, og er heldur sosialt treytað. Altjóða gransking bendir til dømis á, at børn undir fimm ár ikki halda nakran mun vera á gentum og dreingjum í mun til hvør kann vera skírdur eitt ‘flogvit’. Aftan á fimm ára aldur er ein týðiligur munur:

dreingir seta tað at verða eitt flogvit í samband við sítt egna kyn í nógv størri mun enn gentur seta tað, at vera eitt flogvit í samband við sítt kyn.

Orsøkirnar til hetta eru mest sannlíkt umhvørvið, ið børnini vaksa upp í; tann frálæran tey fáa og tær fyrirmyndirnar, sum eru í samfelagnum. Í øðrum londum eru góðar royndir av at krevja betri umboðan av kynum í frálærubókunum – soleiðis at t.d. menn og kvinnur eru eins væl umboðað í náttúruvísindaliga undirvingartilfarinum. Á tann hátt fáa børnini ikki eitt ‘kynad’ samband við ymsar lærugreinar.

Í føroyskum høpi kundi norðurlendsku átøkini um at hava kvinnuliga og mannliga umboðan í øllum frálærubókunum helst eggjað bæði gentum og dreingjum at leita sær á lestrarpláss eftir sínum fakligu styrkjum og áhuga, heldur enn eftir hvar teirra egna kyn var best umboðað frammanundan.

Keldulisti

STOVNAR:

European Institute for Gender Equality (EIGE):

Frágreiðingar frá 2016, 2017

STUDNI

(2017) Kynsbýtið av lesandi føroyingum á hægri útbúgvungum í Føroyum og uttanlands 2007-2017.

Danmarks Statistik

(2014) 'Højtuddannede lever længst' i Nyt fra Danmarks Statistik 113.

Demokratia

'Kvinnur í kommunupolitikki 1918-2018'

Institut for Menneskerettigheder

Norðurlandaráðið:

(2018) 'The Nordic Gender Effect at Work'

(2019) 'Jamstalldhetens ekonomi'

(2019) 'Nordic Co-operation programme on Gender Equality 2019-2022'

OECD:

(2018) 'Is the Last Mile the Longest? Economic Gains from Gender Equality in Nordic Countries'

WHO

(2009) Violence Prevention: The Evidence.

BÓKMENTALISTI

Bian, L. Et al. (2017) 'Gender stereotypes about intellectual ability emerge early and influence children's interests' *Science* 355: 389-391.

Brandth, B. & Gíslason, I. V. (2011) "Family policies and the best interest of children" í Eydal & Gíslason (eds.) *Parental leave, childcare and gender equality in the Nordic countries*. Keymannahavn: Norðurlenska Ráðharraráðið.

Cederstrøm, C. (2019) "State of Nordic Fathers". Keymannahavn: Norðurlenska Ráðharraráðið.

Danbolt, I. L. (2016). "The Ultimate Balancing Act: Work and Family in the Nordic Region". Keymannahavn: Norðurlenska Ráðharraráðið.

Danbolt, I. L. (2016). "All About Business Nordic Women". Keymannahavn: Norðurlenska Ráðharraráðið.

Hayfield, E. A., Olavson, R. & Patursson, L. (2016). *Part Time Work in the Nordic Region III: An Introductory Study of the Faroe Islands, Greenland and Åland Islands*. Keymannahavn: Norðurlenska Ráðharraráðið.

Hayfield, E. A. (2020) 'Parenting and Islands: Constructing gender and work in the Faroe Islands' í Gaini & Nielsen (eds.) *Gender and Island Communities*. New York: Routledge.

Eydal, G. B. and Gíslason, I. V. (2008). Paid parental leave in Iceland – history and context. í G. B. Eydal and I. V. Gíslason (Eds.), *Equal Rights to Earn and Care – Parental Leave in Iceland* (pp. 15-44). Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.

Guiso, L. et al. (2008) 'Culture, Gender, and Math' *Science* 320: 1164-1165

Joensen, J. (2009) Fåa kvinnur og menn somu løn frá tí almenna og hava børn nakra ávirkan á lønina hjá kvinnum á almenna arbeiðsmarknaðinum? Tórshavn: Hagstova Føroya.

Johansson, E. A. (2010) "The effect of own and spousal parental leave on earnings" Working Paper: 4. IFAU: Institute for Labour Market Policy Evaluation.

Kosiara-Pedersen, K., & Harre, A. (2017). Kandidatrekuttering i politiske partier. *Tidsskriftet Økonomi & Politik, DJØF, 90(3), 40. [4]*.

Kleven, H. et al. (2019) 'Children and Gender Inequality: Evidence from Denmark' *American Economic Journal: Applied Economics* 11(4): 181-209.

Knudsen, K. J. L. (2010) 'Kvinnur og vælferð í Føroyum' í Rafnsdóttir, G. L. (ed.) 'Kvinnur og vælferð í Útnorðri'. Keymannahavn: Norðurlenska Ráðharraráðið.

Knudsen, K. J. L. (2009) 'Køn og magt i politik og erhvervsliv på Færøerne' í K. Niskanen & A. Nyberg (red.) *Køn och makt i Norden – Del I Landsrapporter*. Keymannahavn: Norðurlenska Ráðharraráðið.

Mohr, T. S. (2014) 'Why Women Don't Apply for Jobs Unless They're 100% Qualified'. *Harvard Business Review*.

Spelke, E. (2006) 'Sex Differences in Intrinsic Aptitude for Mathematics and Science?: A Critical Review' *American Psychologist* 60(9): 950-958

Tellhed, U. et al (2017) 'Will I Fit in and Do Well? The Importance of Social Belongingness and Self-Efficacy for Explaining Gender Differences in Interest in STEM and HEED majors' *Sex Roles* 77: 86-96.